

Passend beweegaanbod bij de AMO

Colofon

Referentie: Afstudeerscriptie
Datum: 2 juni 2014
Auteur: Maike Schapendonk
Studentennummer: 493096

Opleidingsinstituut: Hogeschool Arnhem en Nijmegen
Opleiding: Sport- Bewegingseducatie
Studiejaar: 2013-2014

Naam 1ste beoordelaar: Dhr. P. van Hove
Naam 2de beoordelaar: Dhr. T. Falk

VOORWOORD

Vanaf 2011 ben ik gestart in het tweede leerjaar van de opleiding Sport- Bewegingseducatie (SBE). Tijdens mijn studiejaren heb ik de competenties: begeleiden, les en leidinggeven ontwikkeld. Daarnaast heb ik tijdens verschillende stages, kennis opgedaan over het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van beweegprogramma's waarbij ik sport en bewegen inzet als middel. Door middel van de studie heb ik tenslotte kennis ontwikkeld over gezondheid en verschillende bijzondere doelgroepen en weet ik sport en bewegen op verschillende manieren in te zetten.

Deze scriptie '*Passend beweegaanbod bij de AMO*' is geschreven in het kader van het afstuderen voor de opleiding SBE, uitstroomprofiel: " Sport- en Bewegingsagogie aan Hogeschool Arnhem en Nijmegen. Dit onderzoek is uitgevoerd onder het expertiseteam Lifestyle & Health Promotion (L&HP). De opdrachtgever van dit onderzoek is de zorginstelling AMO (Activerende en motiverende ondersteuning). Er is onderzocht wat de voorwaarden zijn van een bewegingsactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen van 4 tot 12 jaar met het Autisme Spectrum Stoornis (ASS), bij de AMO.

Graag wil ik een aantal mensen bedanken voor de medewerking aan dit onderzoek. In de eerste plaats gaat mijn dank uit naar Alexander van den Akker en Hans van Dingenen van de AMO. Voor de mogelijkheid die ze mij hebben gegeven om dit onderzoek uit te voeren. Tevens wil ik mijn begeleider vanuit Hogeschool Arnhem en Nijmegen, Pepijn van Hove, bedanken voor de goede en fijne begeleiding die hij mij heeft gegeven. Tot slot dank ik alle medewerkers van de AMO voor hun medewerking aan het onderzoek. Met deze hulp ben ik uiteindelijk tot dit eindresultaat gekomen.

Maike Schapendonk
Tilburg, 2 juni 2014

SAMENVATTING

Uit het onderzoek van Pan (2009) waar lichamelijke activiteit en mate van sociale betrokkenheid is gemeten bij 25 kinderen tussen de zeven en twaalf jaar blijkt dat kinderen met Autisme Spectrum Stoornis (ASS) veel negatieve ervaringen hebben in de sociale context. Kinderen geven aan in veel conflicten en situaties terecht te komen waarin ze zich niet begrepen voelen. Voor deze kinderen is dit een belangrijke reden om te stoppen met sporten. Kinderen met ASS geven aan behoefte te hebben aan georganiseerde en gestructureerde activiteiten. Daarnaast geven kinderen met ASS aan complexe en stressvolle situaties te willen vermijden, maar toch fysiek bezig willen zijn. De begeleiding van de sportieve activiteiten speelt volgens de kinderen met ASS een belangrijk rol. Het is erg belangrijk dat de begeleiding geduld, begrip, zorgzaamheid en ondersteuning biedt voor deze kinderen (Müller, Schuler, & Yates, 2008).

Ook bij de AMO, een zorginstelling in de regio Tilburg, is het zo dat de begeleiding van sportieve activiteiten een belangrijke rol speelt. De AMO is een zorginstelling in de regio Tilburg. De letters AMO staan voor: activerende, motiverende ondersteuning. Er wordt door de AMO begeleiding geboden aan kinderen, jongeren en jong volwassenen met een (verstandelijke) beperking en/ of gedrags- en ontwikkelingsproblemen (AMO, www.deamo.nl, 2014). Tijdens verschillende begeleidingsvormen worden persoonlijke- en sociale competenties versterkt, door middel van beweegactiviteiten.

Om ervoor te zorgen dat kinderen fysiek bezig blijven door middel van georganiseerde en gestructureerde activiteiten wordt er gezocht naar een betere afstemming van het beweegaanbod van de AMO richting het bereiken van zorgdoelen van kinderen. In dit onderzoek is geïnventariseerd in hoeverre beweegactiviteiten geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken, bij de AMO.

Vanuit de theorie kunnen een aantal voorwaarden voor succesvolle sportdeelname geformuleerd worden. Allereerst moet er rekening gehouden worden met de grote individuele verschillen in stereotype gedrag, communicatie en invoelend vermogen bij kinderen met ASS. Passend bij de individuele eigenschappen en wensen van de deelnemer moet sport op maat worden aangeboden (Schultheis, Boswell, & Deckere, 2000). Vanuit de doelgroep is er behoefte aan georganiseerde en gestructureerde activiteiten. Door de begeleiders kan extra ordening worden aangebracht in de fysieke omgeving, de tijd en de activiteit (Zeevalking, 2000). Voor het bijbrengen van sociale en communicatieve vaardigheden zijn psychosociale interventies ontwikkeld voor personen met ASS. De ASS-wijzer, Geef me vijf, TEACCH, ABA en DTT zijn in dit onderzoek gebruikte begeleidingsmethoden gericht op gedragstherapie om gestructureerd en stapsgewijs doelen te bereiken.

Door middel van kwalitatief onderzoek is het beweegaanbod bij de AMO verkend en inzichtelijk gemaakt. Er is onderzoek uitgevoerd bij één onderzoekseenheid, gericht op het geven van aanbevelingen aan de AMO. De onderzoekspopulatie waarop dit onderzoek zich heeft gericht zijn kinderen tussen de 4 en 12 jaar met ASS en de begeleiders van de sportieve activiteiten. Vanuit scholengemeenschap Keyzer-Parcours nemen 119 kinderen deel aan de AMO. Zestig deelnemende kinderen tussen de 4 en 12 jaar zijn gediagnosticeerd met ASS. Alle zestig worden geobserveerd. In totaal zijn 29 begeleiders en 12 stagiaires actief in de begeleiding, bij de AMO. In totaal zijn zestien begeleiders geobserveerd op basis van willekeur. Er is veldonderzoek uitgevoerd, waarbij twee meetinstrumenten gebruikt werden, namelijk: een participerende observatie en een groepsdiscussie. De observatie gebeurde elke week op de maandag-, dinsdag-, woensdag- en donderdagmiddag gedurende één maand. De onderzoeker was hierbij lijfelijk aanwezig in het veld en verzamelde daar gegevens onder alledaagse omstandigheden door mee te hebben gedaan aan alledaagse activiteiten.

Er zijn vier verschillende rubrieken van beweegactiviteiten geobserveerd waarbij elke rubriek meerdere keren geobserveerd is. De rubrieken zijn: gymzaal, paardrijden, fitness en zwemmen. Als tweede meetinstrument is gekozen voor een groepsdiscussie. Er is een groepsdiscussie gehouden met alle medewerkers van de AMO tijdens een plenair overleg, nadat de observatie was uitgevoerd. Hier werd ter discussie gesteld in hoeverre de medewerkers van de AMO denken dat beweegactiviteiten geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken. Zodoende kon in kaart gebracht worden of de mening van de medewerkers aansluit bij het geobserveerde resultaat.

Onderzoeksresultaten geven aan dat er door de begeleiding van beweegactiviteiten, beter rekening gehouden kan worden met de fysieke omgeving, tijd, activiteit, begeleiding en het aanleren van vaardigheden. Bij de fysieke omgeving ontbreken vaste plaatsen en aanwijzingen ten behoeve van het materiaal in de ruimte. Op het gebied van tijd ontbreken hulpmaterialen om aan te geven hoe lang de kinderen een taak moeten uitvoeren. Daarnaast sluit het tempo niet aan bij de doelgroep. Tijdens de activiteit ontbreekt visuele ondersteuning van de uitgelegde taken. De begeleiding handelt vaak wanneer een situatie ontstaat in plaats van een door de begeleider gecreëerde situatie. Het aanleren van vaardigheden gebeurt zonder dat de taak samen wordt uitgevoerd door de begeleider en het kind. Daarnaast vergeet de begeleider te controleren of het kind de opdracht begrepen heeft.

Geconcludeerd kan worden dat de huidige aanpak van de AMO verschilt met de voorwaarden voor een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. Deze verschilt doordat de begeleiders afwijken van de ordening in de fysieke omgeving, tijd en activiteit in de begeleiding bij kinderen met ASS. Daarnaast verschilt het aanleren van vaardigheden bij kinderen met ASS, van de bestaande effectieve begeleidingsmethoden.

Belangrijk discussiepunt is dat de AMO geen vaste methode gebruikt bij de opbouw van bewegingsactiviteiten. Vanuit Zeevalking (2000) blijkt het erg belangrijk om rekening te houden met de fysieke omgeving, activiteit, tijd en taken om tot ontwikkeling/ontplooiing van het kind te komen. Op dit moment wordt er bij de AMO onvoldoende rekening gehouden met de fysieke omgeving, activiteit, tijd en taken om tot ontwikkeling/ontplooiing van het kind te komen. Naar eigen zeggen wordt veel gehandeld vanuit eigen intuïtie en weinig vanuit bewuste handelingen.

Aan de AMO worden aanbevelingen gegeven op het gebied van de fysieke omgeving, tijd, activiteit, begeleiding en het aanleren van vaardigheden. Belangrijkste aanbevelingen zijn: het aanbrengen van visuele structuur in de fysieke omgeving, tijd en activiteit. Daarnaast wordt geadviseerd het tempo van de beweegactiviteit aan te laten sluiten bij de wensen en behoeften van de doelgroep.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Inhoudsopgave.....	6
Hoofdstuk 1 Inleiding	9
1.1 Algemene inleiding.....	9
1.2 Beschrijving stageorganisatie	9
1.3 Aanleiding onderzoek.....	11
1.4 Beschrijving van de relevantie voor het werkveld	11
1.6 Vraagstelling.....	11
1.7 Onderzoeksvragen.....	11
1.8 Onderzoeksmodel	12
1.9 Begrippenkader	13
1.10 Leeswijzer	13
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	14
2.1 Inleiding.....	14
2.2 ASS.....	14
2.2.1 Klassiek Autisme	14
2.2.2 Syndroom van Asperger	14
2.2.3 PDD-NOS.....	14
2.3 Recente ontwikkelingen	15
2.4 Bewegingsactiviteiten voor kinderen met ASS	15
2.4 Begeleidingsmethoden voor kinderen met ASS	16
2.5 Uitwerking van een aantal begeleidingsmethoden	16
2.5.1 De ASS-wijzer.....	16
2.5.2 Geef me de vijf	17
2.5.3 TEACCH.....	18
2.5.4 Gedragstherapie (ABA en DTT)	19
2.6 Conclusie begeleidingsmethoden.....	20
2.7 Zorginhoudelijke ondersteuning voor kinderen met ASS	21
2.8 Conclusie theorie.....	22
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodiek.....	23
3.1 Inleiding.....	23
3.2 Methodologie	23

3.3 Onderzoekspopulatie	23
3.4 Meetinstrumenten	23
3.5 Onderzoeksprocedure	24
3.6 Dataverzameling.....	25
3.7 Dataverwerking	25
Hoofdstuk 4 Resultaten	26
4.1 Inleiding.....	26
4.2 Participerende observatie	26
4.2.1 Fysieke omgeving / ruimte	26
4.2.2 Tijd.....	27
4.3.3 Activiteit	27
4.3.4 Begeleiding	28
4.3.5 Aanleren van vaardigheden.....	28
4.3 Groepsdiscussie.....	29
4.4.1 Fysieke omgeving / ruimte	29
4.4.2 Tijd.....	30
4.4.3 Activiteit	30
4.4.4 Begeleiding	31
Hoofdstuk 5 conclusie	32
Hoofdstuk 6 DiScussie	33
Verskil theorie en empirie	33
Theoretische relevantie.....	33
Praktische relevantie	33
Begrenzing van het onderzoek	34
Suggesties voor vervolgonderzoek	34
Hoofdstuk 7 aanbevelingen.....	35
Literatuur:	37
Bijlagen.....	40
Bijlage 1 Deskresearch Beweegactiviteiten AMO	40
Bijlage 2 Deskresearch Zorgdoelen.....	41
Kader Psychisch welbevinden.....	41
Kader Lichamelijke gezondheid	41
Kader Interpersoonlijke relaties	43
Kader Persoonlijke ontwikkeling	44

Kader Deelname aan de samenleving	46
Bijlage 3 Aanvullende informatie ASS.....	48
Bijlage 4: Begeleidingsmethoden	50
Bijlage 5 Observatiemodel.....	51
Bijlage 6 Discussiemodel	53
Bijlage 7.1 Observatiemodel Gymzaal	55
Bijlage 7.2 Observatiemodel Gymzaal	59
Bijlage 7.3 Observatiemodel Gymzaal	63
Bijlage 7.4 Observatiemodel Gymzaal	66
Bijlage 8.1 Observatiemodel Paardrijden	69
Bijlage 8.2 Observatiemodel Paardrijden	72
Bijlage 8.3 Observatiemodel Paardrijden	75
Bijlage 8.4 Observatiemodel Paardrijden	78
Bijlage 9.1 Observatiemodel Fitness	81
Bijlage 9.2 Observatiemodel Fitness	84
Bijlage 9.3 Observatiemodel Fitness	87
Bijlage 9.4 Observatiemodel Fitness	91
Bijlage 10.1 Observatiemodel Zwemmen.....	94
Bijlage 10.2 Observatiemodel Zwemmen.....	98
Bijlage 10.3 Observatiemodel Zwemmen.....	101
Bijlage 10.4 Observatiemodel Zwemmen.....	105

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

1.1 Algemene inleiding

Autisme Spectrum Stoornis (ASS) is een levenslang bestaande ontwikkelingsstoornis. Kenmerken van deze stoornis zijn beperkingen in de sociale communicatie over en weer, tekortkomingen in de communicatie en bepaalde stereotype gedragingen, interesses en activiteiten (Breedveld, Bruining, van Dorsselaer, Mombarg, & Nootebos, 2010).

Kinderen met ASS geven aan behoefte te hebben aan georganiseerde en gestructureerde activiteiten. Daarnaast geven kinderen met ASS aan complexe en stressvolle situaties te willen vermijden, maar toch fysiek bezig willen zijn (Müller, Schuler, & Yates, 2008). Om ervoor te kunnen zorgen dat kinderen fysiek bezig blijven moet daarom rekening worden gehouden met de organisatie en structuur in activiteiten en moeten complexe en stressvolle situaties voorkomen worden.

Uit het onderzoek van Pan (2009) waar lichamelijke activiteit en mate van sociale betrokkenheid is gemeten bij 25 kinderen tussen de zeven en twaalf jaar blijkt dat kinderen met ASS veel negatieve ervaringen hebben in de sociale context. Kinderen geven aan in veel conflicten en situaties terecht te komen waarin ze zich niet begrepen voelen. Voor deze kinderen is dit een belangrijke reden om te stoppen met sporten. Dit wordt ook beschreven in een onderzoek van Müller (2008), waarin achttien personen met ASS zijn geïnterviewd om aan te geven welke problemen zij ondervinden in sociale situaties. Hierin wordt beschreven dat sociale communicatie over en weer tussen sportdeelnemers kan zorgen voor verwarring en miscommunicatie. De omgang met medespelers of tegenspelers wordt problematisch wanneer lichaamstaal een belangrijk rol speelt. Onverwachte situaties en sportieve activiteiten waarvan het verloop niet te voorspellen is zorgt voor stress en problemen in sociale communicatie over en weer. De begeleiding van de sportieve activiteiten speelt volgens de kinderen met ASS een belangrijk rol. Het is erg belangrijk dat de begeleiding geduld, begrip, zorgzaamheid en ondersteuning biedt voor deze kinderen.

1.2 Beschrijving stageorganisatie

Ook bij de AMO, een zorginstelling in de regio Tilburg, is het zo dat de begeleiding van sportieve activiteiten een belangrijke rol speelt. De letters AMO staan voor: activerende, motiverende ondersteuning. Er wordt door de AMO begeleiding geboden aan kinderen, jongeren en jong volwassenen met een (verstandelijke) beperking en/ of gedrags- en ontwikkelingsproblemen (AMO, www.deamo.nl, 2014). Tijdens verschillende begeleidingsvormen worden door middel van beweegactiviteiten, persoonlijke en sociale competenties versterkt. Het zorgaanbod bij de AMO bestaat uit: ochtend-, dag-, middag-, avond-, weekend- en vakantiebegeleiding. Naast deze vormen van begeleiding biedt de AMO ook individuele begeleiding en oppasservice (respijtzorg) aan (AMO, Aanbod, 2014).

De AMO werkt met begeleiders en zorgcoördinatoren. De begeleiders zijn verantwoordelijk voor de begeleiding van alle cliënten. De zorgcoördinatoren zijn verantwoordelijk voor één groep cliënten. De zorgcoördinator is het vaste aanspreekpunt betreft alle zaken rondom die cliënten. Alle contacten met ouder(s)/ verzorger(s) of begeleiders gaan via de aangewezen zorgcoördinator (AMO, Handboek zorgcoördinatie, 2013).

In overleg met ouders worden samen met zorgcoördinatoren doelen opgesteld voor het kind, waar de begeleiding van de AMO een bijdrage aan kan leveren. Deze doelen worden binnen de AMO zorgdoelen genoemd. Het is de bedoeling dat door middel van een bewegingsactiviteit persoonlijke zorgdoelen worden bereikt.

Er is vooronderzoek gedaan in de databases van de AMO, naar bestaande begeleidingsmethoden, om te onderzoeken of het actuele begeleidingsaanbod aansluit bij de wensen van kinderen met ASS vanuit de literatuur. Daarnaast is vooronderzoek gedaan naar het actuele beweegaanbod van de AMO. Dit is onderzocht, om erachter te komen of het actuele beweegaanbod van de AMO aansluit bij de wensen van kinderen met ASS vanuit wetenschappelijk onderzoek.

Uit vooronderzoek blijkt dat de activiteiten die door de AMO ondernomen worden, over het algemeen een actieve insteek hebben (AMO, Activiteiten, 2014). De beweegactiviteiten zijn onderverdeeld in 14 rubrieken. Namelijk: gymzaal, fitness, creatief, koken/bakken, techniek, Cruyff Court, muziek, bosspelen/outdoor, buiten/binnenspeeltuinen, gezelschapsspelen, dansen, verrassing, zwemmen en groene spelen. Voor een duidelijk overzicht van de verschillende beweegactiviteiten per rubriek, zie bijlage 1.

Zorgdoelen worden volgens de AMO onderverdeeld in vijf domeinen. Het eerste domein betreft het psychisch welbevinden van een kind. De AMO definieert psychisch welbevinden als: het goed in zijn/haar vel zitten van het kind. Het psychisch welbevinden wordt bepaald door de beleving van het kind op zijn/haar eigen zelfstandigheid, vaardigheden, intellectuele/emotionele mogelijkheden en lichamelijke veranderingen.

Het tweede domein gaat in op de lichamelijke gezondheid. In dit domein worden volgens de AMO, lichamelijke functies en mogelijkheden weergegeven. Wat kan een kind wel of niet zelf. Hierbij wordt gedacht aan zindelijkheid en de motorische ontwikkeling, zoals fijne en grove motoriek.

Het derde domein gaat over inter-persoonlijke relaties. Bij inter-persoonlijke relaties geven volgens de AMO, de personen elkaar informatie over het persoonlijk functioneren. Ideeën, gedachten, gevoelens en behoeften worden met elkaar gedeeld. In hoeverre kan het kind zich uiten naar een ander toe? Het kind durft bijvoorbeeld vragen te stellen aan anderen en zijn/haar grenzen aan te geven (aan begeleiders en andere deelnemers).

Bij het vierde domein wordt de persoonlijke ontwikkeling besproken. Dit domein definieert de AMO als: hoe een persoon zich ontwikkelt. Dit is een ingewikkeld proces dat wordt bepaald door vele factoren, bijvoorbeeld de omgeving waarin iemand opgroeit en de reactie van die persoon op zijn/haar omgeving. Hierbij wordt gedacht aan de mate van aandacht en concentratie, omgaan met winst en verlies, samenspel en het nemen van initiatief.

Het laatste domein gaat over deelname aan de samenleving. Bij dit domein wordt volgens de AMO aangegeven in hoeverre het kind deelneemt aan de samenleving en de algemene normen die in de samenleving gelden herkent, begrijpt en naleeft. Bij deelname aan de samenleving hoort ook het hebben van een geweten. Met het hebben van een geweten wordt bedoeld: het besef hebben van juist of onjuist handelen (AMO, Methodes zorgdoelen AMO actieve opvang, 2014).

Voor meer informatie over de zorgdoelen per kwaliteitsdomein en bijpassende begeleidingsmethodiek, zie bijlage 2.

1.3 Aanleiding onderzoek

De AMO is niet tevreden over de mate waarin de zorgdoelen van kinderen bereikt worden door middel van bewegingsactiviteiten. Dit blijkt uit een enquête waarbij alle werknemers van de AMO gevraagd zijn naar de mate van de tevredenheid over het bereiken van zorgdoelen. Gezien de uitkomsten uit bovenstaande onderzoeken is het ook voor de AMO bijzonder belangrijk om de begeleiding af te stemmen op de wensen van de kinderen met ASS tussen de 4 en 12 jaar. Om ervoor te zorgen dat kinderen fysiek bezig blijven door middel van georganiseerde en gestructureerde activiteiten wordt er gezocht naar een betere afstemming van het beweegaanbod van de AMO richting het bereiken van zorgdoelen van kinderen.

1.4 Beschrijving van de relevantie voor het werkveld

Binnen de AMO is men aan het onderzoeken welke methoden in de begeleiding bij kinderen met ASS, gebruikt kunnen worden waardoor het resultaat van het te behalen zorgdoel zichtbaar verbeterd wordt. Deze kennis over de verschillende begeleidingsmethoden is relevant voor de begeleiders van de AMO, om ervoor te kunnen zorgen dat de kinderen op de juiste wijze begeleid worden, om tot ontplooiing en ontwikkeling te komen.

1.5 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is het geven van aanbevelingen aan de AMO, over de manier waarop de AMO een beweegactiviteit inzet om zorgdoelen te bereiken, door de huidige 'aanpak' van de AMO te vergelijken met voorwaarden uit de literatuur waaraan beweegactiviteiten moeten voldoen om zorgdoelen te bereiken bij kinderen van 4 tot 12 jaar met ASS.

1.6 Vraagstelling

Het is niet duidelijk wat de voorwaarden zijn voor een bewegingsactiviteit, waarbij gewerkt wordt aan zorgdoelen in bovengenoemde vijf domeinen voor kinderen met ASS. In dit onderzoek wordt daarom antwoord gegeven op de vraag: **'In hoeverre zijn beweegactiviteiten geschikt ingericht om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken, bij de AMO'?**

1.7 Onderzoeksvragen

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden worden eerst een aantal deelvragen beantwoord. De deelvragen zijn ingedeeld in de categorieën: theoretisch, empirisch en analytisch.

Theoretisch:

1. Wat zijn voorwaarden van een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS?

- Wat zijn geschikte beweegactiviteiten voor kinderen met ASS?
- Wat zijn effectief gebruikte methodieken in de begeleiding bij kinderen met ASS?
- Welke zorginhoudelijke ondersteuning wordt gebruikt in de begeleiding bij kinderen met ASS?

Empirisch

2. Op welke manier organiseert de AMO beweegactiviteiten om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS?

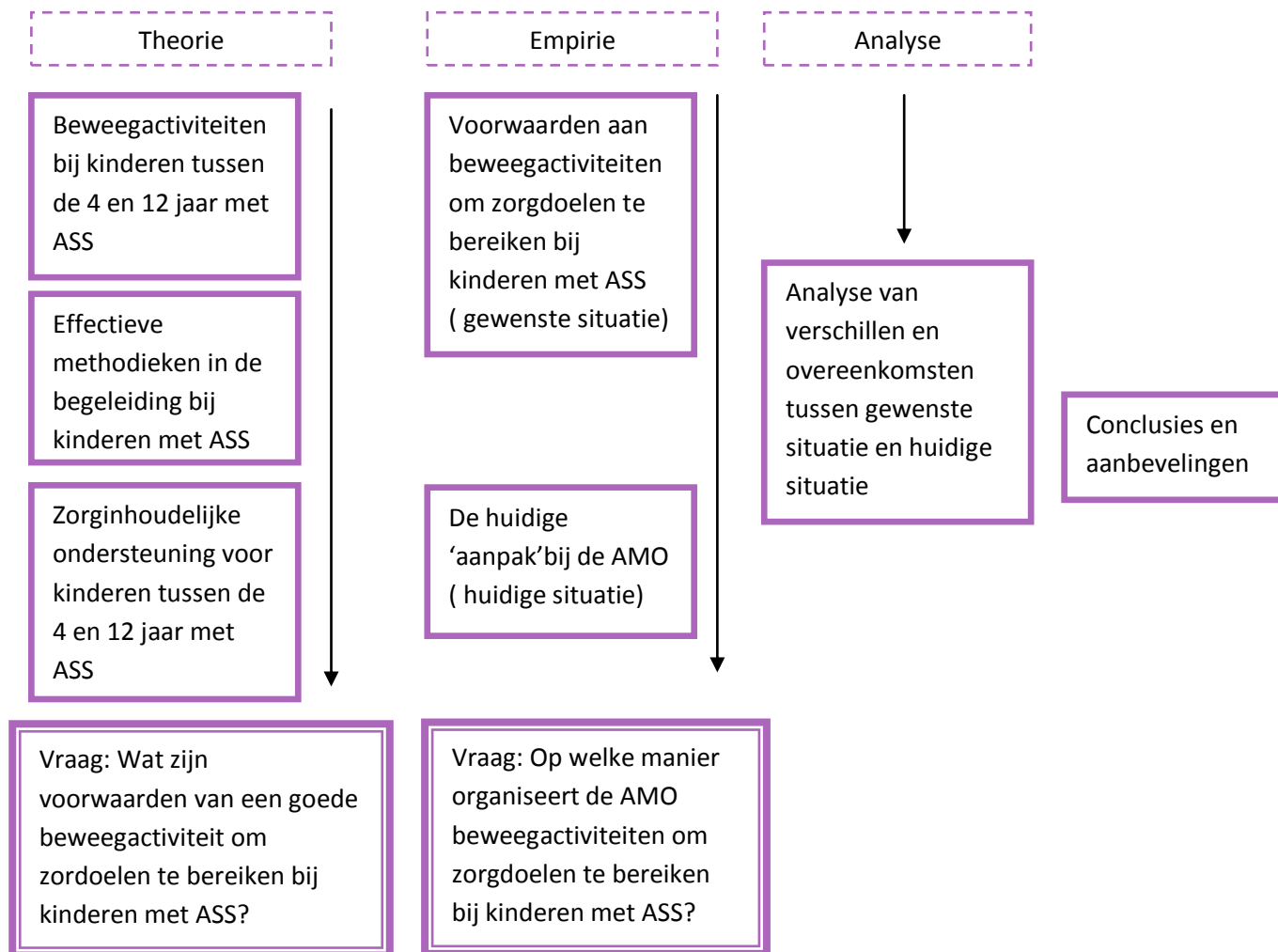
- Welke specifieke begeleidingsvorm wordt door de AMO gebruikt bij kinderen met ASS?
- In hoeverre denken de medewerkers van de AMO dat beweegactiviteiten geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken?

Analytisch

3. Waarin verschilt de huidige aanpak van de AMO met de voorwaarden voor een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS?

1.8 Onderzoeksmodel

Onderstaand onderzoeksmodel geeft schematisch weer hoe dit onderzoek is opgebouwd. Waarbij eerst theoretisch onderzoek wordt gedaan. In de theorie wordt gezocht naar de voorwaarden van een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. Daarna wordt onderzoek uitgevoerd in de praktijk. Hieruit wordt duidelijk op welke manier de AMO beweegactiviteiten organiseert om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. Uiteindelijk worden de overeenkomsten en verschillen van de theorie en praktijk geanalyseerd. Vanuit deze analyse kunnen conclusies getrokken worden. De verschillen in de huidige aanpak van de AMO met de voorwaarden voor een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS worden gebruikt om concrete aanbevelingen te geven aan de AMO.

1.9 Begrippenkader

ASS	Autisme Spectrum Stoornis, dit is een verzamelnaam voor verschillende vormen van ASS.
AMO	Activerende Motiverende Ondersteuning Zorginstelling in de regio Tilburg, welke begeleiding biedt aan kinderen, jongeren en jong volwassenen met een (verstandelijke) beperking en/ of gedrags- en ontwikkelingsproblemen.
Zorgdoel	Een doel gebaseerd op onderstaande kwaliteitsdomeinen: 1. Psychisch welbevinden 2. Lichamelijke gezondheid 3. Interpersoonlijke relaties 4. Persoonlijke ontwikkeling 5. Deelname aan de samenleving
Psychisch welbevinden	De AMO definieert: het goed in zijn/haar vel zitten van het kind. Het psychisch welbevinden wordt bepaald door de beleving van het kind op zijn/haar eigen zelfstandigheid, vaardigheden, intellectuele/emotionele mogelijkheden en lichamelijke veranderingen.
Lichamelijke gezondheid	In dit domein worden volgens de AMO, lichamelijke functies en mogelijkheden weergegeven. Wat kan een kind wel of niet zelf. Hierbij wordt gedacht aan zindelijkheid en de motorische ontwikkeling, zoals fijne en grove motoriek.
Interpersoonlijke relaties	Bij interpersoonlijke relaties geven volgens de AMO, de personen elkaar informatie over het persoonlijk functioneren. Ideeën, gedachten, gevoelens en behoeften worden met elkaar gedeeld.
Persoonlijke ontwikkeling	Deze definieert de AMO als: Hoe een persoon zich ontwikkelt. Dit is een ingewikkeld proces dat wordt bepaald door vele factoren, bijvoorbeeld de omgeving waarin iemand opgroeit en de reactie van die persoon op zijn/haar omgeving. Hierbij wordt gedacht aan de mate van aandacht en concentratie, omgaan met winst en verlies, samenspel en het nemen van initiatief.
Deelname aan de samenleving	Bij dit domein wordt volgens de AMO aangegeven in hoeverre het kind deelneemt aan de samenleving en de algemene normen die in de samenleving gelden herkent, begrijpt en naleeft. Bij deelname aan de samenleving hoort ook het hebben van een geweten. Met het hebben van een geweten wordt bedoeld: het besef hebben van juist of onjuist handelen.

1.10 Leeswijzer

In het onderzoek naar de theorie (hoofdstuk 2) worden verschillende werkende theorieën, bevindingen en modellen besproken. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethodiek duidelijk uitgelegd. In het hoofdstuk 'resultaten' wordt de huidige situatie van de AMO (empirie) weergegeven. In hoofdstuk 5 worden conclusies getrokken tussen het onderzoek uit de theorie en de empirie. Vanuit deze conclusies wordt in hoofdstuk 6 gediscussieerd, of de huidige aanpak van de AMO verschilt met de voorwaarden voor een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. Uiteindelijk worden in hoofdstuk 7 aanbevelingen gegeven aan de AMO.

HOOFDSTUK 2

THEORETISCH KADER

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt duidelijk wat de voorwaarden zijn, van een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken, bij kinderen met ASS. Eerst wordt uitgelegd wat verstaan wordt onder het begrip ASS. Daarna wordt beschreven wat geschikte bewegingsactiviteiten zijn voor kinderen met ASS. Ook worden effectief gebruikte methodieken in de begeleiding bij kinderen met ASS besproken. De methodieken worden uitgebreid beschreven zodat voor de lezer duidelijk is waarom deze methode is gebruikt in dit onderzoek. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt beschreven wat geschikte zorgdoelen zijn bij kinderen met ASS. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie van alle gevonden theorie.

2.2 ASS

Wanneer kinderen en volwassenen lijden aan levenslang bestaande beperkingen in sociale en communicatieve vaardigheden kan er gesproken worden van een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). Het Autisme Spectrum varieert van cognitief vaardige, intelligente kinderen waarbij de sociaal emotionele contacten een probleem vormen. Tot kinderen waarbij een vertraging op mentaal gebied aanwezig is met een stoornis in de sociaal-emotionele contactopname. De aard en ernst van de aandoening kan niet alleen van kind tot kind verschillen, maar ook bij één en hetzelfde kind op verschillende tijdstippen in zijn/haar leven. Het sociale contact, de communicatie en inlevingsvermogen evenals duidelijke gedragsregels staan centraal bij ASS (Schothorst, et al., 2009). De meeste gevallen van ASS zijn onder te brengen in één van de drie groepen: Klassiek Autisme, Syndroom van Asperger en PDD-NOS.

2.2.1 Klassiek Autisme

Klassiek Autisme wordt ook wel Autistische Stoornis, Kernautisme of Kannersyndroom genoemd. Personen met Klassiek Autisme leiden aan kwalitatieve beperkingen in de sociale interactie en in verbale en non-verbale communicatie. Daarnaast doen zich herhalende stereotype gedragingen voor, is er sprake van een stoornis in de verbeelding bij belangstelling en activiteiten (NVA, Klassiek Autisme, z.d.). Voor meer informatie over Klassiek Autisme, zie bijlage 3.

2.2.2 Syndroom van Asperger

Kenmerken van Asperger zijn net als bij Klassiek Autisme problemen met sociale interactie en opvallende interesses en activiteiten. Het verschil tussen beiden is de spraakontwikkeling. Personen met de stoornis van Asperger hebben een normale spraakontwikkeling, dit betekent niet dat ze geen communicatieproblemen hebben. Met de meer subtiele sociale aspecten van communicatie worden problemen ervaren. Personen met het Syndroom van Asperger hebben een normale of hoognormale intelligentie (NVA, Asperger, z.d.). Aanvullende informatie over Asperger, zie bijlage 3.

2.2.3 PDD-NOS

Pervasieve Ontwikkelingsstoornis niet anders omschreven (PDD-NOS), wordt gesteld wanneer niet aan alle kenmerken van autisme voldaan wordt, maar wel een aantal hiervan (NVA, PDD-NOS, z.d.). Meer uitleg over PDD-NOS, zie bijlage 3.

2.3 Recente ontwikkelingen

Uit het nieuws van Nederlandse Vereniging Autisme (2013) blijkt dat op 17 mei 2013 het nieuwe handboek voor psychiatrie, de DSM-5 is ontwikkeld. Dit is hét handboek voor psychiaters waarin staat welke diagnoses er zijn in de psychiatrie en welke criteria daarvoor gelden. Er verandert veel voor de diagnose autisme. De huidige diagnoses PDD-NOS, Asperger en Klassiek Autisme worden samengevoegd onder één naam: Autisme Spectrum Stoornis (ASS). ASS is hierbij de verzamelnaam voor de verschillende vormen van autisme. Met het woord spectrum, wordt aangegeven dat er een grote variëteit is in de manier waarop autisme zich uit. In de DSM-5 kan bij deze diagnose worden aangegeven of er sprake is van een 'milde' of 'ernstige' vorm van ASS. De criteria voor de nieuwe diagnose ASS zijn hierdoor veranderd. De belangrijkste verandering is dat er twee domeinen worden onderscheiden in plaats van drie. De drie domeinen waren: beperkingen in de sociale interactie, beperkingen in de communicatie en stereotiepe patronen van gedrag.

De nieuwe twee domeinen zijn:

- (1) beperkingen in de sociale communicatie en interactie
- (2) herhalend gedrag en specifieke interesses

2.4 Bewegingsactiviteiten voor kinderen met ASS

Er kunnen een aantal voorwaarden voor succesvolle sportdeelname aan bewegingsactiviteiten geformuleerd worden. Allereerst moet er rekening gehouden worden met de grote individuele verschillen in stereotype gedrag, communicatie en invoelend vermogen bij kinderen met ASS. Passend bij de individuele eigenschappen en wensen van de deelnemer moet sport op maat worden aangeboden (Schultheis, Boswell, & Deckere, 2000).

Personen met ASS geven aan behoefte te hebben aan georganiseerde en gestructureerde activiteiten. Daarnaast geven personen met ASS aan complexe en stressvolle situaties te willen vermijden maar toch fysiek bezig willen zijn. Personen met ASS hebben behoefte aan sociale contacten zonder daarbij veel gesprekken te voeren. 'Een moment voor zichzelf' vinden de personen naast sociale contacten erg prettig. Positief ervaren activiteiten zijn buitensport activiteiten zoals: hiking, backpacking, kajakken, zeilen, skiën, paardrijden en hardlopen. Ook binnensport activiteiten zoals: zwemmen, krachttraining, zelfverdediging en yoga (Müller, Schuler, & Yates, 2008). Vanuit de doelgroep is er behoefte aan extra ordening en een rustig tempo. Prikkelgevoeligheid is een veelvoorkomend fenomeen. Dit in combinatie met denken in details, de moeite met generaliseren en met transfer. De wereld wordt ingewikkeld, onvoorspelbaar en onrustig voor kinderen met ASS. In verschillende gebieden kan door begeleiders van bewegingsactiviteiten ordening worden aangebracht: fysieke omgeving, tijd en activiteit (Zeevalking, 2000).

Bij de fysieke omgeving is het belangrijk dat niet-functionele prikkels weg worden gehaald of tijdelijk uit het zicht worden gehouden. Wanneer personen en materialen vaste plekken krijgen verbetert het gevoel van ordening. Aanwijzingen ten behoeve van gebruik zoals: plaatjes en symbolen geven meer duidelijkheid. Belangrijk is een ruimte te koppelen aan een vaste functie. De tijd geeft een begin, tijdsverloop en einde aan. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van een zandloper, eierwekker, klok, alarmhorloge of timetimer. Met de timetimer wordt eenvoudig inzichtelijk gemaakt hoeveel tijd er nog is om bijvoorbeeld een bepaalde taak uit te voeren. De rode schijf van de timetimer laat zien hoelang iets nog duurt of mag duren. Het tempo moet aansluiten op de wensen van de doelgroep. Belangrijk is een bepaalde periode te structureren. Iets wat achter de rug is, kan worden weggehaald of door worden gestreept. Binnen een activiteit moeten de stappen gescheiden genoemd worden. De stappen moeten na elkaar uitgevoerd worden en in de juiste volgorde. Een omslagblok kan hiervoor gebruikt worden. Hier staat op elke bladzijde een pictogram van de deelactiviteit. Als een onderdeel klaar is, wordt het blaadje omgeslagen en verschijnt de volgende activiteit. Het is van belang dat de stappen concreet zijn (Zeevalking, 2000).

2.4 Begeleidingsmethoden voor kinderen met ASS

Op dit moment zijn er veel verschillende begeleidingsmethoden voor kinderen met ASS (Roeyers, 2008). Er zijn interventies van diverse begeleidingsmethoden voor ASS in de volgende categorieën: interventies voor ouders en gezin, interventies met betrekking tot gedrag, interventies gericht op communicatie, fysiologische interventies, interventies op basis van technologie, standaard interventies welke gebruikt worden in de gezondheidszorg, interventies gericht op relaties en overige interventies (Schellingerhout, Ramakers, Derwort, & Lavoie, 2010). Voor een schematische weergave van de verschillende begeleidingsmethoden, zie bijlage 4.

2.5 Uitwerking van een aantal begeleidingsmethoden

Er is bepaald om de begeleidingsmethoden ASS-wijzer, Geef me de vijf, TEACCH, ABA en DTT te gebruiken voor dit onderzoek. De begeleidingsmethoden dienen als theoretisch model voor het beoordelen van de begeleiding van beweegactiviteiten. De begeleidingsmethoden TEACCH, ABA en DTT zijn psychosociale interventies welke ontwikkeld zijn voor personen met ASS voor het bijbrengen van sociale en communicatieve vaardigheden (Breedveld, Bruining, van Dorsselaer, Mombarg, & Nootebos, 2010). Daarnaast zijn de ASS-wijzer en 'Geef me de vijf' effectief gebleken methoden in de begeleiding bij kinderen met ASS (Bruin, 2004) (Steenman & Liefhebber- van der Veer, 2005).

2.5.1 De ASS-wijzer

Er zijn geen standaardantwoorden voor de begeleiding van kinderen met ASS. Wat bij het ene kind werkt, blijkt bij een ander kind niet te werken. Het blijft een zoektocht naar een goede manier van ondersteuning. Uiteindelijk kenmerkt de zoektocht zich door hetzelfde systeem; dezelfde stappen, dezelfde vragen. Op basis van jarenlange ervaring is het model 'ASS-wijzer' ontstaan. Het is een model dat ondersteuning biedt aan begeleiders. De ASS-wijzer maakt inzichtelijk welke stappen genomen kunnen worden in de begeleiding van de kinderen. Het model gaat uit van autisme als beperking maar ook van het individu in eigen omgeving.

Met de ASS-wijzer worden drie fasen doorlopen:

1. Informatieverwerking
2. Ordening
3. Ontplooiing en ontwikkeling

Bij de eerste fase 'informatieverwerking' wordt een algemene diagnose per kind bepaald. Bij deze fase kan rekening gehouden worden met belangrijkste zaken rondom het kind. De over- en ondergevoeligheid voor bepaalde prikkels kan verschillen met andere kinderen. Belangrijk is te kijken naar de detailwaarneming van de kinderen. Hierbij kan gelet worden op het scheiden van hoofd- en bijzaken, problemen met generalisatie en op bijzonder en afwijkend gebruik van diverse zintuigen. Er kan de vraag worden gesteld: denken en redeneren de kinderen zoals andere? Ook een andere manier van communiceren, begrijpen en gevoelens uiten kan opvallen. Als laatste moeten problemen met plannen, uitvoeren en evalueren genoteerd worden. De informatie over het kind kan worden verzameld via: observatie, videoanalyse, rapportages, en gesprekken met belangrijkste mensen uit de omgeving van het kind. Tenslotte kan de begeleider nieuwe situaties creëren en observeren hoe het kind deze situatie ervaart.

Tijdens de fase van ordening moeten drie stappen doorlopen worden.

1. Eigen ordening van het kind. 'Welke ordening past het kind toe in het dagelijks leven?'
2. Tot nu toe geboden ordening. 'Welke ordening passen ouders en andere betrokkenen toe?'
3. Te bieden ordening. 'Welke ordening moet geboden worden door begeleiders?'

Aanbrengen van nieuwe manieren van ordenen werkt beter dan het aanpassen van oude manieren van ordenen. De nieuwe manieren van ordenen moeten zoveel veiligheid geven dat oude manieren los gelaten kunnen worden door kinderen. Per kind wordt gekeken naar bijpassende ordening, deze hoeven niet overal hetzelfde te zijn. Bestaande manieren van ordenen en nieuwe manieren van ordenen kunnen beiden gebruikt worden. In de begeleiding kan rekening gehouden worden met ontplooiing en ontwikkeling in een vijftal gebieden, namelijk: tijd, activiteit, ruimte, het individu en prikkels.

Datgene wat iemand onderneemt om overzicht te bieden in de loop van de tijd kan worden omschreven als ordening van tijd. Hierbij kan gedacht worden aan vaste middagindelingen (vaste opbouw van de middagbegeleiding, herkenbaar ritme) en het koppelen van vaste activiteiten aan vaste tijden. Ordening in activiteit is: wat iemand onderneemt om overzicht te bieden binnen een activiteit. Belangrijk is dat voor het kind duidelijk is waar de activiteit begint, wat het kind moet doen en wanneer de activiteit afgelopen is. Hierbij kan gedacht worden aan een vaste opbouw van een activiteit. Persoonlijke zekerheid is de ordening in de persoon. Voor de begeleider is het belangrijk voorspelbaar te zijn in de manier van handelen en reageren. Vaste afspraken en regels geven ordening in de persoon. Afhankelijk zijn van bepaalde mensen, is een uiting van ordening in de persoon met ASS. Bij vaste begeleiders is de persoon met ASS vaak veel rustiger. Wanneer er een vaste functie van ruimtes en plekken is, wordt er gesproken van ordening in ruimte. Hierbij kan gedacht worden aan een keuken om te koken. Ordening in prikkels zijn al de activiteiten die erop gericht zijn om bepaalde (voor de persoon met ASS lastige) prikkels te vermijden. Wanneer de kinderen lastige prikkels ervaren uiten zij dit door: de vingers in de oren te stoppen, ogen dicht doen en ergens onder te kruipen (Steenman & Liefhebber- van der Veer, 2005).

2.5.2 Geef me de vijf

Geef me de vijf is een eigen ontwikkelde methode door Colette de Bruin. De methode is ontwikkeld om begeleiders op te leiden in de omgang met ASS gediagnosticeerde kinderen. Deze methode is erop gericht, een activiteit die een kind gaat doen zo voorspelbaar mogelijk te maken. Dit wordt gedaan door middel van structuur, die op verschillende visuele manieren aan wordt geboden. Onderstaand wordt de puzzel van 5 weergegeven. De puzzel van 5 geeft aan in welke vijf aspecten duidelijkheid moet worden gegeven.

- Wat? Alle taken welke een kind moet uitvoeren.
- Hoe? De wijze waarop hij/zij de taken moet uitvoeren.
- Wanneer? Wanneer de taak begint en eindigt.
- Waar? De plaats waar hij/zij deze taak uit moet voeren.
- Wie? Door wie de taak moet worden uitgevoerd. Duidelijkheid over zelfstandigheid of meerdere betrokken kinderen.

Om het bovengenoemde toe te kunnen passen moet de begeleiding kijken naar het kind met kennis over de stoornis. De begeleiding moet zich verplaatsen in het denken van het kind en daardoor zien wat hij/zij nodig heeft. Uiteindelijk werkt de methode er naar toe dat de kinderen en jongeren zich kunnen ontwikkelen naar een zo groot mogelijke zelfstandigheid. Kinderen met ASS hebben van nature moeite met het los laten van ouders. In het belang van de kinderen moeten begeleiders in de omgeving van het kind ervoor zorgen dat de juiste keuzes worden gemaakt en geen begeleiding geven wanneer dat niet meer passend is. Visuele structuur kan blijvend aansturing geven aan de kinderen. De afhankelijkheid van een hulpmiddel geeft namelijk meer duidelijkheid en voorspelbaarheid dan persoonsafhankelijkheid (Bruin, 2004).

2.5.3 TEACCH

Het programma Treatment and Education for Autistic Children and Children with Communicative Handicaps (TEACCH) noemt de Nederlandse richtlijn als meest bekende en best onderzochte educatieve methode. TEACCH ondersteunt kinderen in zelfverwerkelijking (Mesibov, Shea, & Schopler, 2005). Het ontwikkelen van optimale zelfredzaamheid bij kinderen met ASS is het doel van de methode.

De visie van TEACCH: tijdens de begeleiding en ondersteuning wordt gekeken naar het totale leven, ook naar de toekomst van een kind. Elk kind wordt individueel bekeken, er zijn geen vooropgezette doelen. Gestreefd wordt om kwaliteiten van iemand toe te passen in bepaalde situaties (Zeevalking, 2000).

Uit onderzoek van Schultheis (2000) waarbij een activiteiten programma TEACCH voor kinderen met ASS is gebruikt bleek dat lichamelijke activiteiten een doel moeten hebben. Lichamelijke activiteiten zouden als doel moeten hebben, kinderen met ASS vaardigheden aan te leren die nodig zijn bij het spelen en sporten met leeftijdsgenoten zowel met als zonder ASS.

TEACCH is opgebouwd uit onderstaande zes stappen (Huskens & Didden, 2002):

1. Het verstaan van de stoornis ASS.
2. Mogelijkheden van het kind, duidelijk en concreet vaststellen.
3. Het bieden van bijpassende (dag)schema's, ritmes, ordening en structuur voor elk kind.
4. De begeleiders op de hoogte brengen, van wat ze kunnen verwachten en hoe daar mee om te gaan, aansluitend bij de leefwereld van dit kind.
5. Structuur aanbrengen in afspraken, verantwoordelijkheden, praktische taken, (werk)schema's en rollen.
6. Luisteren naar de interesses van het kind.

De voorgaande stappen worden toegepast in drie fasen (Mesibov, Shea, & Schopler, 2005):

1. Het bieden van maximale veiligheid als basis. Dit heeft gevolgen voor de mate van concrete aanwezigheid, ondersteuning, ruimte, tijd, en plaats.
2. Het kind leert vaardigheden in stappen van makkelijk naar moeilijk binnen een bepaalde setting.
3. Wat het kind in de ene setting heeft geleerd, uitproberen in een andere setting.

Het programma kan in verschillende settings worden aangeboden. Dit kan bijvoorbeeld zijn in de gezinssituatie, in de hulpverlening, op school of op het werk (Berckelaer-Onnes, 2008). Samen met de ouders wordt er een plan voor het kind opgesteld. Eerst wordt er gericht op communicatietraining. Dit wordt vaak snel aangevuld met sociale vaardigheidstraining en training in arbeidsmatige handelingen. De TEACCH programma's bevatten zeer veel structuur, er wordt gewerkt met vaste schema's en pictogrammen. Bij deze methode worden zaken gestructureerd. Allereerst de ruimte, deze wordt gestructureerd aan de hand van duidelijke aanwijzingen. Het moet duidelijk worden voor de kinderen waar welke activiteit plaatsvindt. Ten tweede het structureren van de tijd. Dit kan door middel van pictogrammen, welke laten zien wanneer de activiteiten plaatsvinden. Tenslotte het structureren van taken. Dit structureren gebeurt door het stap voor stap aanbieden van steeds complexere taken. Er wordt veel structuur geboden in de omgeving van het kind. Hierdoor hebben kinderen zo min mogelijk last van hun beperking en kunnen zij zich richten op persoonlijke ontwikkeling (Rooijen van & Rietveld, 2013).

2.5.4 Gedragstherapie (ABA en DTT)

Een kind leert bij gedragstherapie gedrag aan door beloningen voor goed gedrag. Niet goed gedrag wordt genegeerd. Een andere benaming hiervoor is: operante conditionering. Applied Behavior Analysis (ABA) is een vorm van intensieve, vroegtijdige gedragstherapie welke effectief is gebleken bij kinderen met ASS. ABA is in Nederland ook bekend als toegepaste gedragsanalyse. Belonen, ondersteunen en oefenen van gewenst gedrag zijn kenmerken van de ABA methode. Herhaling en opeenvolgende instructie om verschillende vaardigheden aan te leren wordt gebruikt bij de Discrete Trial Training (DTT). De training is een toepassing van ABA. Bij DTT staat het aanleren van vaardigheden in kleine stukjes, ook wel 'trials' centraal. Een trial bestaat uit een instructie, hulp van de begeleider, reactie van het kind en feedback op de reactie. Hulp kan geboden worden in een aanwijzing, iets voordoen of iets samen doen (Matson, 2009). ABA en DTT zijn ontwikkeld om kinderen met ASS te helpen om gedrag te verbeteren of aan te leren. Voorbeelden hiervan: taakgericht gedrag, sociale vaardigheden, zelfredzaamheid, communicatieve vaardigheden en sociaal gedrag.

Er kunnen in de methode aanpassingen plaatsvinden op basis van het ontwikkelingsniveau. Daarnaast kunnen aanpassingen plaatsvinden die rekening houden met de bij de leeftijd passende vaardigheden. Tenslotte kan de effectiviteit en geschiktheid van beloningen, ernst van probleemgedrag en realistische verwachtingen worden aangepast (ABA-instituut, z.d.). De methoden worden in verschillende varianten aangeboden. Dit kan bijvoorbeeld zijn als thuisprogramma of ouderbegeleiding. Onderzoek wijst uit dat er door de methoden vooruitgang is te zien op het gebied van sociale- en communicatieve vaardigheden, adaptieve gedragingen en spelvaardigheden (ActieBijAutisme, z.d.). De gehele methode is gebaseerd op het aanleren van bepaalde gedragingen en vaardigheden. Zelfredzaamheid vergroten speelt een belangrijke rol in deze methode. Centraal staat op welke manier kinderen nieuwe vaardigheden kunnen generaliseren binnen de omgeving, zodat ze de geleerde vaardigheden binnen elke situatie kunnen toepassen en dus zelfredzamer worden (StichtingABAexpertisecentrum, 2012).

2.6 Conclusie begeleidingsmethoden

Geconcludeerd kan worden dat de begeleidingsmethoden verschillende overeenkomstige kenmerken hebben waaraan een goede begeleiding moet voldoen. Onderstaand een overzicht van overeenkomstige kenmerken van de begeleidingsmethoden in de rubrieken: tijd, activiteit, begeleiding, ruimte en het aanleren van vaardigheden.

Begeleidingsmethoden	Overeenkomstige kenmerken				
ASS- wijzer Het is een model dat ondersteuning biedt aan begeleiders. De ASS- wijzer maakt inzichtelijk welke stappen genomen kunnen worden in de begeleiding van de kinderen.	Tijd: 1. Koppelen van vaste activiteiten aan een vaste tijd. 2. Tempo aansluiten bij de wensen van de doelgroep.	Activiteit: 1. Waar vindt de activiteit plaats? 2. Wat is de activiteit? 3. Wanneer wordt de activiteit uitgevoerd?	Begeleiding: 1. Voorspelbaar in de manier van handelen en reageren. 2. Vaste afspraken en regels.	Ruimte: 1. Vaste functie van een ruimte of plaats. 2. Ruimte prikkelarm maken.	Aanleren van vaardigheden: Stap voor stap aanbieden van taken.
Geef me de Vijf Deze methode is erop gericht, een activiteit die een kind gaat doen zo voorspelbaar mogelijk te maken. Dit wordt gedaan door middel van structuur, die op verschillende visuele manieren aan wordt geboden.	Tijd: Wanneer de taak begint en eindigt.	Activiteit 1. Welke activiteiten? 2. Waarom wordt deze activiteit uitgevoerd?	Begeleiding: 1. Kijken naar het kind met kennis over de stoornis. 2. Verplaatsen in het denken van het kind en daardoor zien wat hij/zij nodig heeft.	Ruimte: Vaste plaats voor activiteit.	Aanleren van vaardigheden: Door wie moet de taak worden uitgevoerd?
TEACCH TEACCH ondersteunt kinderen in zelfverwerkelijking. Het ontwikkelen van optimale zelfredzaamheid bij kinderen met ASS is het doel van de methode.	Tijd: 1. Wanneer de activiteiten plaats vinden. (pictogrammen) 2. Tempo aansluiten bij de wensen van de doelgroep.	Activiteit: Welke activiteiten?	Begeleiding: 1. Verstaan van de stoornis ASS. 2. Structuur bieden in de omgeving.	Ruimte: Duidelijke aanwijzingen ten behoeve van gebruik van het materiaal in de ruimte.	Aanleren van vaardigheden: 1. Structuren van taken 2. Stap voor stap aanbieden van steeds complexere taken 3. Mogelijkheden van het kind, duidelijk en concreet vaststellen.
ABA en DTT Belonen, ondersteunen en oefenen van gewenst gedrag. Herhaling en opeenvolgende instructie om verschillende vaardigheden aan te leren.	Tijd: Aanleren in kleine stukjes.	Activiteit: Visualiseren.	Begeleiding: Geduld. Begrip. Zorgzaamheid. Ondersteuning.	Ruimte: Verschillende settings doelen bereiken.	Aanleren van vaardigheden: 1. Instructie. 2. Hulp van de begeleider (aanwijzing, iets voor doen, iets samen doen). 3. Reactie van het kind. 4. Feedback op de reactie van het kind.

2.7 Zorginhoudelijke ondersteuning voor kinderen met ASS

Vanuit het kwaliteitskader gehandicaptenzorg (2013) wordt het kwaliteitsniveau van de geboden zorg en ondersteuning door zorgaanbieders in de gehandicaptenzorg verantwoord. De gehandicaptenzorg is een gedifferentieerde sector, die ondersteuning en zorg biedt aan mensen met een lichamelijke, verstandelijke, zintuiglijke en/of meervoudige beperking. Er worden acht domeinen onderscheiden door Schalock en Verdugo (2002) die relevant zijn voor iemands kwaliteit van leven. Welke domeinen gebruikt worden, wordt bepaald door de individuele situatie van de cliënt. De vier relevante kwaliteitsdomeinen en bijbehorende doelen, voor kinderen met ASS vanuit de

Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg (Blom, Driessen, Heijnen-Kaales, & Toonen, 2013)

Domein: Psychisch welbevinden

Psychisch welbevinden gaat over zaken als een positief zelfbeeld, zich thuis voelen in de omgeving, begrepen worden door mensen die voor de cliënt belangrijk zijn en positieve reacties krijgen van anderen. Ondersteuning is erop gericht de beleving van de cliënt van zijn psychisch welbevinden te verbeteren en op maatregelen die het psychisch welbevinden verbeteren, in stand te houden of verslechtering tegen te gaan.

Doelen: Cliënt vergroot zijn zelfvertrouwen, Cliënt is niet bang om te falen en Cliënt vergroot zijn zelfredzaamheid.

Domein: Lichamelijk welbevinden

Bij lichamelijk welbevinden gaat het om maatregelen die de gezondheid van de cliënt verbeteren, in stand te houden of verslechtering tegen te gaan en het optimaliseren van de gezondheid van de cliënt. Ondersteuning zal betrekking hebben tot (zelf)verzorging, algemene dagelijkse levensverrichtingen (ADL), eten en drinken, algemene gezondheid en een goede verhouding tussen activiteit en voldoende ontspanning, rust en slaap.

Doelen: Cliënt kan zichzelf voorzien in zijn of haar persoonlijke verzorging, Cliënt kan omgaan met zijn of haar lichamelijke veranderingen.

Domein: Interpersoonlijke relaties

Het opbouwen en onderhouden van relaties met anderen, zowel in aantal als in de kwaliteit van de relatie en het omgaan met het gesteld zijn op iemand en de verbondenheid met andere personen is waar het om gaat bij interpersoonlijke relaties. Hierbij is specifieke aandacht en ondersteuning bij de communicatie essentieel. De behoefte van de cliënt aan ondersteuning op het domein van interpersoonlijke relaties is doorslaggevend. De beleving van de cliënt in kwaliteit bij persoonlijke relaties moet ondersteund worden. Daarnaast moet een bijdrage geleverd worden aan verbetering van de persoonlijke relaties, in stand te houden of verslechtering tegen te gaan.

Doelen: Cliënt kan zich verbaal uiten, Cliënt heeft sociale contacten, Cliënt kan omgaan met winst en verlies in spelsituaties, Cliënt respecteert anderen, Cliënt kan omgaan met conflicten, Cliënt kan omgaan met zijn of haar seksuele gevoelens.

Domein: Persoonlijke ontwikkeling

Bij de persoonlijke ontwikkeling wordt indien nodig ondersteuning geboden bij het zoeken van mogelijkheden om dingen te leren en ervaringen op te doen. Er wordt hierbij gekeken naar de kwaliteiten en eigen mogelijkheden van de cliënt. Eigen creativiteit van de cliënt wordt ingezet om nieuwe dingen te ondernemen. Er wordt ondersteuning geboden in voldoening en bevrediging bij de cliënt door middel van het optimaliseren van de ontplooiingsmogelijkheden van de cliënt.

Doelen: Cliënt kan zijn of haar grenzen verleggen, Cliënt kan omgaan met onverwachte veranderingen (cognitieve flexibiliteit).

gehandicaptenzorg worden in onderstaand kwaliteitskader uitgelegd.

Volgens Ario, et al. (2004) moeten de te bereiken doelen tijdens een beweegactiviteit, duidelijk en concreet omschreven worden. Hoe preciezer het persoonlijke doel geformuleerd is, hoe gemakkelijker het is om er invulling aan te geven. Het moet een waarneembare actie, gedrag of resultaat beschrijven. Een helder persoonlijk doel geeft antwoord op wat de organisatie wil bereiken,

wie erbij betrokken zijn, waar de actie plaatsvindt, wanneer het gebeurt, welke delen van de doelstelling essentieel zijn en waarom dit doel bereikt dient te worden.

2.8 Conclusie theorie

Geconcludeerd kan worden dat er een aantal voorwaarden voor succesvolle sportdeelname geformuleerd kunnen worden. Allereerst moet er rekening gehouden worden met de grote individuele verschillen in stereotype gedrag, communicatie en invoelend vermogen bij kinderen met ASS. Passend bij de individuele eigenschappen en wensen van de deelnemer moet sport op maat worden aangeboden (Schultheis, Boswell, & Deckere, 2000). Vanuit de doelgroep is er behoefte aan georganiseerde en gestructureerde activiteiten. Positief ervaren activiteiten zijn buitensport activiteiten zoals: hiking, backpacking, kajakken, zeilen, skiën, paardrijden en hardlopen. Hiernaast ook binnensport activiteiten als: zwemmen, krachttraining, zelfverdediging en yoga (Müller, Schuler, & Yates, 2008). Door de begeleiders kan extra ordening worden aangebracht in de fysieke omgeving, de tijd en de activiteit (Zeevalking, 2000). Complexe en stressvolle situaties moeten vermeden worden om toch fysiek bezig te blijven. Personen met ASS hebben behoefte aan sociale contacten zonder daarbij veel gesprekken te voeren. ‘Een moment voor zichzelf’ vinden de personen naast sociale contacten erg prettig. Voor het bijbrengen van sociale en communicatieve vaardigheden zijn psychosociale interventies ontwikkeld voor personen met ASS. Hierbij wordt gebruik gemaakt van methoden gericht op gedragstherapie om gestructureerd, stapsgewijs doelen te bereiken. Pictogrammen en plaatjes ondersteunen hierbij de aan te leren doelen. De begeleidingsmethoden TEACCH, ABA en DTT zijn psychosociale interventies welke ontwikkeld zijn voor personen met ASS voor het bijbrengen van sociale en communicatieve vaardigheden (Breedveld, Bruining, van Dorsselaer, Mombarg, & Nootebos, 2010). Daarnaast zijn de ASS-wijzer en ‘Geef me de vijf’ effectief gebleken methoden in de begeleiding bij kinderen met ASS (Bruin, 2004) (Steenman & Liefhebber-van der Veer, 2005). Kenmerkend aan deze methoden is de ordening die kan worden aangebracht in de ruimte, tijd, activiteit, taken en de begeleiding. Om doelen te bereiken tijdens een beweegactiviteit moeten volgens Ario, et al. (2004) de te bereiken doelen duidelijk en concreet omschreven worden. Hoe preciezer het persoonlijke doel geformuleerd is, hoe gemakkelijker het is om er invulling aan te geven. Het moet een waarneembare actie, gedrag of resultaat beschrijven. Een helder persoonlijk doel geeft antwoord op wat de organisatie wil bereiken, wie erbij betrokken zijn, waar de actie plaatsvindt, wanneer het gebeurt, welke delen van de doelstelling essentieel zijn en waarom dit doel bereikt dient te worden.

HOOFDSTUK 3

ONDERZOEKSMETHODIEK

3.1 Inleiding

Voor dit onderzoek is veldonderzoek uitgevoerd. Hierdoor wordt duidelijk op welke manier de AMO beweegactiviteiten organiseert om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. De gebruikte onderzoekspopulatie, de gehanteerde meetinstrumenten en de wijze waarop deze zijn toegepast in het onderzoek worden toegelicht. Daarnaast komt de wijze waarop de data analyse is uitgevoerd, de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek naar voren.

3.2 Methodologie

Er is onderzoek uitgevoerd bij één onderzoekseenheid. Doordat het onderzoek is uitgevoerd bij één onderzoekseenheid kan er gesproken worden van een casestudie. In dit onderzoek wordt de huidige 'aanpak' van AMO vergeleken met voorwaarden uit de literatuur, waaraan beweegactiviteiten moeten voldoen om zorgdoelen te bereiken bij kinderen van 4 tot 12 jaar met ASS. Het is een vorm van kwalitatief onderzoek waarbij gebruikt wordt gemaakt van veldonderzoek. Dit onderzoek is gericht op het verwerven van de kennis om aanbevelingen te geven over de manier waarop een situatie veranderd kan worden zodat zorgdoelen bereikt worden.

3.3 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie waarop dit onderzoek zich heeft gericht zijn kinderen tussen de 4 en 12 jaar met ASS en de begeleiders van de sportieve activiteiten. Vanuit scholengemeenschap Keyzer-Parcours nemen 119 kinderen deel aan de AMO. Zestig deelnemende kinderen tussen de 4 en 12 jaar zijn gediagnosticeerd met ASS. Alle zestig worden geobserveerd. In totaal zijn 29 begeleiders en 12 stagiaires actief in de begeleiding, bij de AMO. In totaal zijn zestien begeleiders geobserveerd op basis van willekeur.

3.4 Meetinstrumenten

Tijdens het veldonderzoek zijn twee meetinstrumenten gebruikt namelijk: een participerende observatie en een groepsdiscussie.

Er is een participerende observatie uitgevoerd door één onderzoeker. De observatie gebeurde elke week op de maandag-, dinsdag-, woensdag- en donderdagmiddag gedurende één maand. De onderzoeker was hierbij lijfelijk aanwezig in het veld en verzamelde daar gegevens onder alledaagse omstandigheden door mee te hebben gedaan aan alledaagse activiteiten. De onderzoeker beschreef de verschijnselen in de middagbegeleiding levensecht en zo gedetailleerd mogelijk. Voor deze participerende observatie is gekozen, omdat de onderzoekssituatie niet kon volstaan met een afstandelijke vorm van observeren. Door het gebruik van participerende observatie is geprobeerd betere of meer geldige informatie te krijgen.

Er is gekomen tot een observatiemodel (bijlage 5) om gerichte observaties te kunnen uitvoeren. Er is gebruik gemaakt van een kwalitatieve wijze van observeren, waarbij beschrijvend geobserveerd is. Het observatiemodel is tot stand gekomen op basis van gevonden literatuur die is verwerkt in het theoretische kader. Dit model is valide en betrouwbaar doordat alle observatiecriteria op basis van de literatuur zijn geformuleerd. De deskundigen Steenman, Liefhebber van der Veer, de Bruin, Schultheis en Matson, uit recent literatuuronderzoek gaven aan dat de fysieke omgeving, tijd en activiteit zaken zijn waar rekening mee gehouden moet worden in de begeleiding van kinderen met ASS. Hierdoor zijn deze drie zaken meegenomen in het observatiemodel. Uit deskundig onderzoek van Müller (2008) blijkt de begeleiding van de sportieve activiteiten volgens de kinderen met ASS een belangrijk rol te spelen. In het onderzoek kwam naar voren dat het erg belangrijk is dat de begeleiding geduld, begrip, zorgzaamheid en ondersteuning biedt voor deze kinderen. Deze vier aspecten zijn ook verwerkt in het observatiemodel. Tenslotte wijst onderzoek naar geschikte methodieken in de begeleiding bij kinderen met ASS uit, dat de vaardigheden aangeleerd moeten worden in kleine stukjes. Eerst moet volgens de literatuur een instructie gegeven worden, gevolgd door hulp van de begeleider, de reactie van het kind tenslotte de feedback van de begeleider op de reactie van het kind. Bovenstaande vaardigheden zijn daarom ook opgenomen in het observatiemodel.

Er zijn vier verschillende rubrieken van beweegactiviteiten geobserveerd waarbij elke rubriek meerdere keren geobserveerd is. De rubrieken zijn: gymzaal, paardrijden, fitness en zwemmen. Zodoende konden verschillende deelnemende kinderen tussen de 4 en 12 jaar met ASS en begeleiders van de AMO geobserveerd worden bij één dezelfde rubriek van een bewegingsactiviteit. Overeenkomsten en verschillen zijn hierdoor in kaart gebracht.

Als tweede meetinstrument is gekozen voor een groepsdiscussie. Er is een groepsdiscussie gehouden met alle medewerkers van de AMO tijdens een plenair overleg, nadat de observatie was uitgevoerd. Hier werd ter discussie gesteld in hoeverre de medewerkers van de AMO denken dat beweegactiviteiten geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken. Zodoende kon in kaart gebracht worden of de mening van de medewerkers aansluit bij het geobserveerde resultaat. De groepsdiscussie werd opgebouwd aan de hand van het discussiemodel, welke terug te vinden is in bijlage 6. Het discussiemodel is precies hetzelfde als het observatiemodel. Het verschil tussen beiden is dat in het discussiemodel, ruimte is gelaten voor commentaar en citaten, van de medewerkers van de AMO. Het model is bedoeld als controle, of het geobserveerde ook overeenkomt met de mening van de medewerkers. Voor het verzamelen van deze gegevens voor het onderzoek, is opnieuw één onderzoeker betrokken geweest. De onderzoeker had precies voor ogen wat gediscussieerd diende te worden, het discussiemodel was hiervoor een hulpmiddel.

3.5 Onderzoeksprocedure

De stageorganisatie was vooraf op de hoogte gesteld over het onderwerp en het doel van het onderzoek. Dit is gedaan aan de hand van een mondelinge uitleg door de onderzoeker. De deelnemende kinderen van de AMO middagbegeleiding wisten niets van de participerende observatie om veranderend gedrag uit te sluiten. Voorheen is bepaald door de stageorganisatie dat stagiaires volledig moeten participeren in het werkveld. De onderzoeker nam hierdoor een bestaande rol in en viel niet op als observant in het onderzoeksveld voor de kinderen.

Bij de participerende observatie, is bij de observatienotities alles beschreven wat de observant zag of hoorde zonder de informatie zelf in te kleuren of te interpreteren. Er werd gebruik gemaakt van een aantekenboekje om snelle notities in het veld te kunnen maken, met eigen symbolen en afkortingen. De notities gebeurden zo kort en bondig mogelijk, om niet teveel op te vallen in het veld. De participerende observatie is ondersteund door het observatiemodel.

De groepsdiscussie is ingeleid door middel van een discussiemodel. Er is ter discussie gesteld of medewerkers van de AMO denken dat de beweegactiviteiten op dit moment geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken. Er werd een geluidsopname door middel van een mobiel gemaakt van de groepsdiscussie. Op het einde van de discussie is gevraagd aan alle medewerkers om niet besproken punten en aanvullingen te mailen naar de onderzoeker.

3.6 Dataverzameling

Er zijn datagegevens verzameld van zestien verschillende begeleidingsvormen. Bij de gymzaalactiviteiten is data verzameld van: apenkooi, balspellen, luchtkussen/voetbal en atletiek. Bij de bewegingsactiviteit paardrijden is data verzameld op één dezelfde locatie namelijk: Manege Amarant. Bij Joop Ooms Fitness, is data verzameld van de bewegingsactiviteit fitness. Tenslotte is data verzameld van de bewegingsactiviteit zwemmen bij verschillende zwembaden namelijk: Stappegoor, Sportcentrum Reeshof en De Vennen.

3.7 Dataverwerking

Tijdens de participerende observatie is alles beschreven wat de observant zag of hoorde zonder de informatie zelf in te kleuren of te interpreteren. Alle beschrijvingen (veldgegevens) op het eigenschapsbegrip 'begeleiden' werden gecodeerd onder de juiste dimensies (geduld, begrip, zorgzaamheid en ondersteuning) in het observatiemodel. Hierdoor kon een analyse geschreven worden over alles met betrekking tot de begeleiding aan kinderen met ASS. Daarna werden veldgegevens op het eigenschapsbegrip 'ordening' gecodeerd onder de juiste dimensies aan de hand van het observatiemodel. Veldgegevens met betrekking tot de fysieke omgeving werden geplaatst in het kader 'fysieke omgeving'. Precies hetzelfde gebeurde bij veldgegevens over de 'tijd' en de 'activiteit'. Hierdoor kon een analyse geschreven worden over alles met betrekking tot de fysieke omgeving, tijd en activiteit. Tenslotte is bekeken of het aanleren van vaardigheden in kleine stukjes is gebeurd. In het kader is genoteerd of de begeleider een instructie gaf, hulp bood, de reactie van het kind op de gegeven instructie en de feedback vanuit de begeleider op de reactie van het kind. Er zijn gerichte waarnemingen binnen de context van het onderzoek gegeven. Dus enkel de waarnemingen welke relevant zijn voor het onderzoek werden meegenomen in de analyse.

De geluidsopname van de groepsdiscussie is uitgeschreven, waarbij direct gecodeerd is op de dimensies uit het discussiemodel. De manier van coderen gebeurde precies hetzelfde als hierboven beschreven bij het observatiemodel. Daarnaast zijn de ontvangen mailtjes met commentaar over de groepsdiscussie, meegenomen in het discussiemodel.

HOOFDSTUK 4

RESULTATEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt duidelijk op welke manier de AMO beweegactiviteiten organiseert om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. Aan de hand van observaties is duidelijk welke specifieke begeleidingsvormen door de AMO gebruikt worden om aan deze zorgdoelen te kunnen werken. Door middel van beschrijving van een groepsdiscussie wordt aangegeven in hoeverre de medewerkers van de AMO denken dat beweegactiviteiten geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken.

4.2 Participerende observatie

De AMO is geobserveerd gedurende vier weken bij vier verschillende rubrieken van activiteiten. Namelijk gymzaal, paardrijden, fitness en zwemmen. Onderstaand worden de resultaten samenvattend weergegeven. De uitgewerkte observatielijsten zijn terug te vinden in bijlage 7 tot en met 10.

4.2.1 Fysieke omgeving / ruimte

Gymzaal: Tijdens de observatie van vier weken zijn vier verschillende beweegactiviteiten in de gymzaal geobserveerd. Namelijk: apenkooi, balspellen, luchtkussen en atletiek. Materialen die nodig zijn voor de bewegingsactiviteiten: balspellen en voetbal, liggen bij aanvang van de activiteit, achter het gordijn verborgen, in het materialenhok. Bij alle activiteiten zijn in de gymzaal standaard vijf banken aanwezig. Nergens is aangegeven welke bank een vaste plaats vormt voor de kinderen. Daarnaast is niet aangegeven waar (naast wie) ze ergens moeten zitten op de bank. Bij observaties van de bewegingsactiviteiten: apenkooi en atletiek, staan de materialen voor aanvang van de bewegingsactiviteit al klaar in de gymzaal. Aanwijzingen ten behoeve van gebruik van het materiaal in de gymzaal ontbreken. Een voorbeeld hiervan is het ontbreken van een pictogram waarop staat afgebeeld hoe een kind over een kast moet klimmen. Gedurende de activiteitenbegeleiding is gebruik gemaakt van drie verschillende ruimtes waarvan iedere ruimte een eigen functie heeft. De kleedkamers voor het aan- en uitkleden, de gymzaal voor de beweegactiviteiten en de aula om te pauzeren. **Paardrijden:** Bij observatie van de bewegingsactiviteit: paardrijden, stonden de paarden bij aanvang van de bewegingsactiviteit, opgesteld in de binnenbak van de manege of in de paardenstal. De binnenbak en de paardenstal zijn beiden in het zicht van de kinderen. Tijdens de beweegactiviteit kreeg elk kind een eigen paard toegewezen door de begeleider van de manege. Ieder kind had een vaste plaats op een paard gedurende de beweegactiviteit. Ook kregen de kinderen duidelijk te horen, van de begeleider, op welke plaats (achter wie), ze moesten paardrijden. Aanwijzingen ten behoeve van gebruik van het paard ontbreken. Een voorbeeld hiervan is het ontbreken van een pictogram, waarop staat afgebeeld hoe het kind op een paard moet klimmen, hoe het kind een paard in beweging moet krijgen et cetera. Gedurende de activiteitenbegeleiding is gebruik gemaakt van vier verschillende ruimtes waarvan iedere ruimte een eigen functie heeft. De kantine als pauze ruimte, de binnenbak als quiz ruimte, het buitenterrein om paard te rijden en de kinderboerderij om dieren te kijken. **Fitness:** Geobserveerd is dat de fitnessruimte, bij alle vier de observaties, vol staat met cardio- en krachtoapparaten. De overige ruimtes in het fitnesscentrum zijn leeg. Elk kind kreeg een eigen fitnessapparaat aangewezen waardoor elk kind een vaste plaats had bij een fitnessapparaat. Daarnaast kregen de kinderen te horen in welke volgorde ze van fitnessapparaat wisselen. Aanwijzingen ten behoeve van het gebruik van fitnessmateriaal ontbreken. Een voorbeeld hiervan is het ontbreken van een pictogram waarop staat afgebeeld hoe het fitnessapparaat gebruikt dient te worden. Gedurende de activiteitenbegeleiding is gebruik gemaakt van drie verschillende ruimtes waarvan iedere ruimte een eigen functie heeft. De zaal voor het begin- en eindspel, de apparatenruimte voor de fitness en de tafel in de gang als pauzeruimte.

Zwemmen: Tijdens de observaties blijkt dat er veel andere kinderen en materialen aanwezig zijn in dezelfde beweegruimte. Bij alle observaties kregen de kinderen een plek in de kleedkamers toegewezen. Aanwijzingen ten behoeve van het gebruik van het zwembadmateriaal ontbreken. Een voorbeeld hiervan is het ontbreken van een pictogram waarop staat afgebeeld of kinderen moeten rennen of lopen in het zwembad. Gedurende de activiteitenbegeleiding is gebruik gemaakt van drie verschillende ruimtes waarvan iedere ruimte een eigen functie heeft. De kleedkamers voor het aan-uitkleden, het zwembad voor het zwemmen en vaste stoelen in het zwembad als pauzeruimte.

4.2.2 Tijd

Gymzaal: Gedurende de middagbegeleiding is er een duidelijk begin/tijdsverloop en einde. Tijdens de beweegactiviteiten ontbreekt het aan hulpmaterialen om duidelijk te maken hoelang de kinderen een taak moeten uitvoeren. Door de non-verbale reacties van de kinderen is geobserveerd dat het tempo van de oefeningen niet altijd aansluit bij de wensen van de doelgroep. **Paardrijden en fitness:** Tijdens de middagbegeleiding van paardrijden en fitness is geobserveerd dat er gewerkt wordt met een duidelijk begin/tijdsverloop en einde. Tijdens deze beweegactiviteiten verschilt het tijdsverloop per cliënt. Dit omdat gedurende de beweegactiviteit gerouleerd wordt tussen cliënten. Bij zowel paardrijden als fitness ontbreekt het aan hulpmaterialen om duidelijk te maken hoelang de kinderen een taak moeten uitvoeren. Door de non-verbale reacties van de kinderen is gezien dat het tempo van de oefeningen niet altijd aansluit bij de wensen van de doelgroep. **Zwemmen:** Gedurende de middagbegeleiding wordt gewerkt met een duidelijk begin/ tijdsverloop en einde. Tijdens de beweegactiviteit worden geen hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoelang de cliënten een activiteit moeten uitvoeren. Tijdens het zwemmen is bij drie observaties gebleken dat kinderen zelf kiezen voor een eigen tempo.

4.3.3 Activiteit

Gymzaal en zwemmen: Van de acht observaties mochten de kinderen vier keer zelf invulling geven aan het programma. Bij alle observaties zijn de stappen gescheiden en na elkaar benoemd. Visuele ondersteuning van de uitgelegde stappen ontbreekt.

Paardrijden en fitness: Tijdens de observaties van paardrijden en fitness zijn de stappen gescheiden en na elkaar benoemd. Door de begeleiders is willekeurig bepaald welke groep cliënten bij welk onderdeel van de beweegactiviteit start en eindigt. Visuele ondersteuning van de uitgelegde stappen ontbreekt.

4.3.4 Begeleiding

Gymzaal, Paardrijden, Fitness en Zwemmen: Bij de observaties van alle beweegactiviteiten handelen de begeleiders op het gebied van geduld, begrip en zorgzaamheid naar de kinderen, erg verschillend.

Voorbeelden van het geduld van de begeleider:

1. Gymzaal: *'De begeleider ziet niet dat de kinderen hem vragend aankijken na de uitleg van het spel. De begeleider laat het spel starten en bekijkt of het spel loopt zoals hij gehoopt had'.*
2. Paardrijden: *'De begeleider blijft niet rustig wanneer het kind begint te mopperen niet mee naar de afsluiting te willen. De begeleider zegt tegen het kind dat alle kinderen in de gymzaal moeten wachten omdat het kind niet mee komt'.*
3. Fitness: *'Wanneer het kind ontzettend boos reageert omdat hij niet wil wisselen van fitnessapparaat reageert de begeleider streng naar het kind dat voor hem wordt besloten dat er nu gewisseld moet worden'.*
4. Zwemmen: *'Het kind reageert boos omdat het zwemmen voorbij is. De begeleider geeft als reactie dat de cliënt nu mee moet want dat hij anders door de begeleider als laatste wordt thuis gebracht'.*

Voorbeelden van het begrip van de begeleider

1. Gymzaal: *'De begeleider blijft continue praten tegen het kind dat al gefrustreerd is'.*
2. Paardrijden: *'De begeleider laat weten dat het kind nu echt snel moet worden'.*
3. Fitness: *'De begeleider zegt dat het kind snel naar het volgende apparaat moet gaan zodat een ander kind op zijn apparaat kan. De begeleider geeft aan dat er nog maar weinig tijd is voordat omgekleed moet worden'.*
4. Zwemmen: *'De begeleider geeft aan naar het kind dat er tijdsdruk heerst en dat ze anders te laat bij de middagafsluiting komen'.*

Voorbeelden van de zorgzaamheid van de begeleider:

1. Gymzaal: *'Wanneer het kind boos reageert, loopt de begeleider naar het kind toe'.*
2. Paardrijden: *'Wanneer het kind uiteindelijk toch boos de auto in stapt, negeert de begeleider de boosheid van het kind'.*
3. Fitness: *'Wanneer het kind verdrietig wordt loopt de begeleider naar het kind toe en probeert nog een keer uit te leggen dat andere kinderen ook op hetzelfde apparaat willen'.*
4. Zwemmen: *'De begeleider roept het kind uit het water en loopt met het kind direct naar de kleedkamer zonder iets te vragen aan het kind'.*

Van de zestien observaties is de ondersteuning naar de kinderen, vanuit de begeleiders, in negen gevallen geboden wanneer een situatie zich voordoet.

4.3.5 Aanleren van vaardigheden

Gymzaal, Paardrijden, Fitness en Zwemmen: Tijdens de observaties is gebleken dat de begeleiders instructies en aanwijzingen geven met betrekking tot verschillende activiteiten. Van de zestien observaties werden drie keer instructies en aanwijzingen gegeven om specifiek zorgdoelen te bereiken. Bij twaalf van de zestien observaties werden instructies en aanbevelingen zonder voorbeeld gegeven. Het antwoord van het kind op een bepaalde instructie, wordt in veel gevallen niet gecontroleerd door de begeleider. In deze gevallen is niet gevraagd aan de cliënt of hij/zij het begreep door te herhalen wat verteld was door de begeleider. Tijdens de activiteitenbegeleiding zijn oefeningen samen gedaan tussen de kinderen. In dertien gevallen zijn de oefeningen niet samen gedaan door de begeleider en het kind.

4.3 Groepsdiscussie

Er is een groepsdiscussie gehouden met achttien aanwezige medewerkers van de AMO. De groepsdiscussie werd ingeleid door middel van een discussiemodel (bijlage 6). Er werd ter discussie gesteld of medewerkers van de AMO denken dat de beweegactiviteiten op dit moment geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken.

4.4.1 Fysieke omgeving / ruimte

Medewerkers van de AMO geven aan dat bewustwording van de activiteitenruimte door hen verbeterd kan worden. Er werd hen de vraag gesteld: Wordt de ruimte waar in jullie werken gekoppeld aan een vaste functie? En wordt er in de ruimte rekening gehouden met eventuele prikkels, vaste plaatsen en aanwijzingen ten behoeve van gebruik van het aanwezige materiaal?

Citaat 1: *'Nee ik ben niet bewust van de veiligheid in de zaal, welke middelen ik heb en waar ik naar toe kan gaan. Maar juist als er iets gebeurt, welke visies, hulpmiddelen kan ik nog gebruiken om het kinderen nog duidelijker te maken. Ik doe het puur op mijn intuïtie zonder dat ik hier bewust mee bezig ben'.* Citaat 2: *'Ja ik ook absoluut, ik handel wat dat betreft ook zeer op intuïtie en daardoor loop ik zelf ook wel een paar keer tegen de lamp dus ja de ruimte koppelen aan een vaste functie als je daar naar kijkt dan vind ik niet dat ik dat doe'.*

Medewerkers geven aan dat het weghalen van onnodige prikkels bij externe locaties zoals een bowlingbaan niet altijd mogelijk is. AMO is daar als organisatie te gast. Er zijn ook andere groepen aanwezig waardoor bijvoorbeeld de muziek niet uit kan. Citaat 3: *'De vraag is of alle prikkels weggehaald moeten worden voor kinderen? Dit is de wereld, kinderen moeten hiermee om kunnen gaan. Kinderen moeten meegaan met de normale wereld. Alle prikkels weghalen is geen realistisch doel, dat is buiten de AMO ook niet zo'.* Citaat 4: *'Het leuke tegenover het leerzame. Prikkelgevoelige omgeving leidt niet tot het welbevinden van het kind. Het moet voor het kind wenselijk zijn om aan het zorgdoel te kunnen werken'.* Citaat 5: *'De vraag is wat we wel zouden kunnen doen om de prikkels weg te halen. Voorbeeld: in de bus voorbereiden naar de kinderen toe, dat er prikkels aanwezig zijn bij desbetreffende locatie zoals muziek aan, donkere ruimte door discobowlen et cetera. Bij de afsluiting kort evalueren hoe het is gegaan'.* Tenslotte geven de medewerkers aan dat er omgevingsfactoren zijn die ze niet in de hand hebben. Door de medewerkers genoemde voorbeelden van mogelijke omgevingsfactoren:

1. Waterstanden zijn te laag, waardoor er niet gekanood kan worden.
2. Het zwembad is dicht waardoor er niet gezwommen kan worden.

4.4.2 Tijd

Medewerkers van de AMO geven aan dat de periodes tijdens de middagbegeleiding op dit moment gestructureerd worden. Naar eigen zeggen wordt er (bijna altijd) precies gezegd wat er gedaan moet worden. Een genoemd praktijkvoorbeeld door een medewerker: *‘Wanneer de kinderen ergens naar toe moeten lopen, loopt altijd één begeleider voor de groep, één begeleider achteraan. De begeleiders lopen niet weg zonder kinderen’*. Medewerkers geven verder aan dat er aangegeven wordt hoe laat ergens begonnen wordt met de activiteit en wanneer er gepauzeerd wordt. Tenslotte geven de medewerkers aan dat geen gebruik wordt gemaakt van een timetimer tijdens een bewegingsactiviteit, bij de doelgroep kinderen met ASS. Via de mail geeft één medewerker later aan dat andere hulpmiddelen zoals een tijdwekker, SOVA spellen en WAT wijzer ontbreken, tijdens de begeleiding van kinderen met ASS.

4.4.3 Activiteit

Bij het onderdeel ‘activiteit’ geven medewerkers aan dat het op dit moment voor de kinderen vooraf bekend is welke hoofdactiviteit de kinderen bij de middagbegeleiding gaan doen. De deelactiviteiten zijn naar invulling van de begeleider. Naar idee van de AMO blijkt dat de kinderen hier goed op reageren.

4.4.4 Begeleiding

Aan de medewerkers is gevraagd of zij vinden dat er tijdens de begeleiding voldoende geduld, begrip, zorgzaamheid en ondersteuning wordt geboden aan kinderen met ASS. Hierbij geven de medewerkers aan dat het eigen handelen van begeleiders, van invloed is op de kinderen.

Praktijkvoorbeeld genoemd door een medewerker: 'Een begeleider rijdt na de activiteit, terug met de kinderen naar de gymzaal, waarbij de muziek in de auto hard aan staat. Vervolgens bij aankomst in de gymzaal vraagt de begeleider aan de kinderen rustig op de bank te gaan zitten. Deze snelle omschakeling vraagt veel van de kinderen'. Daarnaast geven de medewerkers aan dat het geduld van de begeleiders achter blijft. Zij geven het voorbeeld van school: 'Op school blijven ze na, hebben ze achtervang. Bij de AMO tijdens de middagbegeleiding hebben we deze mogelijkheden niet'.

Citaat 7: 'Wanneer er iets uit de hand loopt zouden we hier de tijd voor moeten nemen. Zo ook bij een kind wat dicht slaat'. Citaat 8: *'We gaan heel snel in op het kind zonder dat we weten hoe het kind zich voelt. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de tijdsdruk die we hebben. Er wordt op dit moment redelijk uniform gereageerd door begeleiders. Alle begeleiders reageren hetzelfde. Er mist kennis over de stoornis van het individu (kind). Dit komt misschien door de groepsbegeleiding in plaats van de individuele begeleiding'*.

De begeleiders moeten zich vanuit eigen oogpunt ervan bewust worden dat niet elk kind met dezelfde stoornis hetzelfde reageert. Uiteindelijk is er uit de discussie naar voren gekomen dat slechts één medewerker de stoornissen kent. Citaat 9: *'Na 5 jaar werkervaring mogen we de stoornissen toch wel weten. De basis moet er wel zijn, hierna hebben we pas teveel kinderen'*.

Citaat 10: *'Als je altijd fout reageert omdat je geen kennis hebt voor de stoornis van het kind, zal de vertrouwensband van het kind nooit groeien. Je gaat zaken herkennen als je de stoornis begrijpt. De kennis van stoornissen is eigen verantwoordelijkheid als je met cliënten om wilt leren gaan'*. Citaat 11: *'We kunnen van elkaar als begeleiders leren. De begeleiders weten niet van elkaar hoe ze werken. De een pakt het heel anders aan dan de ander'*. Citaat 12: *'Het is belangrijk de pedagogische basishandelingen welke van invloed zijn bij een stoornis te beheersen'*.

4.4.5 Aanleren van vaardigheden

Het aanleren of verbeteren van zorgdoelen (vaardigheden) gaat naar mening van de medewerkers lastig omdat niet bekend is waar het kind de vorige keer is geweest en wat het kind daar geleerd heeft. Het is onduidelijk hoever het kind is met een zorgdoel. Het is onduidelijk waar in het zorgdoel ingestapt moet worden door begeleiders. Citaat 13: *de zorgcoördinator kan aangeven waar als begeleider ingestapt moet worden. De communicatie tussen zorgcoördinatoren en begeleiders moet beter afgestemd worden. De zorgdoelen dienen geconcretiseerd te worden*. Er wordt door een medewerker aangegeven dat deze worden aanpast waardoor onder elk zorgdoel een aantal subdoelen worden geplaatst. Hierdoor kan er gemakkelijker aan verschillende zorgdoelen gewerkt worden. Uiteindelijk zijn de begeleiders het erover eens dat sport als middel ook echt gebruikt moet worden. Niet alleen als verkoop praatje. Sport is de manier om aan zorgdoelen te werken.

HOOFDSTUK 5

CONCLUSIE

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag: 'In hoeverre zijn beweegactiviteiten geschikt ingericht om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken, bij de AMO?'

Geconcludeerd kan worden dat de huidige aanpak van de AMO verschilt met de voorwaarden voor een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. Deze verschilt doordat de begeleiders afwijken van de ordening in de fysieke omgeving, tijd en activiteit in de begeleiding bij kinderen met ASS. Daarnaast verschilt het aanleren van vaardigheden bij kinderen met ASS, van de bestaande effectieve begeleidingsmethoden.

Wanneer gekeken wordt naar de fysieke omgeving, blijkt dat de begeleiders handelen vanuit eigen intuïtie. De begeleiders geven aan niet bewust bezig te zijn met de prikkels, vaste plekken, aanwijzingen en de vaste functie van een ruimte.

Daarnaast is gekeken naar de tijdsindeling van een bewegingsactiviteit. Uit observaties blijkt dat tijdens de bewegingsactiviteit een duidelijk begin/tijdsverloop/einde wordt aangegeven door begeleiders, aan de kinderen. Het gebruik van hulpmaterialen om aan te geven hoelang een activiteit duurt, tijdens een bewegingsactiviteit, is daarentegen minimaal. Er wordt geen gebruik gemaakt van bijvoorbeeld een timetimer. Wat betreft het tempo, is deze niet altijd goed ingedeeld naar de wensen van de doelgroep. Medewerkers geven aan de stappen van een bewegingsactiviteit te benoemen, de stappen te laten verlopen in de juiste volgorde en de stappen concreet te maken. Uit observaties blijkt het gebruik van hulpmaterialen om een taak duidelijker te formuleren te ontbreken.

Uit observatie en eigen zeggen blijken de medewerkers onvoldoende bewust te handelen, in de begeleiding. Medewerkers geven aan, over onvoldoende kennis van de verschillende stoornissen, te beschikken. Zij geven aan dat hierdoor onvoldoende gehandeld kan worden vanuit de gedachte van het kind. Uit observatie en discussie blijkt dat de zorgdoelen geconcretiseerd moeten worden om gericht te kunnen werken aan de zorgdoelen. Daarnaast geven de medewerkers aan meer kennis nodig te hebben over de diagnoses en op welke manier de kinderen hierdoor het beste benaderd kunnen worden.

Het aanleren van vaardigheden gebeurt op dit moment naar mening van de medewerkers goed. Uit observatie blijkt dat begeleiders niet altijd herhalen wat het kind gezegd heeft om te controleren of het juiste begrepen is. Tenslotte is geobserveerd dat het aanleren van vaardigheden bij twaalf van de zestien observaties, zonder voorbeeld van de begeleider is uitgevoerd.

HOOFDSTUK 6

DISCUSSIE

In dit hoofdstuk wordt duidelijk wat het verschil is tussen het onderzoek uit de theorie en de empirie.

Vershil theorie en empirie

De huidige aanpak van de AMO verschilt met de voorwaarden voor een goede beweegactiviteit om zorgdoelen te bereiken bij kinderen met ASS. De begeleidingsmethoden TEACCH, ABA en DTT zijn psychosociale interventies welke ontwikkeld zijn voor personen met ASS voor het bijbrengen van sociale en communicatieve vaardigheden (Breedveld, Bruining, van Dorsselaer, Mombarg, & Nootebos, 2010). Daarnaast zijn de ASS-wijzer en 'Geef me de vijf' effectief gebleken methoden in de begeleiding bij kinderen met ASS (Bruin, 2004) (Steenman & Liefhebber- van der Veer, 2005). Bij alle begeleidingsmethoden wordt gericht op gedragstherapie om gestructureerd, stapsgewijs doelen te bereiken (Schellingerhout, Ramakers, Derwort, & Lavoire, 2010). De begeleiding binnen de AMO wijkt af van de kenmerken zoals beschreven in de literatuur over effectieve begeleidingsmethoden (ASS-wijzer, Geef me de Vijf, TEACCH, ABA en DTT). Het ontbreekt bij de AMO namelijk aan ordening in de fysieke omgeving, tijd, activiteit en de begeleiding. Daarnaast gebeurt het aanleren van vaardigheden moeizaam doordat niet wordt gewerkt volgens het stappenplan.

Theoretische relevantie

Dit onderzoek heeft bijgedragen aan belangrijke theorievorming op het gebied van beweegactiviteiten bij kinderen met ASS. Aan de hand van dit onderzoek is duidelijk geworden wat de voorwaarden zijn voor een geschikte beweegactiviteit bij kinderen met ASS. Daarnaast is duidelijk geworden welke begeleidingsmethoden effectief blijken te werken bij kinderen met ASS. Tenslotte is helder welke zorginhoudelijke ondersteuning kan worden geboden aan kinderen met ASS en hoe dat doelen geformuleerd dienen te worden.

Praktische relevantie

Vanuit Zeevalking (2000) blijkt het erg belangrijk om rekening te houden met de fysieke omgeving, activiteit, tijd en taken om tot ontwikkeling/ontplooiing van het kind te komen. Op dit moment wordt er bij de AMO onvoldoende rekening gehouden met de fysieke omgeving, activiteit, tijd en taken om tot ontwikkeling/ontplooiing van het kind te komen. Naar eigen zeggen wordt veel gehandeld vanuit eigen intuïtie en weinig vanuit bewuste handelingen. Ook wordt er weinig tot geen gebruik gemaakt van (visuele) hulpmaterialen ter ondersteuning van taken, voor de kinderen. Een belangrijk gevolg hiervan zou kunnen zijn dat de kinderen niet tot ontwikkeling/ontplooiing kunnen komen.

Uit onderzoek blijkt dat de begeleiding van de sportieve activiteiten volgens de kinderen met ASS een belangrijke rol te spelen. Het is erg belangrijk dat de begeleiding geduld, begrip, zorgzaamheid en ondersteuning biedt voor deze kinderen (Müller, 2008). Medewerkers van de AMO geven aan over onvoldoende kennis van een bepaalde stoornis, te beschikken. Wanneer kennis ontbreekt, kan niet genoeg vanuit de gedachte van het kind met een stoornis gehandeld worden (Bruin, 2004). Een gevolg hiervan voor de kinderen is dat zij zich niet begrepen voelen.

Het is belangrijk dat het kind vaardigheden in stappen van makkelijk naar moeilijk binnen een bepaalde setting aangeleerd krijgt. Hetgeen wat het kind in de ene setting heeft geleerd kan vervolgens worden uitgeprobeerd in een andere setting (Mesibov, Shea, & Schopler, 2005). Het aanleren van vaardigheden (zorgdoelen) verloopt moeizaam bij de AMO. Het gevolg hiervan voor de kinderen is dat het aanleren van vaardigheden moeizamer en langzamer verloopt.

Uit onderzoek van Müller, Schuler & Yates (2008) blijken positief ervaren activiteiten ingevuld door kinderen met ASS, buitensport activiteiten als: hiking, backpacking, kajakken, zeilen, skiën, paardrijden en hardlopen. Hiernaast ook binnensport activiteiten als: zwemmen, krachttraining, zelfverdediging en yoga. Het beweegaanbod van de AMO voldoet niet geheel aan de wensen van de kinderen met ASS. Skiën, paardrijden, zwemmen en fitness (krachttraining) zijn de enige bewegingsactiviteiten van hiervoor genoemde activiteiten welke zijn opgenomen in het beweegaanbod van de AMO. Een gevolg hiervan zou kunnen zijn dat de kinderen stoppen met bewegen omdat het beweegaanbod niet aansluit bij de wensen van de doelgroep.

Begrenzing van het onderzoek

Bij de opzet van het onderzoek 'Passend beweegaanbod bij de AMO' is ervoor gekozen om het onderzoek te beperken tot de kinderen met ASS. Hiervoor is gekozen omdat meer dan de helft van de deelnemende kinderen bij de AMO gediagnosticeerd zijn met ASS. Deze begrenzing werd als raadzaam geacht, om het onderzoek de nodige scherpte en diepgang te kunnen geven. Het onderzoek is beperkt tot de middagbegeleiding. Deze begrenzing werd als verstandig gezien, om het onderzoek zo effectief mogelijk uit te voeren. De middagbegeleiding wordt namelijk vijf dagen in de week aangeboden in tegenstelling tot de dagbegeleiding, die één keer in de week plaats vindt. De tijdsperiode van het onderzoek werd beperkt tot één maand. Gedurende één maand konden namelijk vier verschillende rubrieken van activiteiten geobserveerd worden. Deze begrenzing zou voldoende onderzoeksresultaten moeten opleveren. Het veldonderzoek is beperkt tot één onderzoeker. Deze begrenzing werd als raadzaam geacht omdat het gehele onderzoek door dezelfde persoon uit te laten voeren.

Suggesties voor vervolgonderzoek

In Nederland is nog weinig onderzoek gedaan naar het effect van sport en bewegen op het psychisch welbevinden, lichamelijk welbevinden, interpersoonlijke relaties, persoonlijke ontwikkeling en deelname aan de samenleving bij kinderen met ASS. Uit vervolgonderzoek zou moeten blijken op welke manier sportieve activiteiten een bijdrage kunnen leveren op bovenstaande domeinen en wat het effect hierbij is.

HOOFDSTUK 7

AANBEVELINGEN

De aanbevelingen geven aan of de beweegactiviteiten op dit moment geschikt ingericht zijn om zorgdoelen bij kinderen met ASS te kunnen bereiken, bij de AMO. Daarnaast wat de AMO moet veranderen in de huidige aanpak om beter aan te sluiten bij de zorgdoelen.

De beweegactiviteiten die de AMO op dit moment aanbiedt zijn geschikt om zorgdoelen te bereiken. Toch kunnen de beweegactiviteiten veel effectiever ingezet worden.

Fysieke omgeving/ ruimte:

Uit onderzoek van Bruin (2004) blijkt visuele structuur blijvend aansturing te kunnen geven aan de kinderen. Hieruit blijkt dat de afhankelijkheid van een hulpmiddel tijdens een beweegactiviteit, meer duidelijkheid en voorspelbaarheid geeft dan persoonsafhankelijkheid. Aanbevolen wordt, aanwijzingen ten behoeve van gebruik van het aanwezige materiaal in de ruimte visueel toe te passen. Een implementatievoorbeeld hiervan is een pictogram. Een pictogram laat op dat moment zien wat kinderen moeten doen met het aanwezige materiaal in de ruimte. Bijvoorbeeld: bij atletiek moeten de kinderen hoogspringen. Het is voor kinderen met ASS gemakkelijker wanneer een pictogram aangeeft hoe over het touw moet worden gesprongen, zodat kinderen dit vaak kunnen bekijken voordat ze het zelfstandig proberen.

Tijd:

Belangrijk is dat voor het kind duidelijk is waar de activiteit begint, wat het kind moet doen en wanneer de activiteit afgelopen is (Steenman & Liefhebber- van der Veer, 2005). Aanbevolen wordt de regels en het verloop van de activiteit duidelijk te maken voor de kinderen. Om duidelijk te maken hoelang de kinderen bezig zijn met eenzelfde activiteit kan het gebruik van een timetimer helpen (Zeevalking, 2000). Met de timetimer wordt eenvoudig inzichtelijk gemaakt hoeveel tijd er nog is om bijvoorbeeld een bepaalde taak uit te voeren. De rode schijf van de timetimer laat zien hoelang iets nog duurt of mag duren.

Vanuit Schulthuis, Boswell & Deckere (2000) moet bij een bewegingsactiviteit, allereerst rekening gehouden worden met de grote individuele verschillen in stereotype gedrag, communicatie en invoelend vermogen bij kinderen met ASS. Passend bij de individuele eigenschappen en wensen van de deelnemer moet sport op maat worden aangeboden. Aanbevolen wordt het tempo van de bewegingsactiviteit aan te laten sluiten bij de wensen van de doelgroep. Dit lukt beter wanneer extra ordening en een rustig tempo wordt aangebracht tijdens de activiteit. Extra ordening kan geboden worden door stapsgewijs te vertellen wat er van het kind verwacht wordt. Daarna volgt een voorbeeld (plaatje) van de begeleiding. Tenslotte krijgt het kind de tijd om de taak te oefenen.

Activiteit:

Aanbevolen wordt, wanneer gebruik wordt gemaakt van deelactiviteiten ook deze vooraf visueel duidelijk te maken voor de kinderen. Een omslagblok kan hiervoor gebruikt worden. Hier staat op elke bladzijde een pictogram van de deelactiviteit. Als een onderdeel klaar is, wordt het blaadje omgeslagen en verschijnt de volgende activiteit. Het is van belang dat de stappen concreet zijn (Zeevalking, 2000).

Begeleiding:

In het onderzoek van Müller (2008) geven kinderen met ASS aan dat de begeleiding van een bewegingsactiviteit ervoor kan zorgen of het kind tot een ontplooiing of ontwikkeling kan komen. Om het bovengenoemde toe te kunnen passen moet de begeleiding kijken naar het kind met kennis over de stoornis. De begeleiding moet zich verplaatsen in het denken van het kind en daardoor zien wat hij/zij nodig heeft (Bruin, 2004). Medewerkers van de AMO geven aan over onvoldoende kennis van een bepaalde stoornis, te beschikken. Wanneer kennis ontbreekt, kan niet genoeg vanuit de gedachte van het kind met een stoornis gehandeld worden (Bruin, 2004). Aanbevolen wordt de medewerkers van de AMO bij te scholen op het gebied van de kennis over de stoornis ASS.

Aanleren van vaardigheden:

Herhaling en opeenvolgende instructie om verschillende vaardigheden aan te leren blijkt goed te werken bij kinderen met ASS (Matson, 2009). Aanbevolen wordt door middel van onderstaande DTT begeleidingsmethode te controleren of de begeleider het kind begrepen heeft en andersom.

DTT begeleidingsmethode: aanleren van vaardigheden

1. Één instructie geven, gevolgd door hulp van de begeleider.
2. Tijdens de aangeboden hulp wordt een aanwijzing gegeven, door middel van een voorbeeld vanuit de begeleider. De begeleider geeft dus een verbale en non-verbale instructie.
3. De activiteit wordt door de begeleider samen met het kind uitgevoerd.
4. Tijdens de uitvoering van de activiteit wordt gelet op de verbale- en non-verbale reacties van het kind.
5. Evaluatie (feedback van de begeleider, op de reactie van het kind).

Op dit moment gaat het aanleren of verbeteren van zorgdoelen (vaardigheden) lastig omdat medewerkers niet weten waar het kind de vorige keer is geweest en wat het kind daar geleerd heeft. Het is onduidelijk hoever het kind is met een zorgdoel. Het is onduidelijk in welk stadium van het zorgdoel, ingestapt moet worden door begeleiders. Medewerkers geven zelf aan dat de zorgcoördinator kan aangeven waar als begeleider ingestapt moet worden. Aanbevolen wordt dat de communicatie tussen zorgcoördinatoren en begeleiders, voorafgaand aan de bewegingsactiviteit, beter afgestemd moet worden. Een implementatievoorbeeld hiervan is een maandelijkse bijeenkomst waarbij de bijzonderheden van de kinderen besproken worden in een overlegmoment.

Uit onderzoek van Ario, et al. (2004) blijkt dat doelen duidelijk en concreet omschreven moeten worden. Hoe preciezer het persoonlijke doel geformuleerd, hoe gemakkelijker het is om er invulling aan te geven, door begeleiders. Het moet een waarneembare actie, gedrag of resultaat beschrijven. Een helder persoonlijk doel geeft antwoord op wat de organisatie wil bereiken, wie erbij betrokken zijn, waar de actie plaatsvindt, wanneer het gebeurt, welke delen van de doelstelling essentieel zijn en waarom dit zorgdoel bereikt dient te worden. Daarom wordt aanbevolen om zorgdoelen te concretiseren. Geadviseerd wordt de zorgdoelen aan te passen, waardoor onder elk zorgdoel een aantal subdoelen worden geplaatst. Op deze manier kan er gemakkelijker aan verschillende zorgdoelen gewerkt worden.

LITERATUUR:

- ABA-instituut. (z.d.). *Intensieve gedragstherapie*. Geraadpleegd op 12 april 2014, van www.aba-instituut.nl: http://www.aba-instituut.nl/NL/artikel/6-1-61/1/gedragstherapie_-_deel_1.htm
- ActieBijAutisme. (z.d.). *Over ABA*. Geraadpleegd op 14 maart 2014, van www.actiebijautisme.nl: http://www.actiebijautisme.nl/index.php?option=com_content&task=view&id=3&Itemid=4
- AMO, a. o. (2008). *Zorgdoelen AMO actieve opvang*. Tilburg: AMO, actieve opvang.
- AMO, a. o. (2013). *Handboek zorgcoördinatie*. Tilburg: Medior Zorgcoördinator.
- AMO, a. o. (2014). *Aanbod*. Geraadpleegd op 17 februari 2014, van www.deamo.nl: <http://www.deamo.nl/ons-aanbod>
- AMO, a. o. (2014). *Activiteiten*. Tilburg: AMO.
- AMO, a. o. (2014). *Het bieden van actieve begeleiding aan kinderen en (jong) volwassenen met een hulpvraag op het gebied van persoonlijke ontwikkeling*. Geraadpleegd op 17 februari 2014, van de AMO: www.deamo.nl
- AMO, a. o. (2014). *Methodes zorgdoelen AMO actieve opvang*. Tilburg: AMO actieve opvang.
- Ario, L., van den Brand, H., Haasen, M., van Huijgevoort, H., Kienhuis, J., van Meersbergen, E., van de Wiel, M. (2004). *Het verhaal van de leraar speciaal onderwijs in Voortgezet Onderwijs*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Baarda, D., Fisher, T., de Goede, M., & Peters, V. (2005). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Noordhoff Uitgevers B.V.
- Berckelaer-Onnes, I. (2008). Autisme: van beeldvorming naar evidence-based (be)handelen: een proces in ontwikkeling. *Wetenschappelijk tijdschrift Autisme, nr 2*.
- Blom, M., Driessen, M.-J., Heijnen-Kaales, Y., & Toonen, R. (2013). *Kwaliteitskader gehandicaptenzorg visiedocument 2.0*. Utrecht: Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland.
- Breedveld, K., Bruining, J. W., van Dorsselaer, S., Mombarg, R., & Nootebos, W. (juni, 2010). Kinderen met gedragsproblemen en sport. *Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*, pp. 1-55.
- Bruin, C. d. (2004). *Geef me de vijf*. Doetinchem: Graviant educatieve uitgaven.
- Compen, G. (z.d.). Opbrengstgericht werken met peuters. *Redax Digitaal*, pp. 1-4. Opgehaald van http://www.edux.nl/site_files/uploads/nieuwsbrieven/Opbrengstgericht%20werken%20met%20peuters.pdf
- Gratton, C., Jones, I., & Robinson, T. (2007). *Onderzoeksmethoden voor sportstudies*. Routledge.

- Haskell, W., Lee, I., Pate, R., Powell, K., Blair, S., & Franklin, B. (2007). Physical activity and public health updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Medical Science in Sports and Exercise*, 1423-1434.
- Huskens, B., & Didden, R. (2002). *Behandelingsstrategieën voor kinderen en jongeren met AUTISME*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Matson, J. L. (2009). *Applied Behavior Analysis for children with Autism Spectrum Disorders*. New York: Springer-Verlag.
- Mesibov, G., Shea, V., & Schopler, E. (2005). The TEACCH approach to autism spectrum disorders. *New York: Springer*.
- Müller, E., Schuler, A., & Yates, G. (2008, Maart). Social challenges and supports from the perspective of individuals with Asperger syndrome and other autism spectrum disabilities. *Autism*, 173-190.
- NVA. (2013, mei). *autisme spectrum stoornis in DSM 5*. Geraadpleegd op 3 april 2014, van [www.autisme.nl](http://www.autisme.nl/autisme-nieuws/mei-2013/autisme-spectrum-stoornis-in-dsm-5.aspx): <http://www.autisme.nl/autisme-nieuws/mei-2013/autisme-spectrum-stoornis-in-dsm-5.aspx>
- NVA. (z.d.). *Asperger*. Geraadpleegd op 3 april 2014, van [www.autisme.nl](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/asperger.aspx): [http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-\(spectrum-stoornis\)/asperger.aspx](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/asperger.aspx)
- NVA. (z.d.). *Klassiek Autisme*. Geraadpleegd op 3 april 2014, van [www.autisme.nl](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/klassiek-autisme.aspx): [http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-\(spectrum-stoornis\)/klassiek-autisme.aspx](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/klassiek-autisme.aspx)
- NVA. (z.d.). *PDD-NOS*. Geraadpleegd op 3 april 2014, van [www.autisme.nl](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/pdd-nos.aspx): [http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-\(spectrum-stoornis\)/pdd-nos.aspx](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/pdd-nos.aspx)
- Reulink, N., & Lindeman, L. (2005). *Kwalitatief onderzoek, participerende observatie*. Centraal Bureau Statistiek, Radboud Universiteit.
- Roeyers, H. (2008). *Autisme: alles op een rijtje*. Leuven/ Den Haag: Acco.
- Rooijen van, K., & Rietveld, L. (2013). *Wat werkt bij autisme?* Nederlands Jeugdinstituut.
- Schellingerhout, Ramakers, R., Derwort, A., & Lavoit, A. v. (2010). Interventies voor kinderen met een autisme spectrum stoornis en/of een verstandelijke beperking.
- Schothorst, P., van Engeland, H., van der Graag, R., Minderaa, R., Stockmann, A., Westermann, G., & Floor-Siebelink, H. (2009). *Richtlijn diagnostiek en behandeling autismespectrumstoornissen bij kinderen en jeugdigen*. Utrecht: De Tijdstroom Uitgeverij BV.
- Schultheis, S., Boswell, B., & Deckere, J. (2000). Successful physical activity programming for students with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities* , 159-162.

Steenman, I., & Liefhebber- van der Veer, T. (december,2005). De ASS-wijzer als navigatiesysteem. *Wetenschappelijk tijdschrift Autisme*, pp. 92-101. Opgehaald van <http://www.wta.nu/wp-content/uploads/2010/11/200503-asswijzer-als-navigatiesysteem.pdf>

StichtingABAexpertisecentrum. (2012). *Wat is ABA?* Opgeroepen op maart 10, 2014, van www.abaexpertisecentrum.nl: <http://www.abaexpertisecentrum.nl/onze-methode/wat-is-aba/>

Zeevalking, M. (2000). *Autisme: hoe te verstaan, hoe te begeleiden?* Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Deskresearch

Beweegactiviteiten AMO

Gymzaal:

balspelen
tikspelen
shuttle run
schommelschip
krantenspel
3-mattenspel
trekbal
trampoline
badminton
apenkooi
atletiek

Cruijff court:

voetbal
hockey
bernabal

Dansen:

streetdance
Stoelendans

Zwemmen

Stappegooi(Tilburg)
De Vennen
(Dongen)
Reeshof (Tilburg)

Fitness:

Rennen
Krachttraining
fitness training
Boksen
Hometrainer
Judo
conditietraining
circus oefeningen

Muziek

keyboard
(elektrische) gitaar
voice of AMO
cd branden

Creatief:

Mozaïek
Strijkkralen
Kleien
Schilderen
Graffiti
foto workshop
Tekenen
paaseieren schilderen

Bosspelen/outdoor:

Buskruit
hutten bouwen
Duinen
Maïsdoolhof
Speurtocht
Vliegeren
Paardrijden

Koken/bakken:

cupcakes
taart
soep
pepernoten
pannenkoeken

Buiten/binnenspeeltuin:

Reeshof speeltuin
Ballorig

Karen
Weeningspeeltuin
Wandelbos
Financiën
(speeltuin is afhankelijk
van het weer, binnen of
buiten.)

Verrassing

activiteit is afhankelijk
van jaargetijde, weer,
niveau en interesse
groep

Techniek

knex
lego
domino
computer
photoplay

Gezelschapsspelen:

minute to win it
twister

Oudhollandse spelen

Stef stuntpiloot
vier op een rij

Groene spelen:

spelen om te leren
samenwerken

Bijlage 2 Deskresearch

Zorgdoelen

Kader Psychisch welbevinden

Kind vergroot zijn/haar zelfvertrouwen door middel van het opdoen van succeservaringen:

De begeleiding zorgt voor een veilige, prettige sfeer. De begeleiding hanteert regels en geeft structuur. Er wordt ruimte geboden om tijdens de begeleiding succeservaringen op te doen en er wordt veel bevestiging gegeven. De begeleiding stelt realistische doelen en past de activiteiten aan op het niveau van Kind.

Kind is niet bang om te falen:

De begeleiding zal voor het kind een veilige en vertrouwde omgeving creëren waarin het kind verschillende activiteiten kan ervaren en beleven. De begeleiding zal het kind stimuleren om grenzen te verleggen, zonder dat het kind bang hoeft te zijn om te falen. Hierdoor worden succeservaringen beleefd en het kind wordt gecompimenteerd. Op deze manier wordt het zelfvertrouwen vergroot, waardoor het kind minder bang zal zijn om te falen.

Kind vergroot zijn/haar zelfredzaamheid:

De begeleiding zal het kind tijdens de middagopvang opdrachten aanbieden op zijn/haar niveau die zelfstandig moeten worden uitgevoerd. De begeleiding biedt één opdracht tegelijk aan. Deze zullen herhaald worden, zodat het kind weet wat er van hem/haar verwacht wordt. Op deze manier zal het kind zijn/haar zelfredzaamheid vergroten.

Kind kent de eigen intellectuele mogelijkheden:

De begeleiding zal het kind stimuleren in het ondernemen van verschillende activiteiten. Tijdens een activiteit ondersteunt de begeleiding het kind in het opdoen van succeservaringen. Wanneer een succeservaring wordt opgedaan, zal ondervonden worden wat de intellectuele mogelijkheden zijn. Wanneer het kind iets niet begrijpt, wordt hij/zij gestimuleerd vragen te stellen aan de begeleiding. De begeleiding stimuleert het nieuwsgierig zijn.

Kind begrijpt lichamelijke veranderingen:

Kind zal ervaren dat zijn lichaam aan het veranderen is. Wanneer hij/zij hierover vragen heeft, mogen deze gesteld worden aan de begeleiding. De begeleiding zal deze vragen op zijn/haar niveau uitleggen. Kind kan onzeker zijn door deze lichamelijke veranderingen, de begeleiding zal hem/haar nabijheid bieden. De begeleiding zorgt ervoor dat het zelfbeeld positief en realistisch blijft, door uit te leggen dat elk kind lichamelijke veranderingen doormaakt.

Kind kan omgaan met seksuele gevoelens:

De begeleiding zal het kind begeleiden in hoe om te gaan met de seksuele gevoelens. De begeleiding zal het kind uitleggen welk gedrag hij/zij mag laten zien en welk gedrag niet. Ook vertelt de begeleiding hierbij duidelijk waarom dit gedrag wel of niet mag.

Kader Lichamelijke gezondheid

Kind heeft een goed ontwikkelde grove motoriek:

De begeleiding helpt het kind de grove motoriek te ontwikkelen, door activiteiten aan te bieden waarbij de grove motorische vaardigheden worden vergroot. De ontwikkeling van de grove motoriek wordt door de begeleiding gestimuleerd door middel van verbale en fysieke ondersteuning.

Kind heeft een goed ontwikkelde fijne motoriek:

De begeleiding helpt het kind de fijne motoriek te ontwikkelen, door activiteiten aan te bieden waarbij het kind zijn/haar handen en vingers gebruikt voor het grijpen en/ of het gebruiken van een voorwerp.

De begeleiding zal het kind stimuleren deze kleinere handelingen te verrichten en zal de handelingen indien nodig eerst voordoen, zodat het kind een voorbeeld heeft.

Kind is zindelijk:

De begeleiding spreekt met het kind vaste tijdstippen af, waarop hij/zij naar de wc gaat. De begeleiding zal het kind op deze tijdstippen eraan helpen herinneren om naar de wc te gaan. De begeleiding zal het kind complimenteren, wanneer er zelf aan gedacht wordt om naar de wc te gaan. Door gebruik te maken van vaste tijdstippen, zal het kind op den duur zelf naar de wc gaan.

Kind kan zelfstandig naar het toilet:

De begeleiding zal het kind de eerste drie keer positief stimuleren in het afvegen van zijn billen. Hierin zal de begeleiding hem/haar sturen. Na drie keer complimenteert de begeleiding hem/haar en neemt het billen afvegen over.

Kind douchet zelfstandig:

Belangrijk is om het kind te observeren: wat kan hij/zij al? Waar heeft hij/zij aansturing bij nodig? Begeleiding legt uit wat tijdens zelfstandig douchen van het kind wordt verwacht. Begeleiding zal (droog) voor doen op welke manier het kind zichzelf moet douchen. Kind kan hierna onder toezicht de begeleiding nadoen onder de douche. Bij een volgende keer kan door de begeleiding worden besloten dat het kind zelfstandig zal douchen en wordt daarop gecontroleerd. Eventueel kan worden gekozen voor beloning om de zelfstandigheid positief te bekrachtigen.

Kind kleedt zich zelfstandig aan:

De begeleiding zal het kind stimuleren zichzelf aan te kleden door allereerst de kleding voor die dag op volgorde klaar te leggen. Indien nodig helpt de begeleiding het kind met het daadwerkelijk aantrekken van de kledingstukken. De begeleiding stimuleert het kind steeds vaker om zelf zijn/haar kledingstukken aan te trekken en geeft daarbij tips. Uiteindelijk neemt de begeleiding steeds meer afstand tijdens het aankleden en mag het kind om hulp vragen wanneer het hem zelfstandig niet lukt. Het klaarleggen van kleding kan een blijvend hulpmiddel zijn om het kind te stimuleren zichzelf aan te kleden.

Kind poetst zelfstandig zijn/ haar tanden:

De begeleiding stimuleert het kind zoveel mogelijk handelingen zelf uit te voeren (tandpasta op de borstel doen, poetsen, spoelen, tandenborstel schoonmaken en opruimen) en ondersteunt hierbij indien nodig. Wanneer de begeleiding twijfelt over de nauwkeurigheid van poetsen, poetst de begeleiding na het kind nog eens grondig na. De begeleiding laat het kind steeds meer handelingen zelf uitvoeren en neemt daarin steeds meer afstand.

Kind weet met mate te eten/drinken:

De begeleiding zal het kind bewust maken wanneer hij eet of drinkt. Hierbij houdt de begeleiding rekening met de geldende normen en waarden gezien de hoeveelheid van het eten. De begeleiding zorgt ervoor dat het kind zich aan de hoeveelheid eten en drinken houdt die voor die persoon en leeftijd gelden. De begeleiding zal daarbij een duidelijke uitleg geven waarom de begeleiding dit aangeeft en wat de gevolgen zijn van teveel eten en drinken.

Kind vergroot zijn/haar persoonlijke verzorging:

De begeleiding hanteert regels die gelden bij de AMO. De algemene regels worden door middel van een format aan de deelnemers getoond. Een hulpvorm hierbij is het gebruik van pictogrammen, waardoor de regels voor deelnemers van verschillende leeftijden duidelijk worden. Wanneer het kind deze regels niet naleeft, zullen deze voor het kind worden herhaald. De begeleiding laat het kind de regel herhalen, zodat de begeleiding kan controleren of het kind de boodschap begrepen heeft.

Kader Interpersoonlijke relaties

Kind kan verbaal zijn/haar mening, wensen, behoeften en gevoelens uiten:

De begeleiding ondersteunt het kind in het uiten van zijn gevoel. De begeleiding zal gedurende de dag een aantal keer vragen hoe het met het kind gaat. Zij zullen hierop door vragen, bijvoorbeeld: “Waarom vind je het leuk? Wat voel je dan?” Door middel van deze vragen laat de begeleiding het kind praten over zijn gevoelens. De begeleiding zal complimenteren wanneer eigen mening wordt gegeven en zal hem/haar hierin belangrijk maken. De begeleiding zal ook vragen naar minder prettige dingen. Kind zal ervaren dat het goed is om te praten over zijn/haar gevoelens, zowel positief als negatief. De begeleiding zal adequaat handelen en inspelen op de behoeften.

Kind vraagt om hulp aan begeleiders:

De begeleiding maakt het kind alert op het vragen van hulp. Wanneer er drukte wordt ervaren, moet hij/zij leren om dit aan te geven aan de begeleiding en op deze momenten hulp vragen. De begeleiding zal het kind in drukke situaties vragen of hij/zij het te druk vindt en hem daarin ondersteuning bieden. Wanneer het kind daadwerkelijk drukte ervaart, geeft de begeleiding aan dat het kind dit voortaan tegen de begeleiding moet zeggen. Hierna wordt er door de begeleiding gehandeld en wordt er een rustige situatie of plek voor het kind gezocht.

Kind vraagt om hulp aan andere deelnemers:

De begeleiding signaleert het wanneer het kind hulp nodig heeft. Door aan het kind te vragen hoe op een goede manier om hulp gevraagd kan worden, geeft het kind zelf het goede voorbeeld. Mocht dit niet lukken, zal de begeleiding handvatten aanbieden bij het vragen om hulp. Door te vragen wie nog meer kan helpen, behalve de begeleiding, zal het kind inzien dat ook andere deelnemers kunnen helpen. De begeleiding geeft aan op welke manier wordt verwacht dat het kind om hulp vraagt. Het is onder andere belangrijk om op een juiste manier te spreken en daarbij bijvoorbeeld alsjeblieft te zeggen.

Kind kan zijn/haar grenzen op een positieve manier aangeven:

De begeleiding en het kind denken samen na over wat de grenzen van het kind zijn, gebaseerd op eerdere ervaringen bij de AMO. Dit zal ervoor zorgen dat hij/zij deze op een goede manier leert uiten. Daarnaast benadrukt de begeleiding dat grenzen op tijd aangegeven moeten worden, zodat anderen dan tijdig rekening kunnen houden met het kind. Wanneer het kind ervaart dat een ander (een begeleider of een andere deelnemer) over zijn grens heengaait, maar dit zelf niet goed weet te verwoorden, zal hij/zij naar de begeleiding toegaan. Kind zal tegenover de ander benoemen, wat hij niet fijn vindt en samen met de begeleiding wordt de grens verwoord. Wanneer hij/zij dit op een rustige manier weet aan te geven, zal de begeleiding hem complimenteren. Wanneer het kind zijn/haar grenzen niet op een goede manier aangeeft, zal de begeleiding dezelfde grens beter formuleren. Op deze manier leert het kind, hoe hij/zij grenzen op een positieve manier aan kan geven.

Kader Persoonlijke ontwikkeling

Kind kan omgaan met veranderingen:

De begeleiding zal het kind op de hoogte brengen van de verandering. Hierbij zal een duidelijke uitleg plaatsvinden, zodat het kind kan begrijpen waarom deze verandering ingebracht wordt. Wanneer het onduidelijk blijft voor het kind zal er herhaling van de uitleg plaatsvinden. Het is van belang dat het kind via een positieve manier gestimuleerd wordt in het accepteren van de verandering. Wanneer het kind een verandering niet accepteert, zal het negatieve gedrag afgekap worden en de uitleg van de verandering herhaald blijven tot het kind zich erbij neerlegt.

Kind vergroot zijn/haar innerlijke motivatie:

De begeleiders maken het kind binnen de middagbegeleiding belangrijk. Zij zullen taakjes op zijn/haar niveau aanbieden, waardoor hij/zij zich belangrijk voelt. Daarbij zullen zij het kind betrekken bij keuzes. De kleine taakjes en het mogen maken van eigen keuzes zullen hem/haar vertrouwen geven en de zelfstandigheid vergroten.

De begeleiding begeleidt en stimuleert het kind op een positieve manier tijdens dit proces.

Kind weet hoe te handelen tijdens een conflict:

Met behulp van ondersteuning vanuit de begeleiding leert het kind op een correcte manier met een conflict om te gaan. Kind wordt gestuurd om ondersteuning te vragen bij de begeleiding, wanneer hij/zij zich in een conflictsituatie bevindt. De begeleiding leert het kind om te praten over een conflict en om een oplossing te creëren die voor hem/haar en voor de ander het beste is. Met deze methode wil de begeleiding het kind leren om op een gepaste manier met verbale en fysieke agressie om te gaan en het conflict op een goede manier te kunnen afsluiten.

Kind kent zijn/haar eigen aandeel in conflictsituaties:

De begeleiding gaat samen met het kind reflecteren op de conflictsituatie. Door het kind zelf te laten reflecteren, krijgt hij/zij een beeld van het eigen aandeel en van het eigen handelen. De begeleiding moet er voor zorgen dat het reflecteren gebeurt in een rustige omgeving. De rustige omgeving zorgt voor een goede focus van het kind.

De begeleiding laat het kind nadenken over een manier om een volgend conflict te voorkomen en eigen aandeel daarin te erkennen.

Kind gaat niet mee in het gedrag van anderen:

Tijdens de begeleiding wordt het gedrag van het kind geobserveerd. De begeleiding constateert het, wanneer het kind mee gaat in het gedrag van anderen. Wanneer dit gedrag negatief is zal het kind aangesproken worden op zijn/haar gedrag en bewust gemaakt van de gevolgen van dit gedrag. Kind krijgt van de begeleiding handvatten aangereikt hoe hij/zij het beste om kan gaan met de situaties waarin hij/zij zich laat verleiden tot het meegaan in het gedrag van de anderen.

Kind neemt een actieve houding aan tijdens activiteiten:

De begeleiding zal het kind een duidelijke uitleg geven over de activiteit, zodat de activiteit duidelijk is. De begeleiding zorgt ervoor dat de activiteit uitdagend genoeg is, door het kind eventueel extra taakjes te geven. Wanneer er weerstand is tegenover de activiteit of een niet actieve houding van het kind, zal de begeleiding doorvragen hoe dit komt en wordt er besproken hoe dit opgelost kan worden.

Kind kan deelnemen in teamverband:

De begeleiding zal het kind betrekken bij de groepsmomenten. Begeleiding zal hem/haar nabijheid bieden en begeleiden in sociale situaties. De contactmomenten zullen laagdrempelig aangeboden worden. De begeleiding houdt rekening met de doelgroep, leeftijd, interesses en het niveau van de andere kinderen. Hierdoor sluiten de contact momenten goed aan en is het verloop succesvol.

Kind kiest verschillende activiteiten:

De begeleiding complimenteert het kind wanneer hij/zij een andere of onbekende activiteit heeft gekozen. Wanneer het kind zelf geen andere activiteiten kiest, maakt de begeleiding met hem een afspraak over het kiezen van nieuwe activiteiten.

Kind kan zijn/haar grenzen verleggen:

Het kind wordt bij de hand genomen, er wordt laten zien dat iets leuk/niet eng is. Belangrijk is: waarom wil/kan/durft het kind iets niet? Begeleiding schat in of het doel haalbaar is. Door haalbare doelen te stellen is het gemakkelijker een succeservaring te laten ervaren. Door herhaling van succeservaring zal het kind een persoonlijke groei ervaren en mogelijk zijn/haar grenzen verleggen.

Kind kan omgaan met winst en verlies:

Kind zal door de verschillende begeleidingsvormen die de AMO aanbiedt in aanraking komen met winst en verlies situaties. Kind zal door de begeleiding hierbij goed in de gaten gehouden worden. Wanneer het kind niet kan omgaan met verlies situaties of te uitbundig is in zijn/haar win situaties naar anderen toe, zal de begeleiding hem/haar hierop aanspreken en handvatten aanreiken om op een goede manier met de situatie om te gaan. Zo wordt er door de begeleiding bijvoorbeeld een gepaste reactie op een win/verliessituatie voor gedaan. Deze reactie zal het kind tijdens de volgende win/verliessituatie uiten.

Kind is bewust van zijn/haar eigen gedrag:

De begeleiding maakt het kind bewust van zijn/haar gedrag. De begeleiding past de 'stop-denk-doe-methode' toe. Dit is een methode waarbij de begeleiding het kind laat stoppen, na laat denken, iets laat doen en tenslotte evalueert hoe het is gegaan. Bij elke handeling stelt de begeleiding een aantal vragen aan het kind welke hieronder staan uitgewerkt.

Stop-denk-doe-methode

Stop: Wat ben je aan het doen? Wat is het gevolg van je gedrag?

Denk: Wat kun je het beste doen? Wat kun je beter doen?

Doe: Probeer dat wat je bedacht hebt uit.

Check: Hoe is het gegaan? Wat ging goed? Wat kan nog beter? Wat zou je anders doen?

Kind heeft een goede taalontwikkeling:

De begeleiding stimuleert het kind in het praten. Wanneer het kind een foute zin zegt, wijst de begeleiding hem/haar niet meteen op zijn fout. De begeleiding herhaalt wat het kind zegt, op de goede manier. Zo leert het kind hoe het moet en blijft het leuk om te praten. Wanneer het kind te snel praat waardoor hij/zij onverstaanbaar is, vraagt de begeleiding om de zin nog eens rustig te herhalen. De begeleiding benadrukt dat het belangrijk is voor het kind om rustig te praten, zodat anderen snappen wat hij/zij bedoelt.

Kader Deelname aan de samenleving

Kind houdt zich aan de gestelde regels:

De begeleiding zal het kind vanaf het start moment bij de AMO de regels kenbaar maken. Deze regels worden net zo lang herhaald voor het kind tot dat ze eigen worden. Hierbij zullen de regels uitgelegd worden zodat het kind weet waarom de regels gelden. Wanneer de regels onduidelijk zijn voor het kind zal er extra tijd genomen worden om de regels te verduidelijken. Dit wordt gedaan door middel van duidelijke uitleg en herhaling. Eventueel zullen er consequenties gesteld worden voor het kind wanneer hij/zij zich niet aan de gestelde regels houdt. Wanneer het kind zich aan de gestelde regels houdt zal hij/zij gecompimenteerd worden. Dit stimuleert het kind om de regels na te gaan leven.

Kind houdt rekening met anderen:

Kind komt bij de AMO veel in contact met andere deelnemers. Hierbij zal hij/zij tijdens de begeleidingsvormen rekening moeten houden met de wensen en gevoelens van anderen. Kind zal hierbij begeleiding krijgen vanuit de begeleiding, die hem/haar in het contact zal aansturen. Kind zal gecompimenteerd worden, wanneer hij/zij op een goede manier rekening houdt met anderen en accepteert dat er andere deelnemers zijn om rekening mee te houden.

Kind respecteert anderen:

De begeleiding reguleert sociaal gedrag. De begeleiding geeft duidelijk aan dat uitdagen en denigrerend gedrag naar andere deelnemers toe niet acceptabel is. Via een positieve insteek en het stellen van duidelijke regels/grenzen probeert de begeleiding zijn/haar gewenste gedrag te versterken/stimuleren. Het is van belang dat aan het kind wordt uitgelegd wat voor gedrag hij/zij laat zien en hoe het bij een ander kan over komen. Hierin worden gedragsalternatieven aangeboden.

Kind respecteert de mening van een ander:

Kind wordt gestimuleerd om te luisteren naar de mening van andere deelnemers en/of begeleiders. Dit wordt gedaan door het kind erop te wijzen dat iedereen een andere mening heeft en het niet altijd overeen hoeft te komen met zijn/haar eigen mening. Wanneer de begeleiding merkt dat het kind de mening van een ander niet respecteert, spreekt de begeleiding het kind hier meteen op aan.

Kind heeft het besef van juist of onjuist handelen:

De begeleiding helpt het kind in te zien wat juist en onjuist handelen is. Dit wordt gedaan door het kind regels uit te leggen en duidelijk uit te leggen, waarom deze regels zo zijn. Zo wordt er bijvoorbeeld duidelijk gemaakt dat het kind tijdens een spel op zijn/haar beurt moet wachten. Wanneer het kind iets doet wat juist is, krijgt hij/zij van de begeleiding een compliment. Doet Kind iets wat niet juist is, dan wordt hij/zij hier op aangesproken en wordt verteld wat de juiste manier van handelen is.

Kind laat een ander uitpraten:

De begeleiding geeft aan dat hij/zij de ander uit moet laten praten en legt uit dat het gesprek prettiger verloopt wanneer beide partijen kunnen vertellen wat ze willen zeggen. Wanneer begeleiding merkt dat het kind een ander niet uit laat praten, zal de begeleiding benoemen dat je de ander uit moet laten praten voor dat je zelf weer mag praten. Begeleiding zal aan het kind voordoen hoe je dit het beste aan kunt pakken en geeft te allen tijde het juist voorbeeld.

Kind kijkt de ander aan wanneer hij/zij wordt aangesproken:

De begeleiding zal het kind aanspreken op zijn gedrag en als er iets van hem/haar verwacht wordt. Tijdens deze gesprekken geeft de begeleiding aan dat het kind hem/haar moet aankijken. Wanneer het kind dit niet doet, wordt dit herhaald. Ook wordt de vraag teruggekoppeld en moet het kind zelf antwoord geven dat hij/zij de begeleiding aan moet kijken. Op die manier weet de begeleiding dat het kind de informatie heeft begrepen.

Kind heeft contact met meerdere leeftijdsgenoten:

De begeleiding creëert situaties waarin het kind in contact komt met deelnemers die aansluiten bij zijn/haar leeftijd en ontwikkelingsniveau. De sociale momenten worden gekaderd zodat het voor hem/haar overzichtelijk is. De begeleiding organiseert activiteiten waarmee het kind functioneel in contact komt met andere deelnemers zoals een balspel of een gezelschapsspel. Daarbij traint de begeleiding en ondersteunt hoe het kind met anderen om moet gaan.

Kind neemt initiatief in het maken van contacten:

Kind zal door de begeleiding geholpen worden in het aangaan van contacten met andere deelnemers binnen de AMO. Kind zal hierbij gestimuleerd worden en krijgt handvatten aangereikt om deze contacten aan te gaan. Door middel van communicatieve voorbeelden, ervaart het kind op welke manier hij/zij zelf het initiatief kan nemen in het aangaan van contacten.

Kind gaat sociale contacten aan en onderhoudt deze:

De begeleiding zorgt ervoor dat er een prettige sfeer ontstaat voor het kind. Door de groepen te structureren zullen er minder prikkels zijn voor het kind en zal hij/zij sneller contact aangaan met andere deelnemers. Kind zal de komende tijd geobserveerd en aangestuurd worden door begeleiders tijdens het aangaan van sociale contacten. Hij/zij krijgt handvatten aangereikt, die eigen gemaakt kunnen worden. Het gewenste sociale gedrag wordt positief gestimuleerd.

Kind vergroot zijn/ haar wereld binnen de veilige omgeving van de AMO:

De begeleiding biedt structuur en duidelijkheid aan het kind, zodat er binnen de AMO een veilige vertrouwde omgeving ontstaat voor hem/haar. Vanuit de AMO is er een aanbod van verschillende activiteiten waar het kind aan kan deelnemen. Verschillende activiteiten zullen zijn/haar wereld vergroten en situaties die zich binnen de AMO voordoen kunnen leerzaam zijn voor Kind.

Kind luistert naar de begeleiding en handelt hiernaar:

De begeleiding reguleert het gedrag van het kind. De begeleiding gaat niet in discussie, ze stellen zich zakelijk op en benoemen dat negatief gedrag niet acceptabel is. Gedragsalternatieven worden aangeboden en bespreekbaar gemaakt. De begeleiding zal gewenst bedrag belonen en negatief gedrag direct afkappen.

Kind accepteert gezag:

De begeleiding zal duidelijke reële grenzen stellen. Zij zullen strikt, consequent en rechtvaardig handelen. Deze regels zullen worden naar het kind duidelijk gemaakt. Wanneer het kind bijna 16 jaar is, wordt het kind betrokken bij de gemaakte afspraken en waar nodig aangesproken op zijn/haar verantwoordelijkheid. Wanneer het kind de grenzen over gaat zal de begeleiding zijn/haar gedrag benoemen en hier een reële maatregel voor treffen. De begeleiding gaat niet met het kind in discussie en stelt vast wanneer bepaald gedrag niet acceptabel is.

Bijlage 3

Aanvullende informatie ASS

Klassiek Autisme

Hierbij geldt dat vóór het derde levensjaar sprake moet zijn van een achterstand of van een abnormaal functioneren op dit criterium: kwalitatieve beperkingen in de sociale interactie en in verbale en non-verbale communicatie. Deze zijn elk onderverdeeld in een aantal punten. Van een autistische stoornis kan gesproken worden als er sprake is van ten minste zes van deze punten, waarvan minimaal twee bij het eerste criterium en minimaal één bij het tweede en één bij het derde criterium. Onderstaand het overzicht van de punten per criterium.

1. Kwalitatieve beperkingen in de sociale interacties, zoals blijkt uit ten minste twee van de volgende punten:

- duidelijke stoornissen in het gebruik van verschillende vormen van non-verbaal gedrag.

Voorbeelden:

- Gebaren om de sociale interactie te bepalen
- Oogcontact
- Uitdrukking op het gezicht waaraan te zien is hoe iemand zich voelt
- Lichaamshouding

- het niet tot relaties kunnen komen met leeftijdsgenoten, die passen bij het ontwikkelingsniveau

- gebrek aan spontaniteit bij het proberen met anderen bezig te zijn, plezier en prestaties te delen

- afwezigheid van emotionele of sociale wederzijdsheid

2. Kwalitatieve beperkingen in verbale en non-verbale communicatie, zoals blijkt uit ten minste een van de volgende punten:

- volledige afwezigheid of achterstand in de ontwikkeling van de gesproken taal.

- bij voldoende spraak van het individu, beperkingen in het vermogen een gesprek met anderen aan te gaan of te onderhouden

- merkwaardig woordgebruik, stereotiep en herhaald taalgebruik

- niet kunnen deelnemen aan doen-als-of-spelletjes of nadoen-spelletjes passend bij het ontwikkelingsniveau

3. Beperkte, zich herhalende stereotiepe patronen van gedrag, belangstelling en activiteiten waarbij sprake is van een stoornis in de verbeelding, zoals blijkt uit ten minste een van de volgende punten:

- sterke geprefereerde bezigheid met één of meer belangstellingen welke abnormaal is in intensiteit of richting

- streng volgens de regels aan specifieke niet-functionele routines of rituelen vasthouden

- stereotiepe en zich herhalende bewegingen.

Voorbeelden:

- Draaien met hand of vingers
- Complexe bewegingen met het hele lichaam
- Fladder bewegingen

- aanhoudende geprefereerde bezigheid met delen van voorwerpen (NVA, Klassiek Autisme)

Syndroom van Asperger

Bij de diagnose Asperger horen kenmerken als: goed kunnen praten en leren, maar wel moeite hebben om de taal te begrijpen en wat andere mensen voelen en denken. Er is vaak meer fantasie en de neiging om veel te praten aanwezig. Daarnaast hebben personen met Asperger een grotere behoefte aan vriendschappen en relaties dan mensen met Klassiek Autisme.

Voor een diagnose Asperger moet voldaan worden aan de volgende criteria:

1. Kwalitatieve beperkingen in de sociale interactie.

2. Beperkte, zich herhalende en stereotiepe patronen van gedrag, belangstelling en activiteiten.

3. De stoornis veroorzaakt in significante mate beperkingen in het sociaal of beroepsmatig functioneren of het functioneren op andere belangrijke terreinen.
4. Er is geen significante algemene achterstand in taalontwikkeling, bijvoorbeeld het gebruik van enkele woorden in het derde levensjaar, communicatieve zinnen in het vierde levensjaar.
5. Er is geen significantie achterstand in de cognitieve ontwikkeling of in de ontwikkeling van bij de leeftijd passende vaardigheden om zichzelf te helpen, gedragsmatig aanpassen (anders dan binnen sociale interactie) en nieuwsgierigheid over omgeving.
6. Er is niet voldaan aan de criteria van een andere specifieke pervasieve ontwikkelingsstoornis of schizofrenie (NVA, Asperger).

PDD-NOS

Personen met PDD-NOS voldoen niet aan de criteria voor een specifieke pervasieve ontwikkelingsstoornis, schizofrenie, schizo-typische persoonlijkheid of ontwijkende persoonlijkheidsstoornis. De atypische autismebeelden die niet voldoen aan de criteria van de autistische stoornis behoren ook tot de restcategorie PDD-NOS. Dit omdat deze zich pas op latere leeftijd voordoen, een atypische symptomatologie kennen die niet herkenbaar is als tot het autisme behorend en/of te weinig symptomen van autisme bevatten. PDD-NOS wordt de verlegenheidsdiagnose genoemd omdat het een restcategorie is. Dit omdat er nog geen duidelijke uitspraak gedaan kan worden of de persoon voldoet aan de criteria van een van de andere pervasieve ontwikkelingsstoornissen. Onvoldoende informatie en een gebrek aan beschikbare informatie over de kinderjaren kunnen hiervoor een oorzaak zijn (NVA, PDD-NOS).

Bijlage 4: Begeleidingsmethoden

1. interventies voor ouders en gezin	Systeemtherapie/ Multisysteemtherapie (MST)	Video-interactie begeleiding	Functionele gezinstherapie/ Functional Family Therapy (FFT)	Parent-child Interaction Therapy (PCIT)	Intensieve Orthopedagogische Gezinsbehandeling (IOG)	Families First (FF)	Praktische Pedagogische Gezins hulp (PPG)
2. interventies met betrekking tot gedrag	Applied Behavior Analysis (ABA)	Discrete Trial Training (DTT)	Cognitieve gedrags-therapie	Sociale vaardigheids-training	Pivotal Response Treatment (PRT)	Psychiatrische Intensieve Behandeling Autisme (PIBA)	ASS-wijzer
3. interventies gericht op communicatie	Gebarentaal Training	Picture Exchange Communication System (PECS)	Facilitated Communication				
4. fysiologische interventies	Craniale osteopathie/ Therapie	Acupunctuur	Visuele therapie				
5. interventies op basis van technologie	Diepe hersenstimulatie	Computer-programma's	Neurofeedback				
6. standaard interventies welke gebruikt worden in de gezondheidszorg	Occupational therapie (ergotherapie)	Speltraining Speltherapie	Logopedie	Beeldende therapie	Muziektherapie Danstherapie	Creatieve therapie	Dramatherapie
7. interventies gericht op relaties	Son-rise	Holding therapie					
8. overige interventies	Treatment and Education for Autistic Children and Children with Communicative Handicaps (TEACCH),	Dolfijntherapie	Equithérapie	Psychotherapie	Biomedische- en voedingsinterventie	Brain Stimulated Method (BSM)	Geef me de vijf

Bijlage 5

Observatiemodel

Eigenschapsbegrip	Dimensie	Indicator
Begeleiden Definitie: <i>iemand helpen bij wat hij/zij doet</i>	Geduld	Vermogen te kunnen wachten zonder boos te worden
		Kalmte
		Rustig blijven
	Begrip	Het begrijpen van (de stoornis van het kind).
		Het verstaan van de gedachten van het kind (behorende bij de stoornis van het kind).
	Zorgzaamheid	Beschermend
		Behulpzaam
	Ondersteuning	Ondersteuning is erop gericht de beleving van de cliënt van zijn psychisch welbevinden te verbeteren en op maatregelen die het psychisch welbevinden verbeteren, in stand te houden of verslechtering tegen te gaan.
		Ondersteuning zal betrekking hebben tot (zelf)verzorging, algemene dagelijkse levensverrichtingen (ADL), eten en drinken, algemene gezondheid en een goede verhouding tussen activiteit en voldoende ontspanning, rust en slaap.
		Specifieke aandacht en ondersteuning bij de communicatie is essentieel. De behoefte van de cliënt aan ondersteuning op het domein van inter-persoonlijke relaties is doorslaggevend. De beleving van de cliënt in kwaliteit bij persoonlijke relaties moet ondersteund worden. Daarnaast moet een bijdrage geleverd worden aan verbetering van de persoonlijke relaties, in stand te houden of verslechtering tegen te gaan.
		Ondersteuning bij het zoeken van mogelijkheden om dingen te leren en ervaringen op te doen. Er wordt hierbij gekeken naar de kwaliteiten en eigen mogelijkheden van de cliënt. Eigen creativiteit van de cliënt wordt ingezet om nieuwe dingen te ondernemen. Er wordt ondersteuning geboden in voldoening en bevrediging bij de cliënt door middel van het optimaliseren van de ontplooiingsmogelijkheden van de cliënt.

Eigenschapsbegrip	Dimensie	Indicator
Ordering Definitie: - een aangebrachte orde - het volgens een systeem rangschikken	Fysieke omgeving Ruimte	Niet functionele prikkels weghalen (tijdelijk uit het zicht)
		Vaste plekken van materialen en personen
		Aanwijzing ten behoeve van gebruik (plaatjes/ symbolen)
		Ruimte koppelen aan een vaste functie
	Tijd	Begin/tijdsverloop/einde
		Hulpmaterialen: zandloper, eierwekker, alarmhorloge, klok
		Tempo moet aansluiten op de wensen van de doelgroep
		Bepaalde periode structureren
	Activiteit Taken	De stappen binnen een activiteit gescheiden noemen
		Het na elkaar uitvoeren van stappen en in de juiste volgorde
		Hulpmateriaal: omslagblok, hier staat op elke bladzijde een pictogram van de deelactiviteit. Als een onderdeel klaar is, wordt het blaadje omgeslagen en verschijnt de volgende activiteit.
		Stappen concreet maken
Eigenschapsbegrip	Dimensie	Indicator
Trial Definitie: Aanleren van vaardigheden in kleine stukjes	Instructie	Een opdracht, waarin een uit te voeren bewerking wordt gespecificeerd
	Hulp van de begeleider	Aanwijzing
		De gegeven instructie voor doen
		De gegeven instructie samen doen
	Reactie van het kind	Antwoord van het kind Verbaal / non verbaal
	Feedback op de reactie	Commentaar van de begeleider Verbaal / non verbaal

Bijlage 6

Discussiemodel

Eigenschapsbegrip	Dimensie	Indicator	Commentaar	Citaat
Begeleiden Definitie: <i>iemand helpen bij wat hij/zij doet</i>	Geduld	Wachten zonder boos te worden		
		Kalmte		
		Rustig blijven		
	Begrip	Het begrijpen van de stoornis van het kind		
		Het verstaan van de gedachten van het kind, behorend bij de stoornis van het kind		
	Zorgzaamheid	Beschermend		
		Behulpzaam		
	Ondersteuning Domein: 'psychisch welbevinden' Zorgdoelen: Cliënt vergroot zijn zelfvertrouwen, Cliënt is niet bang om te falen en Cliënt vergroot zijn zelfredzaamheid. Domein: Lichamelijk welbevinden Zorgdoelen: Cliënt kan zichzelf voorzien in zijn of haar persoonlijke verzorging, Cliënt kan omgaan met zijn of haar lichamelijke veranderingen. Domein: inter-persoonlijke relaties Zorgdoelen: Cliënt kan zich verbaal uiten, Cliënt heeft sociale contacten, Cliënt kan omgaan met winst en verlies in spelsituaties, Cliënt respecteert anderen, Cliënt kan omgaan met conflicten, Cliënt kan	Beleving van de cliënt		
		(zelf)verzorging, algemene dagelijkse levensverrichtingen (ADL), eten en drinken, algemene gezondheid en een goede verhouding tussen activiteit en voldoende ontspanning, rust en slaap.		
		- communicatie - verbetering van de persoonlijke relaties		
		- mogelijkheden om dingen te leren en ervaringen op te doen - kwaliteiten en eigen mogelijkheden van de cliënt. - optimaliseren van de - ontplooiingsmogelijkheden van de cliënt.		

	omgaan met zijn of haar seksuele gevoelens. Domein: persoonlijke ontwikkeling Zorgdoelen: Cliënt kan zijn of haar grenzen verleggen, Cliënt kan omgaan met onverwachte veranderingen (cognitieve flexibiliteit).			
Eigenschapsbegrip	Dimensie	Indicator	Commentaar	Citaat
Ordering Definitie: - een aangebrachte orde - het volgens een systeem rangschikken	Fysieke omgeving Ruimte	Prikkels		
		Vaste plekken		
		Aanwijzingen		
		Ruimte – vaste functie		
	Tijd	Begin/tijdsverloop/einde		
		Hulpmaterialen		
		Tempo – wensen doelgroep		
		Periode structureren		
	Activiteit Taken	Stappen benoemen		
		Juiste volgorde		
		Hulpmaterialen		
		Stappen concreet maken		
Eigenschapsbegrip	Dimensie	Indicator		
Trial Definitie: Aanleren van vaardigheden in kleine stukjes	Instructie	Opdracht		
	Hulp van de begeleider	Aanwijzing		
		Gegeven instructie voor doen		
		Gegeven instructie samen doen		
	Reactie van het kind	Antwoord van het kind Verbaal/ non verbaal		
	Feedback op de reactie	Commentaar van de begeleider Verbaal / non verbaal		

Bijlage 7.1

Aantal kinderen: 20
Activiteit: Apenkooi

Observatiemodel Gymzaal

Aantal begeleiders: 3
Locatie: Gymzaal 'De Bodde'

Aantal stagiaires: 2

Datum observatie: 02-04-2014

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	Alle materialen staan al in de gymzaal wanneer de kinderen in de gymzaal komen.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de gymzaal krijgen de kinderen een willekeurige plaats op een bank aangewezen. De materialen hebben een vaste plaats gedurende het spel apenkooi. De kinderen hebben geen vaste plaats. Iedereen rent tijdens het spel door elkaar heen. Daarnaast hebben begeleiders en stagiaires een vaste plaats bij de banken. Één begeleider heeft geen vaste plaats omdat deze als scheidsrechter functioneert en rond loopt.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om taken duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft NIET voorgedaan hoe de kinderen het beste het parcours af kunnen leggen. De begeleider heeft wel verteld hoe het parcours afgelegd moet worden.
	Ruimte	De ruimte kleedkamer is gekoppeld aan het aan- en uitkleden De ruimte aula is gekoppeld aan het pauzeren. De ruimte gymzaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'apenkooi'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	13:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 13:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 13:35 Aankomst accommodatie

		De kinderen beginnen met het omkleden. In het begin mochten de kinderen het parcours verkennen. Gedurende de begeleiding werden verschillende differentiaties van apenkooi gespeeld. Variant 1: één tikker, als je getikt bent moet je op de bank zitten. Variant 2: één tikker, één verlosser. Als je getikt bent moet je op de grond naast het materiaal zitten. De verlosser mag hierbij iedereen bevrijden door de kinderen aan te tikken. Variant 3: twee tikkers, meerdere verlossers. Als je getikt bent moet je op de grond naast het materiaal zitten. De verlossers mogen hierbij iedereen bevrijden door de kinderen aan te tikken. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 15:30 gestopt moet worden in verband met opruimen, douchen en omkleden. Op het einde helpen alle kinderen met opruimen. 15:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. 16:15 – 16:30 Begeleider brengt de kinderen opnieuw naar de gymzaal. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap 'De Bodde'. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 16:30 – 17:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt. De begeleider roept wanneer het tijd is. Geeft af en toe aan hoeveel tijd de tikker nog heeft voordat geroepen wordt dat het spel klaar is.
	Tempo	Er wordt gebruik gemaakt van één parcours. Er wordt rekening gehouden met het niveau verschil doordat het parcours is opgebouwd in een 8 vorm. Op deze manier kunnen de kinderen gemakkelijker langs elkaar aflopen en eigen tempo bepalen.
	Periode structureren	1. Naar de auto lopen 2. Omkleden in de kleedkamers 6. Apenkooi variant 2 7. Apenkooi variant 3

		3. Opstart – verkenning parcours 4. Apenkooi variant 1 5. Pauze	8. Afsluiting en opruimen met deelnemers 9. Douchen en Omkleden 10. Middagafsluiting
Ordering	Activiteit		
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto en herhaald in de gymzaal. De varianten van apenkooi worden pas in de gymzaal uitgelegd.	
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.	
	Deelactiviteiten	Apenkooi was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren, begin- en eindspel en douchen.	
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van apenkooi werden concreet benoemd. 1. Als je getikt bent moet je op de bank zitten. 2. Als je getikt bent moet je op de grond zitten naast het materiaal waar je getikt bent. Als de verlosser je aantikt mag je weer meedoen. 3. Wanneer de tikker de grond raakt is iedereen weer vrij.	
Begeleiden	Geduld	De begeleider heeft geduld tot dat de tikker tenminste 3 kinderen heeft getikt. Dit voor het zelfvertrouwen van het kind.	
	Begrip	De begeleider heeft er begrip voor dat niet elk kind motorisch even sterk is en ziet daarom de regel; als de tikker de grond raakt mag iedereen meer mee doen af en toe door de vingers.	
	Zorgzaamheid	De begeleider benoemd dat door de kinderen gerespecteerd moet worden dat niet elk kind even veel kinderen kan tikken. Wanneer een kind zich bezeerd gaat de begeleider meteen kijken hoe het gaat. De begeleider vraagt aan het kind of deze nog mee kan doen met het spel of even langs de zijkant wil wachten.	
	Ondersteuning	Tijdens apenkooi is ondersteuning gegeven aan de zorgdoelen van de kinderen door middel van instructies en aanwijzingen.	
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste de andere kinderen kan tikken. De begeleider helpt een kind met tikken. Wanneer de begeleider stopt met helpen en de instructie geeft nu zelf te tikken, probeert het kind dit. De begeleider geeft de kinderen een instructie zichzelf aan- en uit te kleden. De begeleider vraagt naar de mening van de cliënt. De begeleider geeft het kind een instructie hoe het beste op de kast te klimmen.	
	Aanwijzing	Wanneer het niet lukt om alle kinderen te tikken geeft de begeleider de aanwijzing de kinderen in één hoek te drijven zodat het tikken gemakkelijker gaat. De begeleider geeft	

		de kinderen aanwijzingen om te gaan met conflicten. De begeleider geeft de aanwijzing dat er een nieuwe variant van apenkooi gespeeld gaat worden.
	iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding weinig samen gedaan. Alle kinderen werken veelal individueel. Bij de laatste variant moeten de twee tikkers elkaar proberen te helpen om zo snel mogelijk alle kinderen te tikken. Bij één cliënt heeft de begeleider 3 minuten samen getikt.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding aan de uitleg van de begeleider bij elk spel te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 7.2

Observatiemodel Gymzaal

Aantal kinderen: 9

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 0

Datum observatie: 09-04-2014

Activiteit: Balspellen

Locatie: Gymzaal 'De Bodde'

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De gymzaal is leeg. Het materiaal ligt opgeborgen in het materialenhok. Er staan standaard vijf banken in de gymzaal. Vier dezelfde donkere banken en één grote lichtgekleurde bank.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de gymzaal krijgen de kinderen een willekeurige plaats op een bank aangewezen. Er staan vijf banken in de gymzaal. Nergens wordt aangegeven welke bank een vaste plaats vormt voor de kinderen. Daarnaast wordt niet aangegeven waar (naast wie) ze ergens moeten zitten op de bank. De kinderen hebben geen vaste plaats. Iedereen rent tijdens het spel door elkaar heen. Één begeleider heeft een vaste plaats bij de bank. Één begeleider heeft geen vaste plaats omdat deze als scheidsrechter functioneert en rond loopt.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om taken duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft NIET voorgedaan hoe de kinderen het beste een taak kunnen uitvoeren.
	Ruimte	De ruimte kleedkamer is gekoppeld aan het aan- en uitkleden. De ruimte aula is gekoppeld aan het pauzeren. De ruimte gymzaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'balspellen'. Echter is het begrip balspellen erg groot. Het is onduidelijk voor de kinderen welke spellen er gespeeld worden.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	13:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto.

	13:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. De kinderen wordt duidelijk gemaakt dat de middag in het teken staat van balspelen. De kinderen wordt gevraagd welk balspel ze graag zouden willen spelen. Door de begeleider worden voorbeelden van verschillende balspelen genoemd. 13:35 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. Het begin spel werd iemand is hem niemand is hem. Gevolgd door het drie matten spel en op het einde werd gevoetbald. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 15:30 gestopt moet worden in verband met opruimen, douchen en omkleden. Op het einde helpen alle kinderen met opruimen. 15:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. 16:15 – 16:30 De begeleider brengt de kinderen opnieuw naar de gymzaal. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap 'De Bodde'. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 16:30 – 17:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.
Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om duidelijk te maken aan de kinderen hoelang een spel wordt gespeeld. De scheidsrechter (begeleider) roept voor het einde. Geeft af en toe aan hoeveel tijd er nog is voordat geroepen wordt.
Tempo	Het tempo sluit niet geheel aan bij de doelgroep. Kinderen laten zien het lastig te vinden wanneer bij het spel 'iemand is hem niemand is hem' geen vaste tikker is aangewezen. Voor de kinderen is het niet geheel duidelijk dat zij ook de tikker kunnen zijn wanneer ze sneller dan de ander de bal weten te pakken. Hierdoor is het kind eerder af en moet op de bank gaan zitten. Het tempo van het '3 matten spel' sluit beter aan. Kinderen laten zien het duidelijk te vinden dat ze één eigen mat moeten beschermen. Daarnaast dat de tegenstanders zich aan de overkant van de zaal bevinden. Het belangrijkste, dat het spel

		eindigt wanneer één team 10 keer raak heeft gegooid tegen de mat. Kinderen laten zien voetbal opnieuw lastig te vinden omdat alle kinderen door elkaar rennen. Daarnaast stellen de kinderen vaak de vraag hoelang het spel duurt en wanneer het spel is afgelopen.
	Periode structureren	1. Naar de auto lopen 2. Omkleden in de kleedkamers 3. Opstart – verkenning 4. Iemand is hem niemand is hem 5. Pauze 6. 3 mattenspel 7. Voetbal 8. Afsluiting en opruimen met deelnemers 9. Douchen en Omkleden 10. Middagafsluiting
Ordering	Activiteit	
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. De kinderen wordt gevraagd welke balspellen zij leuk vinden om te doen. De verschillende balspellen worden in de gymzaal uitgelegd. De kinderen helpen bij de uitleg van de spellen.
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar maar niet in de juiste volgorde benoemd.
	Deelactiviteiten	Balspellen is de hoofdactiviteit. 1. Iemand is hem niemand is hem 2. 3 mattenspel 3. Voetbal Deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren, douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van iemand is hem niemand is hem werden concreet benoemd. 1. Iedereen is tikker. Iedereen mag de bal pakken en de ander afgooien. 2. Wanneer de bal is opgepakt mag niet gelopen worden met de bal. Vanaf de plaats waar je staat moet gegooid worden. 3. Als je geraakt bent door de bal ga je op de bank zitten 4. 3 is teveel. Wanneer er drie kinderen op de bank zitten mag je weer mee doen 5. Het hoofd telt niet 6. Afweren met de handen is toegestaan De stappen van het 3 mattenspel werden concreet benoemd. 1. Er staan zo meteen twee teams tegenover elkaar waardoor drie tegen drie kan worden gespeeld. 2. Elk kind heeft een eigen mat 3. Het is bedoeling de eigen mat te beschermen. De bal mag niet tegen de mat komen.

		4. Wanneer de mat toch geraakt wordt ga je aan de kant zitten en komt diegene aan de kant op jouw plaats. 5. Wanneer één team, tien punten heeft gescoord is het spel afgelopen. De stappen van het voetbal werden concreet benoemd. 1. We hebben twee teams. 2. Ene team scoort in de rechter goal, het andere team in de andere goal. 3. Er is geen uitlijn, er wordt doorgespeeld als de bal tegen de muur aan komt. 4. Alleen de keeper mag de bal met de handen aanraken. 5. Als er een goal is gescoord mag de keeper (waar de bal gescoord is) de bal uitnemen.
Begeleiden	Geduld	De begeleider ziet niet dat de kinderen hem vragend aankijken na de uitleg van het spel. De begeleider laat het spel starten en bekijkt of het spel loopt zoals hij gehoopt had.
	Begrip	De begeleider blijft continue praten tegen het kind dat al gefrustreerd is.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind boos reageert, loopt de begeleider naar het kind toe.
	Ondersteuning	Wanneer een situatie zich voor doet wordt aan één van de 4 kwaliteitsdomeinen gewerkt. Door de begeleider wordt vooraf geen situatie gecreëerd.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	1. Probeer de bal zo snel mogelijk te pakken 2. Probeer zo snel mogelijk de bal te gooien wanneer er niemand voor de mat staat. 3. Speel over naar teamgenoten.
	Aanwijzing	1. Houdt in de gaten waar de bal heen gaat en ren erheen zodat je vervolgens zelf iemand af kan gooien. 2. Houdt in de gaten welke mat vrij is en gooi er meteen heen zodat de mat geraakt wordt. 3. Probeer alleen over te spelen wanneer niemand van de tegenstander in de buurt is.
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	Iets samen doen	De begeleider heeft niets samen gedaan met het kind maar heeft geobserveerd hoe de kinderen de aanwijzing samen oppakken.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding zien de uitleg niet te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vergeet na te vragen of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind het juiste voorbeeld te geven.

Bijlage 7.3

Observatiemodel Gymzaal

Aantal kinderen: 8

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 0

Datum observatie: 16-04-2014

Activiteit: Luchtkussen en Voetbal

Locatie: Gymzaal 'De Bodde'

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	Net buiten de gymzaal staat een groot luchtkussen. De gymzaal is leeg. Het materiaal ligt opgeborgen in het materialenhok. Er staan standaard vijf banken in de gymzaal. Vier dezelfde donkere banken en één grote lichtgekleurde bank.
	Vaste plaats	De kinderen kiezen zelf een plaats in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de gymzaal krijgen de kinderen een willekeurige plaats op een bank aangewezen. Er staan vijf banken in de gymzaal. Nergens wordt aangegeven welke bank een vaste plaats vormt voor de kinderen. Daarnaast wordt niet aangegeven waar (naast wie) ze ergens moeten zitten op de bank. De kinderen hebben geen vaste plaats. Iedereen rent tijdens het spel door elkaar heen. De kinderen hebben geen vaste plaats gedurende de activiteiten. Iedereen rent en springt door elkaar heen. Één begeleider heeft een vaste plaats bij het voetbal. Één begeleider heeft een vaste plaats bij het luchtkussen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om taken duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft NIET voorgedaan hoe de kinderen het beste een taak kunnen uitvoeren.
	Ruimte	De ruimte kleedkamer is gekoppeld aan het aan- en uitkleden. De ruimte aula is gekoppeld aan het pauzeren. De ruimte Cruijf Court is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'voetbal'. Het springkussen is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'springen'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	13:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind

		zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 13:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 13:35 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. Er wordt gerouleerd door de kinderen tussen het springkussen en het voetballen. Er mochten maximaal drie kinderen tegelijk op het luchtkussen. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 15:30 gestopt moet worden in verband met opruimen, douchen en omkleden. Op het einde helpen alle kinderen met opruimen. 15:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. 16:15 – 16:30 De begeleider brengt de kinderen opnieuw naar de gymzaal. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 16:30 – 17:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.	
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om duidelijk te maken aan de kinderen hoelang ze op het luchtkussen mogen. De begeleider geeft aan wanneer gewisseld wordt. Geeft af en toe aan hoeveel tijd er nog is voordat het kind geroepen wordt.	
	Tempo	Er wordt geen rekening gehouden met het niveau verschil doordat de kinderen zelf bepalen met wie ze graag willen voetballen en op het luchtkussen willen.	
	Periode structureren	1. Naar de auto lopen 2. Omkleden in de kleedkamers 3. Opstart – verkenning 4. Voetbal-Springkussen 5. Pauze	6. Voetbal - Springkussen 7. Voetbal - Springkussen 8. Afsluiting en opruimen met deelnemers 9. Douchen en Omkleden 10. Middagafsluiting
Ordering	Activiteit		
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Concrete stappen met betrekking	

		tot de veiligheid bij het luchtkussen worden bij het luchtkussen verteld.
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden in de auto na elkaar maar nog niet in een volgorde benoemd omdat onduidelijk is welke kinderen samen op het luchtkussen mogen.
	Deelactiviteit	Hoofdactiviteit: luchtkussen en voetbal. Deelactiviteiten: omkleden, pauzeren, opruimen en douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het luchtkussen worden concreet benoemd: 1. De schoenen uit 2. Niet op de hoge rand van het springkussen klimmen 3. Maximaal 3 deelnemers tegelijk op het springkussen De stappen van het voetbal werden niet concreet benoemd. De kinderen mochten eigen voetbalvormen bedenken.
Begeleiden	Geduld	De begeleider haalt het kind meteen van het springkussen wanneer hij ziet dat het kind opstandig gedrag vertoont.
	Begrip	Het kind wordt gestraft omdat hij een ander kind pijn zou hebben gedaan. Het kind wordt vijf minuten aan de kant geplaatst.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind langs de kant zit vraagt de begeleider naar de redenen van het kind om een ander kind pijn te doen.
	Ondersteuning	Wanneer een situatie zich voor doet wordt aan één van de 4 kwaliteitsdomeinen gewerkt. Door de begeleider wordt vooraf geen situatie gecreëerd.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	Er is geen instructie gegeven hoe aan een zorgdoel gewerkt kan worden.
	Aanwijzing	Er zijn geen aanwijzingen gegeven hoe aan een zorgdoel gewerkt kan worden.
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	Iets samen doen	De begeleider heeft niets samen gedaan met het kind maar heeft geobserveerd hoe de kinderen de aanwijzing samen oppakken.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding zien de uitleg niet te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vergeet na te vragen of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind het juiste voorbeeld te geven.

Bijlage 7.4

Observatiemodel Gymzaal

Aantal kinderen: 12

Aantal begeleiders: 3

Aantal stagiaires: 1

Datum observatie: 23-04-2014

Activiteit: Atletiek

Locatie: Gymzaal 'De Bodde'

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De gymzaal staat vol met attributen wanneer de kinderen de gymzaal binnen komen.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de gymzaal krijgen de kinderen een willekeurige plaats op een bank aangewezen. De materialen hebben een vaste plaats gedurende verschillende atletiekvormen. De kinderen krijgen een vaste plaats per atletiekonderdeel. Daarnaast hebben begeleiders en de stagiaire een vaste plaatsen bij verschillende onderdelen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om opdrachten duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft voorgedaan hoe de kinderen het beste een opdracht kunnen uitvoeren.
	Ruimte	De ruimte kleedkamer is gekoppeld aan het aan- en uitkleden. De ruimte aula is gekoppeld aan het pauzeren. De ruimte gymzaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'atletiek'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	13:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 13:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 13:35 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. In het begin mochten de kinderen de verschillende vormen verkennen door middel van een beginspel. Hierna wordt door de kinderen gerouleerd tussen verschillende atletiekvormen. Aan het einde is samen opgeruimd en nog een eindspel gespeeld. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 15:30

		gestopt moet worden in verband met opruimen, douchen en omkleden. Op het einde helpen alle kinderen met opruimen. 15:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. 16:15 – 16:30 Begeleider brengt de kinderen opnieuw naar de gymzaal. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 16:30 – 17:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.	
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om duidelijk te maken aan de kinderen hoelang ze bij één onderdeel staan. De begeleider geeft aan wanneer gewisseld wordt. Geeft af en toe aan hoeveel tijd er nog is voordat geroepen wordt dat gewisseld wordt.	
	Tempo	Er worden opties gegeven waarbij van makkelijk naar moeilijk gewerkt werd. Het is onduidelijk hoelang het atletieken duurt, wanneer precies pauze gehouden wordt en wanneer het atletieken is afgelopen.	
	Periode structureren	1. Naar de auto lopen 2. Omkleden in de kleedkamers 3. Opstart – beginspel 4. Atletiek 5. Pauze	6. Atletiek 7. Afsluiting en opruimen met deelnemers 8. Eindspel 9. Douchen en Omkleden 10. Middagafsluiting
Ordering	Activiteit		
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto.	
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar maar nog niet in een volgorde benoemd omdat onduidelijk is welke kinderen bij welk atletiek onderdeel starten.	
	Deelactiviteit	Deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren en douchen.	
	Stappen worden concreet benoemd.	De verschillende atletiekvormen werden voorgedaan en uitgelegd. Het pictogram bij elk onderdeel ontbreekt.	

Begeleiden	Geduld	De begeleider wacht rustig af wanneer het kind een onderdeel niet durft.
	Begrip	De begeleider vraagt naar de reden van het kind om een bepaalde handeling zo uit te voeren.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind gefrustreerd reageert, vraagt de begeleider naar de reden van frustratie.
	Ondersteuning	Wanneer een situatie zich voor doet wordt aan één van de vier kwaliteitsdomeinen gewerkt.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	Voorbeeld 1: Neem een aanloop zodat je snelheid hebt om te springen. De begeleider geeft pas een instructie hoe het kind het beste een onderdeel anders kan uitvoeren, wanneer het kind al gefrustreerd is.
	Aanwijzing	Voorbeeld 2: Probeer met twee benen tegelijk af te zetten zodat je hoger springt. De begeleider geeft tips aan kinderen hoe ze ervoor kunnen zorgen een atletiekoefening goed uit te voeren wanneer de kinderen al verschillende keren ervaren hebben dat het niet lukt.
	Iets voor doen	De begeleider heeft in het begin alle oefeningen voor gedaan. Tijdens de uitvoering door de kinderen is niet herhaald voorgedaan.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding veelal individueel gewerkt.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding zien de uitleg niet altijd te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vergeet na te vragen of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind de belangrijke zaken te herhalen of nog een keer voor te doen.

Bijlage 8.1

Observatiemodel Paardrijden

Aantal kinderen: 6

Aantal begeleiders: 1

Aantal stagiaires: 1

Aantal externe begeleiders: 4

Datum observatie: 24-03-2014

Activiteit: Paardrijden

Locatie: Manege Amarant, Tilburg (begeleiders vanuit Amarant)

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De paarden staan al in de bak als de kinderen binnen komen.
	Vaste plaats	Bij binnenkomst krijgen de kinderen een willekeurige plaats aangewezen waar rustig aan tafel gepauzeerd wordt. Het materiaal voor de veiligheid van de kinderen (cape) heeft een vaste plek in de kast, naast de kantine. De kinderen krijgen een paard toegewezen. Achter elkaar rijden de kinderen een rondje op het terrein van Amarant. Vooraf wordt besproken in welke volgorde de paarden achter elkaar aanlopen. De begeleiders hebben een vaste plaats omdat ze naast de paarden lopen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Tijdens de paardenquiz worden de letter A,B en C gebruikt om aan te geven waar de kinderen naar toe moeten rennen voor het juiste antwoord. Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt bij het paardrijden. De begeleider laat verbaal aan de kinderen weten welke route gelopen wordt door de paarden. Wanneer nodig wijst de begeleider met de vinger welke kant op moet worden gegaan.
	Ruimte	Het buitenterrein is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk paardrijden. De kinderboerderij is gekoppeld aan een vaste activiteit namelijk dieren kijken. De binnenbak is gekoppeld aan een vaste activiteit namelijk paardenquiz. De ruimte kantine is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk pauzeren.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie In de kantine wordt met de kinderen gepauzeerd. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken wat er zo meteen gedaan wordt. De groep wordt in tweeën gesplitst. Er zijn drie paarden beschikbaar waardoor drie kinderen tegelijk kunnen paardrijden. De overige drie kinderen spelen een paardenquiz in de binnenbak. Na

		twintig minuten werden de rollen omgedraaid. Nadat beide groepen aan de beurt zijn geweest mogen de kinderen nog even naar de dieren in de kinderboerderij aanwezig op het terrein. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 17:00 gestopt moet worden in verband met terug rijden. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoelang de kinderen een taak moeten uitvoeren. De kinderen wisselen van activiteit, wanneer de paarden terug zijn in de binnenbak.												
	Tempo	Het tempo van de paarden is altijd in looppas. Wanneer kinderen aangeven graag nog even te willen draven met de paarden wordt door de begeleider bepaald of dit mogelijk is. Het niveau van het kind wordt ingeschat en wanneer de begeleider denkt dat het kind kan draven met het paard, wordt toestemming gegeven.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>7. Afsluiting activiteit</td></tr><tr><td>2. Eet- en drinkpauze</td><td>8. Kinderboerderij</td></tr><tr><td>3. Opstart activiteit</td><td>9. Afsluiting kinderboerderij</td></tr><tr><td>4. Paardrijden/ Paardenquiz</td><td>10. Naar de auto lopen/ terug rijden</td></tr><tr><td>5. Wisselen</td><td>11. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>6. Paardrijden/ Paardenquiz</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	7. Afsluiting activiteit	2. Eet- en drinkpauze	8. Kinderboerderij	3. Opstart activiteit	9. Afsluiting kinderboerderij	4. Paardrijden/ Paardenquiz	10. Naar de auto lopen/ terug rijden	5. Wisselen	11. Middagafsluiting	6. Paardrijden/ Paardenquiz	
1. Naar de auto lopen	7. Afsluiting activiteit													
2. Eet- en drinkpauze	8. Kinderboerderij													
3. Opstart activiteit	9. Afsluiting kinderboerderij													
4. Paardrijden/ Paardenquiz	10. Naar de auto lopen/ terug rijden													
5. Wisselen	11. Middagafsluiting													
6. Paardrijden/ Paardenquiz														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Paardrijden, paardenquiz en als afsluiting naar de dieren op de kinderboerderij.												
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar maar nog niet in de juiste volgorde benoemd omdat de groepsverdeling van de kinderen nog niet bekend is gemaakt in de auto.												
	Deelactiviteiten	Paardrijden was de hoofdactiviteit. Deelactiviteiten: pauzeren, paardenquiz en kinderboerderij.												
	Stappen worden	De stappen van het paardrijden werden concreet benoemd:												

	concreet benoemd.	1. Je luistert ten allen tijde naar de instructies van de begeleider. 2. Wanneer het paard niet door loopt zachtjes tegen de zijkant schoppen. 3. Als je twintig minuten gereden hebt ben je klaar met paardrijden.
Begeleiden	Geduld	De begeleider blijft rustig wanneer het kind begint te mopperen dat het paardrijden na twintig minuten voorbij is.
	Begrip	De begeleider zegt het kind te begrijpen dat het haar niet lukt het paard tot stilstand te brengen.
	Zorgzaamheid	De begeleider probeert het kind te helpen door instructies te geven hoe het kind het paard kan laten stoppen.
	Ondersteuning	Tijdens paardrijden zijn de kinderen voornamelijk individueel bezig. De begeleider biedt de kinderen ondersteuning op het gebied van zelfontplooiing.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste het paard kan laten stoppen.
	Aanwijzing	De begeleider geeft een aanwijzing door te zeggen 1. Druk je billen in het zadel 2. Druk je benen tegen de zijkant van de buik van het paard 3. Trek zachtjes aan de teugels
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding niets samen gedaan. Alle kinderen werken individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding aan de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 8.2

Observatiemodel Paardrijden

Aantal kinderen: 8

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 1

Aantal externe begeleiders: 4

Datum observatie: 27-03-2014

Activiteit: Paardrijden

Locatie: Manege Amarant, Tilburg (begeleiders vanuit Amarant)

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De paarden staan in de stallen, in het zicht van de kinderen.
	Vaste plaats	Bij binnenkomst krijgen de kinderen een willekeurige plaats aangewezen waar rustig aan tafel gepauzeerd wordt. Het materiaal voor de veiligheid van de kinderen (cape) heeft een vaste plek in de kast, naast de kantine. De kinderen krijgen een paard toegewezen. Achter elkaar rijden de kinderen een rondje op het terrein van Amarant. Vooraf wordt besproken in welke volgorde de paarden achter elkaar aanlopen. De begeleiders hebben een vaste plaats omdat ze naast de paarden lopen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Tijdens de paardenquiz worden de letter A,B en C gebruikt om aan te geven waar de kinderen naar toe moeten rennen voor het juiste antwoord. Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt bij het paardrijden. De begeleider laat verbaal aan de kinderen weten welke route gelopen wordt door de paarden. Wanneer nodig wijst de begeleider met de vinger welke kant op moet worden gegaan.
	Ruimte	Het buitenterrein is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk paardrijden. De binnenbak is gekoppeld aan een vaste activiteit namelijk paardenquiz. De ruimte kantine is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk pauzeren.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie In de kantine wordt met de kinderen gepauzeerd. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken wat er zo meteen gedaan wordt. De groep wordt in drieën gesplitst. Er zijn drie paarden beschikbaar waardoor drie kinderen tegelijk kunnen paardrijden. De overige vijf kinderen speelde een paardenquiz in de binnenbak. Na twintig minuten werden de

		rollen omgedraaid. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 17:00 gestopt moet worden in verband met terug rijden. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoelang de kinderen een taak moeten uitvoeren. De kinderen wisselen van activiteit, wanneer de paarden terug zijn in de binnenbak.												
	Tempo	Het tempo van de paarden is altijd in looppas. Wanneer kinderen aangeven graag nog even te willen draven met de paarden wordt door de begeleider bepaald of dit mogelijk is. Het niveau van het kind wordt ingeschat en wanneer de begeleider denkt dat het kind kan draven met het paard wordt toestemming gegeven.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>7. Wisselen</td></tr><tr><td>2. Eet- en drinkpauze</td><td>8. Paardrijden / Paardenquiz</td></tr><tr><td>3. Opstart activiteit</td><td>9. Afsluiting activiteiten</td></tr><tr><td>4. Paardrijden/ Paardenquiz</td><td>10. Naar de auto lopen/ terug rijden</td></tr><tr><td>5. Wisselen</td><td>11. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>6. Paardrijden/ Paardenquiz</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	7. Wisselen	2. Eet- en drinkpauze	8. Paardrijden / Paardenquiz	3. Opstart activiteit	9. Afsluiting activiteiten	4. Paardrijden/ Paardenquiz	10. Naar de auto lopen/ terug rijden	5. Wisselen	11. Middagafsluiting	6. Paardrijden/ Paardenquiz	
1. Naar de auto lopen	7. Wisselen													
2. Eet- en drinkpauze	8. Paardrijden / Paardenquiz													
3. Opstart activiteit	9. Afsluiting activiteiten													
4. Paardrijden/ Paardenquiz	10. Naar de auto lopen/ terug rijden													
5. Wisselen	11. Middagafsluiting													
6. Paardrijden/ Paardenquiz														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Paardrijden en paardenquiz worden apart benoemd.												
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar maar nog niet in de juiste volgorde benoemd omdat de groepsverdeling van de kinderen nog niet bekend is gemaakt in de auto.												
	Deelactiviteiten	Paardrijden was de hoofdactiviteit. Deelactiviteiten: pauzeren en paardenquiz.												
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het paardrijden werden concreet benoemd: 1. Je luistert ten allen tijde naar de instructies van de begeleider. 2. Wanneer het paard niet door loopt zachtjes tegen de zijkant schoppen.												

		3. Als je twintig minuten gereden hebt ben je klaar met paardrijden.
Begeleiden	Geduld	De begeleider blijft rustig wanneer het kind begint te mopperen dat het paardrijden na twintig minuten voorbij is. De begeleider zegt tegen het kind dat er meerdere kinderen aan de beurt moeten komen en dat er slechts drie paarden tot de beschikking zijn.
	Begrip	De begeleider vraagt hoe dat zij er samen voor kunnen zorgen dat het kind toch een leuke middag heeft. De begeleider stelt voor samen de paarden te gaan aaien.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind het spannend vindt stelt de begeleider het kind gerust door te zeggen dat zij altijd in de buurt is en dat er niks kan gebeuren.
	Ondersteuning	Wanneer een situatie zich voor doet wordt aan één van de vier kwaliteitsdomeinen gewerkt.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider geeft pas een instructie hoe het kind het beste een onderdeel anders kan uitvoeren, wanneer het kind al gefrustreerd is.
	Aanwijzing	De begeleider geeft tips aan kinderen hoe ze ervoor kunnen zorgen een manoeuvre goed uit te voeren wanneer de kinderen al verschillende keren ervaren hebben dat het niet lukt.
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding niets samen gedaan. Alle kinderen werken individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding zien de uitleg van de begeleider niet te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vergeet na te vragen of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind de belangrijke zaken te laten herhalen.

Bijlage 8.3

Observatiemodel Paardrijden

Aantal kinderen: 12

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 1

Aantal externe begeleiders: 4

Datum observatie: 07-04 2014

Activiteit: Paardrijden

Locatie: Manege Amarant, Tilburg (begeleiders vanuit Amarant)

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De paarden staan al in de bak als de kinderen binnen komen.
	Vaste plaats	Bij binnenkomst krijgen de kinderen een willekeurige plaats aangewezen waar rustig aan tafel gepauzeerd wordt. Het materiaal voor de veiligheid van de kinderen (cape) heeft een vaste plek in de kast, naast de kantine. De kinderen krijgen een paard toegewezen. Achter elkaar rijden de kinderen een rondje op het terrein van Amarant. Vooraf wordt besproken in welke volgorde de paarden achter elkaar aanlopen. De begeleiders hebben een vaste plaats omdat ze naast de paarden lopen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt bij het paardrijden. De begeleider laat verbaal aan de kinderen weten welke route gelopen wordt door de paarden. Wanneer nodig wijst de begeleider met de vinger welke kant op moet worden gegaan.
	Ruimte	Het buitenterrein is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk paardrijden. De kinderboerderij is gekoppeld aan een vaste activiteit namelijk dieren kijken. De omgeving bij de stallen is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk paarden borstelen. De ruimte kantine is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk pauzeren.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie In de kantine wordt met de kinderen gepauzeerd. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken wat er straks gedaan wordt. De groep wordt in vieren gesplitst. Er zijn drie paarden beschikbaar waardoor drie kinderen tegelijk kunnen paardrijden. De overige kinderen waren aanwezig in de kinderboerderij. Na vijftien minuten werden de rollen

		omgedraaid. Nadat een groep aan de beurt is geweest mogen de kinderen helpen bij het paarden borstelen. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 17:00 gestopt moet worden in verband met terug rijden. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoelang de kinderen een taak moeten uitvoeren. De kinderen wisselen van activiteit, wanneer de paarden terug zijn in de binnenbak.												
	Tempo	Het tempo van de paarden is altijd in looppas. Wanneer kinderen aangeven graag nog even te willen draven met de paarden wordt door de begeleider bepaald of dit mogelijk is. Het niveau van het kind wordt ingeschat en wanneer de begeleider denkt dat het kind kan draven met het paard, wordt toestemming gegeven.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>7. Wisselen</td></tr><tr><td>2. Eet- en drinkpauze</td><td>8. Kinderboerderij/ Paarden borstelen/ Paardrijden</td></tr><tr><td>3. Opstart activiteit</td><td>9. Afsluiting paardenmanege</td></tr><tr><td>4. Paardrijden/ Kinderboerderij/ Paarden borstelen</td><td>10. Naar de auto lopen/ terug rijden</td></tr><tr><td>5. Wisselen</td><td>11. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>6. Paarden borstelen/ Paardrijden/ Kinderboerderij</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	7. Wisselen	2. Eet- en drinkpauze	8. Kinderboerderij/ Paarden borstelen/ Paardrijden	3. Opstart activiteit	9. Afsluiting paardenmanege	4. Paardrijden/ Kinderboerderij/ Paarden borstelen	10. Naar de auto lopen/ terug rijden	5. Wisselen	11. Middagafsluiting	6. Paarden borstelen/ Paardrijden/ Kinderboerderij	
1. Naar de auto lopen	7. Wisselen													
2. Eet- en drinkpauze	8. Kinderboerderij/ Paarden borstelen/ Paardrijden													
3. Opstart activiteit	9. Afsluiting paardenmanege													
4. Paardrijden/ Kinderboerderij/ Paarden borstelen	10. Naar de auto lopen/ terug rijden													
5. Wisselen	11. Middagafsluiting													
6. Paarden borstelen/ Paardrijden/ Kinderboerderij														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Paardrijden, kinderboerderij en naar de paardenstal om de paarden te borstelen.												
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden op de manege na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.												
	Deelactiviteiten	Paardrijden was de hoofdactiviteit. Deelactiviteiten: pauzeren, kinderboerderij en paarden borstelen.												
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het paardrijden werden concreet benoemd. 1. Als je één ronde gereden hebt ben je klaar met paardrijden.												

		2. Nadat de kinderen terug zijn in de binnenbak wordt gewisseld van activiteit. 3. Vervolgens gaan we naar de paardenstal om de paarden te borstelen. 4. Je luistert ten allen tijde naar de begeleider.
Begeleiden	Geduld	De begeleider blijft rustig wanneer het kind begint te mopperen dat het paardrijden na één ronde voorbij is. De begeleider zegt tegen het kind dat er meerdere kinderen aan de beurt moeten komen en dat er slechts drie paarden tot de beschikking zijn.
	Begrip	De begeleider vraagt aan het kind hoe dat zij er samen voor kunnen zorgen dat het kind toch een leuke middag heeft.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind het spannend vindt bij het paarden borstelen stelt de begeleider het kind gerust door te zeggen dat het paard goed vast gebonden zit.
	Ondersteuning	Wanneer een situatie zich voor doet wordt aan één van de vier kwaliteitsdomeinen gewerkt.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider geeft een instructie hoe het kind het beste het paard kan borstelen. Bij het paarden borstelen wordt van voor naar achter geborsteld. Bij de manen van het paard beginnen en eindigen bij de billen van het paard.
	Aanwijzing	Bij het paarden borstelen wordt bij de manen van het paard gestart en geëindigd bij de billen van het paard.
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding samen de paarden geborsteld.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding zien de uitleg van de begeleider niet te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vergeet na te vragen of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind de belangrijke zaken te laten herhalen.

Bijlage 8.4

Observatiemodel Paardrijden

Aantal kinderen: 9

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 1

Aantal externe begeleiders: 4

Datum observatie: 14-04-2014

Activiteit: Paardrijden

Locatie: Manege Amarant, Tilburg (begeleiders vanuit Amarant)

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De paarden staan al in de bak als de kinderen binnen komen.
	Vaste plaats	Bij binnenkomst krijgen de kinderen een willekeurige plaats aangewezen waar rustig aan tafel gepauzeerd wordt. Het materiaal voor de veiligheid van de kinderen (cape) heeft een vaste plek in de kast, naast de kantine. De kinderen krijgen een paard toegewezen. Achter elkaar rijden de kinderen een rondje op het terrein van Amarant. Vooraf wordt besproken in welke volgorde de paarden achter elkaar aanlopen. De begeleiders hebben een vaste plaats omdat ze naast de paarden lopen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt bij het paardrijden. De begeleider laat verbaal aan de kinderen weten welke route gelopen wordt door de paarden. Wanneer nodig wijst de begeleider met de vinger welke kant op moet worden gegaan.
	Ruimte	Het buitenterrein is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk paardrijden. De kinderboerderij is gekoppeld aan een vaste activiteit namelijk dieren kijken. De omgeving bij de stallen is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk paarden borstelen. De ruimte kantine is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk pauzeren.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie In de kantine wordt met de kinderen gepauzeerd. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken wat er dadelijk gedaan wordt. De groep wordt gesplitst. Er zijn drie paarden beschikbaar waardoor drie kinderen tegelijk kunnen paardrijden. De overige kinderen mogen paarden borstelen. Na enkele minuten worden de rollen omgedraaid. Nadat alle groepen aan de beurt waren geweest mochten de kinderen nog even naar de dieren op

		de kinderboerderij. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 17:00 gestopt moet worden in verband met terug rijden. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoelang de kinderen een taak moeten uitvoeren. De kinderen wisselen van activiteit, wanneer de paarden terug zijn in de binnenbak.												
	Tempo	Het tempo van de paarden is altijd in looppas. Wanneer kinderen aangeven graag nog even te willen draven met de paarden wordt door de begeleider bepaald of dit mogelijk is. Het niveau van het kind wordt ingeschat en wanneer de begeleider denkt dat het kind kan draven met het paard wordt toestemming gegeven.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>7. Wisselen</td></tr><tr><td>2. Eet- en drinkpauze</td><td>8. Paardrijden / Paarden borstelen</td></tr><tr><td>3. Opstart activiteit</td><td>9. Kinderboerderij</td></tr><tr><td>4. Paardrijden/ Paarden borstelen</td><td>10. Afsluiting paardenmanege</td></tr><tr><td>5. Wisselen</td><td>11. Naar de auto lopen / terug rijden</td></tr><tr><td>6. Paardrijden/ Paarden borstelen</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	7. Wisselen	2. Eet- en drinkpauze	8. Paardrijden / Paarden borstelen	3. Opstart activiteit	9. Kinderboerderij	4. Paardrijden/ Paarden borstelen	10. Afsluiting paardenmanege	5. Wisselen	11. Naar de auto lopen / terug rijden	6. Paardrijden/ Paarden borstelen	12. Middagafsluiting
1. Naar de auto lopen	7. Wisselen													
2. Eet- en drinkpauze	8. Paardrijden / Paarden borstelen													
3. Opstart activiteit	9. Kinderboerderij													
4. Paardrijden/ Paarden borstelen	10. Afsluiting paardenmanege													
5. Wisselen	11. Naar de auto lopen / terug rijden													
6. Paardrijden/ Paarden borstelen	12. Middagafsluiting													
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Paardrijden, paarden borstelen en kinderboerderij.												
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden op de manege na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.												
	Deelactiviteiten	Paardrijden was de hoofdactiviteit. Deelactiviteiten: pauzeren, paarden borstelen en kinderboerderij.												
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het paarden borstelen worden concreet benoemd. 1. Eerst de kleine borsel. Hiermee worden rondjes gedraaid over de haren van het paard. 2. Er wordt geborsteld beginnend bij het hoofd tot achter aan de billen.												

		3. Wisselen van borstel. Opnieuw wordt het paard geborsteld van voor naar achter. 4. Manen kammen met een kam.
Begeleiden	Geduld	De begeleider blijft niet rustig wanneer het kind begint te mopperen niet mee naar de afsluiting te willen. De begeleider zegt tegen het kind dat alle kinderen in de gymzaal moeten wachten omdat het kind niet mee komt.
	Begrip	De begeleider laat weten dat het kind nu echt snel moet worden.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind uiteindelijk toch boos de auto in stapt, negeert de begeleider de boosheid van het kind.
	Ondersteuning	Wanneer een situatie zich voor doet wordt aan één van de vier kwaliteitsdomeinen gewerkt.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider geeft geen instructies.
	Aanwijzing	De begeleider geeft geen aanwijzingen.
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voor gedaan.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding niets samen gedaan. Alle kinderen werken individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding verbaal weten de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vergeet na te vragen of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind de belangrijke zaken te laten herhalen.

Bijlage 9.1

Observatiemodel Fitness

Aantal kinderen: 10

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 1

Datum observatie: 03-04-2014

Fitnesscentrum: Joop Ooms

Locatie: Berkel-Enschot

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van twee gymzalen en een fitnessruimte. Hiernaast zijn er twee kleedkamers (dames en heren) aanwezig. De verschillende ruimtes bevinden zich achter gesloten deuren. Er zijn geen andere aanwezige doelgroepen in het pand.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de fitnessruimte hebben alle materialen een vaste plaats. Tijdens het fitnesssen heeft elk kind vijf tot tien minuten, één vaste plaats. Na +/- tien minuten wordt gewisseld van fitnessapparaat. Één begeleider heeft geen vaste plaats omdat deze rond loopt in de fitnessruimte als observant. Één begeleider heeft een vaste plaats bij de loopband.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om het gebruik van de fitness apparatuur duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft NIET voorgedaan hoe de kinderen het beste het fitnessapparaat kan gebruiken.
	Ruimte	De ruimte fitnesszaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'fitness'. De ruimte spiegelzaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'dansen'. De overige gymzaal is niet gekoppeld aan een vaste activiteit, hier worden allerlei sporten aangeboden zoals: boksen, judo etc. De tafel in de gang wordt gebruikt als pauzeruimte.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie

		In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken wat er dadelijk gedaan wordt. Het begin spel tikkertje in de gymzaal. Hierna +/- 30 minuten fitnesssen. Afgesloten met een eindspel in de gymzaal. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:30 gestopt moet worden in verband met douchen en omkleden. 16:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. Vanuit de kleedkamers wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt. De begeleider geeft aan wanneer er gewisseld wordt van fitnessapparaat. Hij/zij geeft af en toe aan hoeveel tijd het kind nog heeft voordat gewisseld wordt.												
	Tempo	Het tempo sluit aan bij de doelgroep doordat de kinderen eigen snelheid en zwaarte mogen instellen.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Terug rijden</td></tr><tr><td>6. Beginspel-Fitness-Eindspel</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting spel</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden	6. Beginspel-Fitness-Eindspel	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting spel	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen													
2. Opstart activiteit	9. Omkleden													
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen													
4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden													
6. Beginspel-Fitness-Eindspel	12. Middagafsluiting													
7. Afsluiting spel														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Eerst wordt besproken dat de kinderen moeten omkleden, hierna pauzeren, fitnesssen en als afsluiting douchen en het omkleden.												
	Stappen na elkaar, in	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.												

	de juiste volgorde	
	Deelactiviteiten	Fitness was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren, begin- en eindspel en douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van ieder spel werden concreet benoemd. Beginspel 1. Als je getikt bent op de bank zitten. 2. Na vijf minuten wordt gekeken hoeveel kinderen getikt zijn. Fitness: 1. Ieder krijgt één fitness apparaat toegewezen 2. Iedereen stelt het apparaat naar eigen wens in met controle van de begeleider 3. Na tien minuten wordt gewisseld Eindspel 1. Als je getikt bent, op de getikte plaats blijven staan met de benen open. 2. Je kunt bevrijd worden wanneer een ander kind door je benen kruipt.
Begeleiden	Geduld	Wanneer het kind ontzettend boos reageert omdat hij naar eigen zeggen niet af is reageert de begeleider streng naar het kind dat wordt beslist door de scheidsrechter wie er af is.
	Begrip	De begeleider zegt dat het kind snel moet gaan zitten op de bank zodat verder gespeeld kan worden omdat er anders weinig tijd over blijft voor het fitnessen.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind verdrietig wordt en weg loopt reageert de begeleider direct. De begeleider loopt het kind achterna en probeert het kind uit te leggen wat gezien is door de scheidsrechter.
	Ondersteuning	Tijdens fitness is geprobeerd aan de kwaliteitsdomeinen van de kinderen te werken door situaties te creëren waarbij de kinderen tegen winst en verlies kunnen. En er is geprobeerd te komen tot het zelfvertrouwen van het kind.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste met het materiaal kan omgaan.
	Aanwijzing	De begeleider geeft tips aan kinderen hoe ze ervoor kunnen zorgen niet getikt te worden.
	Iets voor doen	De begeleider heeft het begin en eindspel voorgedaan. De begeleider heeft het gebruik van fitnessapparaten niet voor gedaan maar uitgelegd door middel van een verbale instructie.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding niets samen gedaan. Alle kinderen werken individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding aan de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt niet na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 9.2

Observatiemodel Fitness

Aantal kinderen: 12

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 1

Datum observatie: 10-04-2014

Fitnesscentrum: Joop Ooms

Locatie: Berkel-Enschot

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van twee gymzalen en een fitnessruimte. Hiernaast zijn er twee kleedkamers (dames en heren) aanwezig. De verschillende ruimtes bevinden zich achter gesloten deuren. Er zijn geen andere aanwezige doelgroepen in het pand.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de fitnessruimte hebben alle materialen een vaste plaats. Tijdens het fitnesssen heeft elk kind vijf minuten, één vaste plaats. Na vijf minuten wordt gewisseld van fitnessapparaat. Één begeleider heeft geen vaste plaats omdat deze rond loopt in de fitnessruimte als observant. Één begeleider heeft een vaste plaats bij de loopband.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om het gebruik van de fitness apparatuur duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft NIET voorgedaan hoe de kinderen het beste het fitnessapparaat kan gebruiken.
	Ruimte	De ruimte fitnesszaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'fitness'. De ruimte spiegelzaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'dansen'. De overige gymzaal is niet gekoppeld aan een vaste activiteit, hier worden allerlei sporten aangeboden zoals: boksen, judo etc. De tafel in de gang wordt gebruikt als pauzeruimte.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto.

		15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken dat er zo gefitnest wordt. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:30 gestopt moet worden in verband met douchen en omkleden. 16:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. Vanuit de kleedkamers wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt. De begeleider geeft aan wanneer er gewisseld wordt van fitnessapparaat. Hij/zij geeft af en toe aan hoeveel tijd het kind nog heeft voordat gewisseld wordt.												
	Tempo	Het tempo sluit aan bij de doelgroep doordat de kinderen eigen snelheid en zwaarte mogen instellen.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Terug rijden</td></tr><tr><td>6. Beginspel-Fitness-Eindspel</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting spel</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden	6. Beginspel-Fitness-Eindspel	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting spel	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen													
2. Opstart activiteit	9. Omkleden													
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen													
4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden													
6. Beginspel-Fitness-Eindspel	12. Middagafsluiting													
7. Afsluiting spel														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Eerst wordt besproken dat de kinderen moeten omkleden, hierna pauzeren, fitnessen en als afsluiting douchen en het omkleden.												

	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.
	Deelactiviteiten	Fitness was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren en douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	Fitness: 1. Ieder krijgt één fitness apparaat toegewezen 2. Iedereen stelt het apparaat naar eigen wens in met controle van de begeleider 3. Na vijf minuten wordt gewisseld
Begeleiden	Geduld	Wanneer het kind ontzettend boos reageert omdat hij niet wil wisselen van fitnessapparaat reageert de begeleider streng naar het kind dat voor hem wordt besloten dat er nu gewisseld moet worden.
	Begrip	De begeleider zegt dat het kind snel naar het volgende apparaat moet gaan zodat een ander kind op zijn apparaat kan. De begeleider geeft aan dat er nog maar weinig tijd is voordat omgekleed moet worden.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind verdrietig wordt loopt de begeleider naar het kind toe en probeert nog een keer uit te leggen dat andere kinderen ook op hetzelfde apparaat willen.
	Ondersteuning	Tijdens fitness ontstonden situaties waardoor aan de kwaliteitsdomeinen van de kinderen gewerkt kon worden. Met name op individueel niveau.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste op niveau kan sporten.
	Aanwijzing	De begeleider geeft tips aan kinderen hoe ze ervoor kunnen zorgen niet te moe te worden.
	Iets voor doen	De begeleider heeft het gebruik van fitnessapparaten niet voor gedaan maar uitgelegd door middel van een verbale instructie.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding niets samen gedaan. Alle kinderen werken individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding aan de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt niet na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 9.3

Observatiemodel Fitness

Aantal kinderen: 8

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 0

Datum observatie: 17-04-2014

Fitnesscentrum: Joop Ooms

Locatie: Berkel-Enschot

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van twee gymzalen en een fitnessruimte. Hiernaast zijn er twee kleedkamers (dames en heren) aanwezig. De verschillende ruimtes bevinden zich achter gesloten deuren. Er zijn geen andere aanwezige doelgroepen in het pand.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op de bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de gymzaal krijgen de kinderen een willekeurige plaats toegewezen op de bank. Beide begeleiders hebben geen vaste plaats omdat deze rond lopen.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om taken duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft voorgedaan hoe de kinderen het beste de taak kunnen uitvoeren.
	Ruimte	De ruimte wordt op dit moment gekoppeld aan een activiteit, namelijk 'boksen'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdverloops/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken dat er dadelijk gebokst wordt. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:30 gestopt moet worden in verband met douchen en omkleden. 16:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. Vanuit de kleedkamers

		wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden geen hulpmaterialen gebruikt. De begeleider geeft aan wanneer er gewisseld wordt van activiteit.												
	Tempo	Niet elk kind reageert hetzelfde op elke activiteit. De uitvoeringen van oefeningen door de kinderen verschilt.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Terug rijden</td></tr><tr><td>6. Beginspel-Boksen-Eindspel</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting spel</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden	6. Beginspel-Boksen-Eindspel	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting spel	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen													
2. Opstart activiteit	9. Omkleden													
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen													
4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden													
6. Beginspel-Boksen-Eindspel	12. Middagafsluiting													
7. Afsluiting spel														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto en herhaald in de fitnesszaal.												
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	De stappen zijn niet uitgevoerd in de volgorde waarin ze eerder benoemd waren doordat de situatie zich voordoet dat een kind gefrustreerd reageert. Het oplossen van het probleem kost veel tijd waardoor de afgesproken stappen in het gedring komen.												
	Deelactiviteiten	Boksen was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren, warming-up, eindspel en douchen.												
	Stappen worden concreet benoemd.	Warming-up spelletjes: 1. Slingertikkertje. - wanneer je getikt bent houd je de hand vast van de tikker en mag je samen tikken - wanneer opnieuw iemand getikt wordt houdt hij/zij jou hand vast, deze persoon mag nu ook mee gaan tikken.												

		- de eerst uitgekozen tikker blijft altijd tikker en bepaald de route (de rest volgt) - telkens wanneer iemand getikt is sluit hij/zij aan in de rij 2. Drakentikkertje - er wordt een hele lange rij gemaakt van alle kinderen achter elkaar. - één kind loopt vrij en moet proberen de achterste van de rij kinderen te tikken. De andere proberen er natuurlijk voor te zorgen dat dit niet lukt. - wanneer het achterste kind getikt is wordt er een nieuwe draak uitgekozen. Boksen: 1. In twee tallen oefenen - de ene geeft opdrachten de ander voert uit Bijvoorbeeld: hoek rechts, hoek links, opstoot rechts, etc. 2. Tegen de bokspaal slaan - geoefende opdrachten uitproberen op de bokspaal Voetbal: - twee teams tegen elkaar - de bal is nooit uit (de zijkanten van de zaal worden benut) - de bokspalen zijn de goalen - wanneer gescoord wordt, speelt de keeper de bal uit
Begeleiden	Geduld	Wanneer het kind ontzettend boos reageert omdat hij alleen wil boksen (hoofdactiviteit), reageert de begeleider meteen. De begeleider geeft aan dat hij beslist welke spellen er gespeeld worden. De begeleider zegt het kind dat de andere deelactiviteiten ook uitgevoerd moeten worden door het kind.
	Begrip	De begeleider negeert de boosheid van het kind.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind weg loopt uit de situatie haalt de begeleider hem terug om vervolgens het kind op de bank te plaatsen en te vertellen dat het kind niet meer mee mag doen omdat hij weggelopen is.
	Ondersteuning	Tijdens het boksen ontstonden situaties waardoor aan de kwaliteitsdomeinen van de kinderen gewerkt kon worden. Met name op individueel niveau.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft pas een instructie gegeven wanneer het kind het niet lukte om de achterste van de rij te tikken.
	Aanwijzing	De begeleider geeft tips aan kinderen hoe ze ervoor kunnen zorgen goed te slaan met boksen.

	Iets voor doen	De begeleider heeft het gebruik van bokspalen niet voorgedaan waardoor de verschillende palen omver vielen.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding samen gewerkt tussen de kinderen.
	Antwoord van het kind	Het kind laat tijdens de begeleiding zien de uitleg van de begeleider niet te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt niet na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 9.4

Observatiemodel Fitness

Aantal kinderen: 9

Aantal begeleiders: 2

Aantal stagiaires: 0

Datum observatie: 24-04-2014

Fitnesscentrum: Joop Ooms

Locatie: Berkel-Enschot

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van twee gymzalen en een fitnessruimte. Hiernaast zijn er twee kleedkamers (dames en heren) aanwezig. De verschillende ruimtes bevinden zich achter gesloten deuren. Er zijn geen andere aanwezige doelgroepen in het pand.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de dames/heren kleedkamers. Op deze plaats moeten de kinderen aan- en uitkleden. Als de kinderen klaar zijn met omkleden moeten de kinderen op bank gaan zitten, naast de eigen kleren. In de fitnessruimte hebben alle materialen een vaste plaats. Tijdens het fitnesssen heeft elk kind vijf tot tien minuten lang één vaste plaats. Na elke vijf tot tien minuten wordt gewisseld van fitnessapparaat. Één begeleider heeft geen vaste plaats omdat deze rond loopt in de fitnessruimte als observant. Één begeleider heeft een vaste plaats bij de loopband.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	Er worden geen aanwijzingen aan de hand van pictogrammen gebruikt om het gebruik van de fitness apparatuur duidelijker te maken voor de kinderen. De begeleider heeft NIET voorgedaan hoe de kinderen het beste het fitnessapparaat kan gebruiken.
	Ruimte	De ruimte fitnesszaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'fitness'. De ruimte spiegelzaal is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'dansen'. De overige gymzaal is niet gekoppeld aan een vaste activiteit, hier worden allerlei sporten aangeboden zoals: boksen, judo etc. De tafel in de gang wordt gebruikt als pauzeruimte.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto.

		15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:40 Aankomst accommodatie De kinderen beginnen met het omkleden. Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken wat er zo gedaan wordt. Het begin spel tikkertje in de gymzaal. Hierna +/- 30 minuten fitnessen. Afgesloten met een eindspel in de gymzaal. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:30 gestopt moet worden in verband met douchen en omkleden. 16:30 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen wachten in de kleedkamers op elkaar. Vanuit de kleedkamers wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap ‘De Bodde’. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen worden om naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	Er worden géén hulpmaterialen gebruikt. De begeleider geeft aan wanneer er gewisseld wordt van fitnessapparaat. Hij/zij geeft af en toe aan hoeveel tijd het kind nog heeft voordat gewisseld wordt.												
	Tempo	Het tempo sluit aan bij de doelgroep doordat de kinderen eigen snelheid en zwaarte mogen instellen.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Terug rijden</td></tr><tr><td>6. Beginspel-Fitness-Eindspel</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting spel</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden	6. Beginspel-Fitness-Eindspel	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting spel	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen													
2. Opstart activiteit	9. Omkleden													
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen													
4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden													
6. Beginspel-Fitness-Eindspel	12. Middagafsluiting													
7. Afsluiting spel														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Eerst wordt besproken dat de kinderen moeten omkleden,												

	benoemen	hierna pauzeren, fitnessen en als afsluiting douchen en het omkleden.
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.
	Deelactiviteiten	Fitness was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren, begin- en eindspel en douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van ieder spel werden concreet benoemd. Beginspel 1. Als je getikt bent op de bank zitten. 2. Wanneer er drie kinderen op de bank zitten mag de eerste op de bank weer meedoen Fitness: 1. Ieder krijgt één fitness apparaat toegewezen 2. Iedereen stelt het apparaat naar eigen wens in met controle van de begeleider 3. Na elke vijf tot tien minuten wordt gewisseld Eindspel Iemand is hem niemand is hem 1. Er is één bal in het spel 2. Het is de bedoeling de ander met de bal af te gooien 3. Je mag niet lopen met de bal 4. Het hoofd telt niet 5. Er is geen vaste tikker 6. Als je af bent ga je op de bank zitten 7. We spelen het spel 5 minuten
Begeleiden	Geduld	Wanneer het kind ontzettend boos reageert omdat hij naar eigen zeggen niet af is reageert de begeleider streng naar het kind dat wordt beslist door de scheidsrechter wie er af is.
	Begrip	De begeleider zegt dat het kind snel moet gaan zitten op de bank zodat verder gespeeld kan worden omdat er nog maar weinig tijd is voordat omgekleed moet worden.
	Zorgzaamheid	Wanneer het kind verdrietig wordt loopt de begeleider naar het kind toe en probeert het kind uit te leggen wat gezien is door de scheidsrechter.
	Ondersteuning	Tijdens fitness is geprobeerd aan de kwaliteitsdomeinen van de kinderen te werken door situaties te creëren waarbij de kinderen tegen winst en verlies kunnen. En tot het komen van het zelfvertrouwen van het kind.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste de andere kinderen kan tikken. De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste met het materiaal kan omgaan.
	Aanwijzing	De begeleider geeft tips aan kinderen hoe ze ervoor kunnen zorgen niet getikt te worden.

	Iets voor doen	De begeleider heeft het begin en eindspel voorgedaan. De begeleider heeft het gebruik van fitnessapparaten niet voor gedaan maar uitgelegd door middel van een verbale instructie.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding niets samen gedaan. Alle kinderen werken individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding aan de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt niet na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 10.1

Observatiemodel Zwemmen

Aantal kinderen: 12

Aantal begeleiders: 3

Aantal stagiaires: 2

Datum observatie: 01-04-2014

Zwembad: Stappegoor

Locatie: Tilburg

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van één glijbaan, één wildwaterbaan, binnenbad met stroomversnelling, zes stoomcabines en er is een groot buitenbad aanwezig. Overal liggen materialen in het water en er zijn veel andere kinderen aanwezig in dezelfde ruimte.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de kleedkamers. In overleg tussen de begeleider wordt besloten welke kinderen in een familiekleedkamer omkleden, onder begeleiding. Daarnaast welke kinderen zelfstandig kunnen omkleden in een apart hokje. De begeleiders kleden zich om bij één groepje kinderen. Er wordt een gezamenlijke plaats, op stoelen in het zwembad afgesproken. Voor het zwemmen wordt hier gepauzeerd.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	De AMO gebruikt zwembandjes van de accommodatie. Deze dienen als aanwijzing dat kinderen geen zwemdiploma hebben of dat er geen zwemverklaring, door de ouders getekend is. De gegevens over diploma's en verklaringen van de kinderen wordt verkregen via de stamkaart. Er wordt geen aanwijzingen gegeven door de begeleiders hoe de kinderen om moeten gaan met het materiaal in het zwembad. De klok wordt gebruikt om aan te geven hoe laat de kinderen weer terug moeten zijn bij de gezamenlijke plaats. De begeleider spreekt af, dat de kinderen naar de gezamenlijke plaats komen wanneer er iets aan de hand is.
	Ruimte	De ruimte 'Stappegoor' is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'zwemmen onder toezicht'.

Ordering	Tijd		
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto worden kort de algemene AMO regels besproken. 15:30 Aankomst zwembad. De kinderen beginnen met het omkleden in willekeurige groepen. Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken dat ze zelfstandig mogen zwemmen maar altijd in het zicht blijven van de begeleider. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:40 gestopt wordt met zwemmen. 16:40 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen verzamelen zich bij de spiegels wanneer ze klaar zijn met omkleden. Vanuit daar wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto mogen de kinderen spelletjes spelen op de telefoon en/of met de DS. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap 'De Bodde'. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.	
	Hulpmaterialen (time-timer)	De klok: om aan te geven wanneer de kinderen uit het zwembad moeten. Er worden geen extra hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoe lang een kind een taak moet uitvoeren.	
	Tempo	Elk kind bepaalt zelf wat hij/zij graag wil doen in het zwembad zolang hij/zij maar in het zicht blijft van de begeleider.	
	Periode structureren	1. Naar de auto lopen 2. Opstart activiteit	8. Douchen 9. Omkleden

		3. Omkleden 4. Eet-drinkpauze 6. Zwemmen 7. Afsluiting zwemmen	10. Naar de auto lopen 11. Terug rijden 12. Middagafsluiting
Ordering	Activiteit		
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Eerst wordt besproken waar de kinderen moet omkleden, hierna pauzeren, zelfstandig zwemmen met andere kinderen en als afsluiting douchen en het omkleden.	
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.	
	Deelactiviteiten	Zwemmen was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren en douchen.	
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het uitkleden werden concreet benoemd voor de laag niveau kinderen/ jonge kinderen: - Aantrekken van de zwemkleding - Netjes weg hangen van de spullen - Eten en drinken meenemen naar het zwembad Na de pauze wordt concreet benoemd - Zelfstandig zwemmen maar altijd in het zicht van de begeleider. - Wanneer gewisseld wordt van activiteit dit kenbaar maken bij de begeleider. Voorbeeld: wanneer je steeds van de glijbaan gaat maar naar de stroomversnelling wil kom je dit eerst zeggen tegen de begeleider zodat deze op de hoogte is.	
Begeleiden	Geduld	Het kind reageert boos omdat het zwemmen voorbij is. De begeleider geeft als reactie dat de cliënt nu mee moet komen.	
	Begrip	De begeleider geeft aan naar het kind dat er tijdsdruk heerst en dat ze anders te laat bij de middagafsluiting komen.	
	Zorgzaamheid	De begeleider haalt het kind uit het water en neemt het kind direct mee naar de kleedkamer zonder iets te vragen aan het kind.	
	Ondersteuning	Tijdens het zwemmen zijn de kinderen voornamelijk individueel bezig. De begeleider biedt de kinderen ondersteuning op het gebied van zelfontplooiing.	
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste kan gaan zitten in de glijbaan. De begeleider heeft geen instructies gegeven hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken.	
	Aanwijzing	De begeleider geeft een aanwijzing door te zeggen 1. Wacht tot het stoplicht op groen is 2. Op de billen zitten in de glijbaan	

		3. Duw jezelf een klein stukje vooruit met de handen
		De begeleider geeft geen aanwijzingen over hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken.
	iets voor doen	De begeleider heeft niets voorgedaan.
	iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding weinig samen gedaan. Alle kinderen zwemmen individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding verbaal aan de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.

Bijlage 10.2

Observatiemodel Zwemmen

Aantal kinderen: 18

Aantal begeleiders: 4

Aantal stagiaires: 2

Datum observatie: 08-04-2014

Zwembad: Reeshof

Locatie: Tilburg

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van één glijbaan, apart kinderbad en een 25 meter diep/ondiep bad. Overal liggen materialen in het water en er zijn veel andere kinderen aanwezig in dezelfde ruimte.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de kleedkamers. In overleg tussen de begeleider wordt besloten welke kinderen in een familiekleedkamer omkleden, onder begeleiding. Daarnaast welke kinderen zelfstandig kunnen omkleden in een apart hokje. De begeleiders kleden zich om bij één groepje kinderen. Er wordt een gezamenlijke plaats, op stoelen in het zwembad afgesproken. Voor het zwemmen wordt hier gepauzeerd.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	De AMO gebruikt eigen zwembandjes. Deze dienen als aanwijzing dat kinderen geen zwemdiploma hebben of dat er geen zwemverklaring, door de ouders getekend is. De gegevens over diploma's en verklaringen van de kinderen wordt verkregen via de stamkaart. Het zwembad stelt materiaal ter beschikking voor alle aanwezigen in het zwembad. Er wordt geen aanwijzing gegeven door de begeleider hoe de kinderen om moeten gaan met het materiaal. De klok wordt gebruikt om aan te geven hoe laat de kinderen weer terug moeten zijn bij de gezamenlijke plaats. De begeleider spreekt af, dat de kinderen naar de gezamenlijke plaats komen wanneer er iets aan de hand is.
	Ruimte	De ruimte 'Reeshof' is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'zwemmen onder toezicht'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto wordt duidelijk gemaakt wat er die middag van de kinderen verwacht wordt. Verloop van die middag wordt uitgebreid met de kinderen besproken. 15:30 Aankomst zwembad.

		De kinderen beginnen met het omkleden in kleine groepjes (dezelfde indeling als de auto's). Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken dat ze nu in hetzelfde groepje (als in de auto) gaan zwemmen. De kinderen krijgen dus gedurende de middag één vaste zwemgroep. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:40 gestopt wordt met zwemmen. 16:40 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen verzamelen zich bij de spiegels wanneer ze klaar zijn met omkleden. Vanuit daar wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto wordt de middagbegeleiding, kort geëvalueerd. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap 'De Bodde'. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.														
	Hulpmaterialen (time-timer)	De klok: om aan te geven wanneer de kinderen uit het zwembad moeten. Er worden geen extra hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoe lang een kind een taak moet uitvoeren.														
	Tempo	De kinderen bepalen in overleg met de begeleider wat gedaan wordt die middag. Aan de algemene regels moeten echter wel worden voldaan. Algemene regels: in het zicht van de begeleider en als er problemen zijn probeer je het samen op te lossen door erover te praten met elkaar. Wanneer dit niet lukt kom je naar de begeleider om samen het probleem op te lossen.														
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Terug rijden</td></tr><tr><td>6. Zwemmen</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting zwemmen</td><td></td></tr><tr><td>7. Afsluiting activiteit</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden	6. Zwemmen	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting zwemmen		7. Afsluiting activiteit	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen															
2. Opstart activiteit	9. Omkleden															
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen															
4. Eet-drinkpauze	11. Terug rijden															
6. Zwemmen	12. Middagafsluiting															
7. Afsluiting zwemmen																
7. Afsluiting activiteit																
Ordering	Activiteit															

	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto. Eerst wordt besproken waar de kinderen moet omkleden, hierna pauzeren, zelfstandig zwemmen met andere kinderen en als afsluiting douchen en het omkleden.
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.
	Deelactiviteiten	Zwemmen was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren en douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	Na de pauze wordt concreet benoemd: - In één zwemgroep wordt gezwommen. - Activiteiten overleggen met de begeleider.
Begeleiden	Geduld	Het kind reageert boos omdat het zwemmen voorbij is. De begeleider geeft als reactie dat de cliënt weet dat het tijd is om te gaan.
	Begrip	De begeleider geeft aan naar het kind dat er tijdsdruk heerst en dat ze anders te laat bij de middagafsluiting komen.
	Zorgzaamheid	De begeleider roept het kind drie keer achter elkaar uit het water. Wanneer het kind uit het water komt loopt de begeleider voor het kind uit direct naar de kleedkamer. De begeleider stelt geen vragen aan het kind.
	Ondersteuning	Tijdens het zwemmen zijn de kinderen voornamelijk individueel bezig. De begeleider biedt drie keer ondersteuning aan over de gehele middag.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft geen instructies gegeven hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken.
	Aanwijzing	De begeleider geeft geen aanwijzingen over hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken.
	Iets voor doen	De begeleider heeft niets voorgedaan.
	Iets samen doen	Er is tijdens deze activiteitenbegeleiding weinig samen gedaan. Alle kinderen zwemmen individueel.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding verbaal aan de uitleg van de begeleider te begrijpen met betrekking tot de eindtijd en algemene regels in het zwembad.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt niet na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind de belangrijke zaken te laten herhalen.

Bijlage 10.3

Observatiemodel Zwemmen

Aantal kinderen: 20

Aantal begeleiders: 4

Aantal stagiaires: 2

Datum observatie: 15-04-2014

Zwembad: De Vennen

Locatie: Dongen

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van één glijbaan, twee bubbelbaden, apart kinderbadje, een zwembad wat in een ronde van ondiep naar diep water loopt. Daarnaast ook een rond buitenbad. Overal liggen materialen in het water en er zijn veel andere kinderen aanwezig in dezelfde ruimte.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de kleedkamers. In overleg tussen de begeleider wordt besloten welke kinderen in een familiekleedkamer omkleden, onder begeleiding. Daarnaast welke kinderen zelfstandig kunnen omkleden in een apart hokje. De begeleiders kleden zich om bij één groepje kinderen. Er wordt een gezamenlijke plaats, op stoelen in het zwembad afgesproken. Voor het zwemmen wordt hier gepauzeerd.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	De AMO gebruikt eigen zwembandjes. Deze dienen als aanwijzing dat kinderen geen zwemdiploma hebben of dat er geen zwemverklaring, door de ouders getekend is. De gegevens over diploma's en verklaringen van de kinderen wordt verkregen via de stamkaart. Er wordt geen aanwijzing gegeven door de begeleider hoe de kinderen om moeten gaan met het materiaal in het zwembad. De klok wordt gebruikt om aan te geven hoe laat de kinderen weer terug moeten zijn bij de gezamenlijke plaats. De begeleider spreekt af, dat de kinderen naar de gezamenlijke plaats komen wanneer er iets aan de hand is.
	Ruimte	De ruimte 'De Vennen' is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'zwemmen onder toezicht'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto wordt duidelijk gemaakt wat er die middag van de kinderen verwacht wordt. Verloop van die middag wordt uitgebreid met de kinderen besproken.

		15:30 Aankomst zwembad. De kinderen beginnen met het omkleden in kleine groepjes (dezelfde indeling als de auto's). Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken dat ze zelfstandig mogen zwemmen maar altijd in het zicht blijven van de begeleider. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:40 gestopt wordt met zwemmen. 16:40 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen verzamelen zich bij de spiegels wanneer ze klaar zijn met omkleden. Vanuit daar wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto wordt de middagbegeleiding, kort geëvalueerd. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap 'De Bodde'. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	De klok: om aan te geven wanneer de kinderen uit het zwembad moeten. Er worden geen extra hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoe lang een kind een taak moet uitvoeren.												
	Tempo	Elk kind bepaalt zelf wat hij/zij graag wil doen in het zwembad. Aan de algemene regels moeten echter wel worden voldaan. Algemene regels: in het zicht van de begeleider en als er problemen zijn probeer je het samen op te lossen door erover te praten met elkaar. Wanneer dit niet lukt kom je naar de begeleider om samen het probleem op te lossen.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Evaluatie moment met de cliënten (terug rijden)</td></tr><tr><td>6. Zwemmen</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting activiteit</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Evaluatie moment met de cliënten (terug rijden)	6. Zwemmen	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting activiteit	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen													
2. Opstart activiteit	9. Omkleden													
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen													
4. Eet-drinkpauze	11. Evaluatie moment met de cliënten (terug rijden)													
6. Zwemmen	12. Middagafsluiting													
7. Afsluiting activiteit														
Ordering	Activiteit													

	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto en herhaald in het zwembad. Eerst wordt besproken waar de kinderen moet omkleden, hierna pauzeren, zelfstandig zwemmen met andere kinderen en als afsluiting douchen en het omkleden.
	Stappen na elkaar, in de juiste volgorde	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.
	Deelactiviteiten	Zwemmen was de hoofdactiviteit, deelactiviteiten zijn het aan- en uitkleden, pauzeren en douchen.
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het uitkleden werden concreet benoemd voor de laag niveau kinderen/ jonge kinderen: 1. Eerst de schoenen 2. Dan de sokken 3. Gevolgd door de broek 4. Waarna de trui en het hemd wordt uitgetrokken 5. Aantrekken van de zwemkleding 6. Netjes weg hangen van de spullen 7. Eten en drinken meenemen naar het zwembad Na de pauze wordt concreet benoemd: - Zelfstandig zwemmen maar altijd in het zicht van de begeleider. - Wanneer gewisseld wordt van activiteit dit kenbaar maken bij de begeleider. Voorbeeld: wanneer je steeds van de glijbaan gaat maar naar buiten wilt kom je dit eerst zeggen tegen de begeleider zodat deze op de hoogte is.
Begeleiden	Geduld	Het kind reageert boos omdat hij geplaagd wordt door een ander kind. De begeleider legt rustig aan het kind uit hoe het probleem opgelost zou kunnen worden.
	Begrip	De begeleider luistert aandacht naar het kind en geeft aan het kind te begrijpen door samen te vatten wat het kind gezegd heeft.
	Zorgzaamheid	De begeleider roept het andere kind erbij om het probleem samen op te lossen. De begeleider zorgt er voor dat het probleem tussen de kinderen opgelost wordt.
	Ondersteuning	Tijdens het zwemmen zijn de kinderen voornamelijk individueel bezig. De begeleider creëert geen situaties waarbij het kind ondersteuning krijgt.
Vaardigheden verbeteren of aanleren	Instructie	De begeleider heeft vooraf geen instructies gegeven hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken. Wanneer er een conflictsituatie ontstaat tussen twee kinderen geeft de begeleider een instructie hoe het conflict opgelost kan worden.
	Aanwijzing	De begeleider geeft vooraf geen aanwijzingen over hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken. Tijdens de conflictsituatie geeft de begeleider een aanwijzing. Alles wat je zelf niet fijn vindt dat er bij jou gebeurt

		dat doe je ook bij een ander niet.
	iets voor doen	De begeleider heeft niets voorgedaan.
	iets samen doen	Tijdens deze activiteitenbegeleiding is er door de kinderen samen gezwommen.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding verbaal aan de uitleg van de begeleider te begrijpen met betrekking tot de eindtijd en algemene regels in het zwembad.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt niet na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft door het kind de belangrijke zaken te laten herhalen.

Bijlage 10.4

Observatiemodel Zwemmen

Aantal kinderen: 25

Aantal begeleiders: 5

Aantal stagiaires: 2

Datum observatie: 22-04-2014

Zwembad: Sportcentrum Reeshof

Locatie: Tilburg

Ordering	Fysieke omgeving/ Ruimte	
	Prikkels	De ruimte is voorzien van één glijbaan, apart kinderbad en een 25 meter diep/ondiep bad. Overal liggen materialen in het water en er zijn veel andere kinderen aanwezig in dezelfde ruimte.
	Vaste plaats	De kinderen krijgen een plek toegewezen in de kleedkamers. In overleg tussen de begeleider wordt besloten welke kinderen in een familiekleedkamer omkleden, onder begeleiding. Daarnaast welke kinderen zelfstandig kunnen omkleden in een apart hokje. De begeleiders kleden zich om bij één groepje kinderen. Er wordt een gezamenlijke plaats, op stoelen in het zwembad afgesproken. Voor het zwemmen wordt hier gepauzeerd.
	Aanwijzing ten behoeve van gebruik	De AMO gebruikt eigen zwembandjes. Deze dienen als aanwijzing dat kinderen geen zwemdiploma hebben of dat er geen zwemverklaring, door de ouders getekend is. De gegevens over diploma's en verklaringen van de kinderen wordt verkregen via de stamkaart. Het zwembad stelt materiaal ter beschikking voor alle aanwezigen in het zwembad. Er wordt geen aanwijzing gegeven door de begeleider hoe de kinderen om moeten gaan met het materiaal. De klok wordt gebruikt om aan te geven hoe laat de kinderen weer terug moeten zijn bij de gezamenlijke plaats. De begeleider spreekt af, dat de kinderen naar de gezamenlijke plaats komen wanneer er iets aan de hand is.
	Ruimte	De ruimte 'Reeshof' is gekoppeld aan een vaste activiteit, namelijk 'zwemmen'.
Ordering	Tijd	
	Begin/Tijdsverloop/ Einde	15:10 Start begeleiding De kinderen komen binnen in de aula van scholengemeenschap 'De Keyzer'. Hier worden de kinderen naar een willekeurige plek aan tafel gewezen. Door één van de begeleiders wordt duidelijk gemaakt welke kinderen naar welke bewegingsactiviteit toe gaan. De kinderen wachten aan tafel tot dat eigen naam wordt omgeroepen. Wanneer het kind zijn/haar naam hoort, loopt deze achter de begeleider aan naar desbetreffende auto. 15:20 Vanuit school naar de accommodatie In de auto wordt duidelijk gemaakt wat er die middag van de kinderen verwacht wordt. Verloop van die middag wordt uitgebreid met de kinderen besproken. 15:30 Aankomst zwembad.

		De kinderen beginnen met het omkleden in kleine groepjes (dezelfde indeling als de auto's). Vervolgens wordt een vaste plek met de kinderen afgesproken waar eerst gepauzeerd wordt. Tijdens de pauze wordt met de kinderen besproken dat ze nu in hetzelfde groepje (als in de auto) gaan zwemmen. De kinderen krijgen dus gedurende de middag één vaste zwemgroep. Er wordt duidelijk gemaakt dat om 16:40 gestopt wordt met zwemmen. 16:40 Douchen en omkleden Er wordt gedoucht en omgekleed. Alle kinderen verzamelen zich bij de spiegels wanneer ze klaar zijn met omkleden. Vanuit daar wordt terug gelopen naar de auto om terug te rijden naar de afsluitlocatie. 17:00 Vanuit de accommodatie naar school In de auto wordt de middagbegeleiding, kort geëvalueerd. 17:15 – 17:30 Begeleider brengt de kinderen naar de afsluitlocatie. Alle AMO deelnemers verzamelen in de gymzaal van scholengemeenschap 'De Bodde'. De begeleider wijst de kinderen een willekeurige plaats aan in de gymzaal. Hier moeten de kinderen wachten tot dat zij omgeroepen naar huis te worden gebracht door één van de begeleiders. De begeleider wacht bij het groepje kinderen. Indien nodig draagt de begeleider bijzonderheden van een kind over aan de begeleider die het kind thuis brengt. 17:30 – 18:30 Kinderen worden thuis gebracht door verschillende begeleiders. In de auto wordt de middag kort geëvalueerd met de kinderen. Thuis bij het kind, geeft de begeleider een overdracht aan de ouders/verzorgers.												
	Hulpmaterialen (time-timer)	De klok: om aan te geven wanneer de kinderen uit het zwembad moeten. Er worden geen extra hulpmaterialen gebruikt om aan te geven hoe lang een kind een taak moet uitvoeren.												
	Tempo	De begeleider biedt verschillende spellen aan in het zwembad waardoor aangesloten wordt bij de doelgroep.												
	Periode structureren	<table><tr><td>1. Naar de auto lopen</td><td>8. Douchen</td></tr><tr><td>2. Opstart activiteit</td><td>9. Omkleden</td></tr><tr><td>3. Omkleden</td><td>10. Naar de auto lopen</td></tr><tr><td>4. Eet-drinkpauze</td><td>11. Evaluatie moment met de cliënten (terug rijden)</td></tr><tr><td>6. Zwemactiviteiten</td><td>12. Middagafsluiting</td></tr><tr><td>7. Afsluiting activiteit</td><td></td></tr></table>	1. Naar de auto lopen	8. Douchen	2. Opstart activiteit	9. Omkleden	3. Omkleden	10. Naar de auto lopen	4. Eet-drinkpauze	11. Evaluatie moment met de cliënten (terug rijden)	6. Zwemactiviteiten	12. Middagafsluiting	7. Afsluiting activiteit	
1. Naar de auto lopen	8. Douchen													
2. Opstart activiteit	9. Omkleden													
3. Omkleden	10. Naar de auto lopen													
4. Eet-drinkpauze	11. Evaluatie moment met de cliënten (terug rijden)													
6. Zwemactiviteiten	12. Middagafsluiting													
7. Afsluiting activiteit														
Ordering	Activiteit													
	Stappen gescheiden benoemen	Alle stappen worden gescheiden benoemd in de auto en herhaald in het zwembad. Eerst wordt besproken waar de kinderen moet omkleden, hierna pauzeren, met één vaste zwemgroep activiteiten uitvoeren en als afsluiting douchen en het omkleden.												
	Stappen na elkaar, in	Alle stappen worden na elkaar in de juiste volgorde uitgevoerd.												

	de juiste volgorde	
	Deelactiviteiten	1. Bommetjes wedstrijd 2. Onder water zwemmen 3. Aanleren van zwemvaardigheden
	Stappen worden concreet benoemd.	De stappen van het uitkleden werden concreet benoemd voor de laag niveau kinderen/ jonge kinderen. - Aantrekken van de zwemkleding - Netjes weg hangen van de spullen - Eten en drinken meenemen naar het zwembad Bommetjes wedstrijd: - Per persoon worden 10 bommetjes gemaakt. - De andere kinderen beoordelen het kind wat aan de beurt is door een cijfer te geven - De gegeven cijfers worden bijgehouden door de desbetreffende begeleider - Wanneer alle 10 de bommetjes geweest zijn wordt de winnaar bekend gemaakt Onder water zwemmen. - 3 meter onder water zwemmen (A-diploma) - 6 meter onder water zwemmen (B-diploma) - 9 meter onder water zwemmen (C-diploma) Elke nieuwe stap moeten de kinderen drie maal laten zien Aanleren van zwemvaardigheden - de borstcrawl wordt uitgelegd en voorgegaan - de rugcrawl wordt uitgelegd en voorgegaan - De kinderen doen de zwemslagen na, waardoor ze ook weer beoordeeld worden door elkaar.
	Begeleiden	
	Geduld	Het kind reageert boos omdat het zwemmen voorbij is. De begeleider geeft als reactie dat de cliënt nu mee moet want dat hij anders door de begeleider als laatste wordt thuis gebracht.
	Begrip	De begeleider geeft aan naar het kind dat er tijdsdruk heerst en dat ze anders te laat bij de middagafsluiting komen.
	Zorgzaamheid	De begeleider roept het kind uit het water en loopt met het kind direct naar de kleedkamer zonder iets te vragen aan het kind.
	Ondersteuning	Tijdens de zwemactiviteiten worden situaties gecreëerd om doelbewust aan de zorgdoelen te werken van het kind.
Vaardigheden	Instructie	De begeleider heeft een instructie gegeven hoe het kind het beste een bommetje kan uitvoeren.

verbeteren of aanleren		De begeleider heeft geen instructies gegeven hoe het kind het beste aan zijn/haar zorgdoel kan werken.
	Aanwijzing	De begeleider geeft een aanwijzing door te zeggen 1. Maak je zelf klein tijdens een bommetje. Dit doe je door je knieën naar je borst te trekken en deze stevig vast te pakken met de armen. 2. Duik heel erg ver en drijf zover mogelijk uit. Dit doe je door jezelf goed af te zetten met twee voeten tegelijk. 3. Probeer aan de zijkant adem te halen tijdens de borstcrawl. Dit doe je wanneer je arm onder water aan de zijkant van je lichaam is, wanneer je arm boven water komt moet het hoofd ook weer terug in het water gaan.
	Iets voor doen	De begeleider heeft de verschillende oefeningen voorgedaan. De begeleider heeft niet voorgedaan hoe het kind het beste aan een zorgdoel kan werken.
	Iets samen doen	Er zijn oefeningen samen gedaan.
	Antwoord van het kind	Het kind geeft tijdens de begeleiding verbaal aan de uitleg van de begeleider te begrijpen.
	Commentaar van de begeleider	De begeleider vraagt na of het kind de uitleg wel degelijk begrepen heeft doordat het kind de belangrijke zaken moet herhalen.